

**TURİZM SEKTÖRÜNDE TEŞVİK VEREN KURUMLARIN
AHP VE ANP YÖNTEMİ İLE BELİRLENMESİ: KASTAMONU ÖRNEĞİ**

Hüseyin PAMUKÇU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa SANDIKÇI

Haziran, 2014

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TURİZM SEKTÖRÜNDE TEŞVİK VEREN KURUMLARIN
AHP VE ANP YÖNTEMİ İLE BELİRLENMESİ:
KASTAMONU ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Hüseyin PAMUKÇU

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa SANDIKÇI

AFYONKARAHİSAR, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Turizm Sektöründe Teşvik Veren Kurumların AHP ve ANP Yöntemi İle Belirlenmesi: Kastamonu Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça 'da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.06.2014

Hüseyin PAMUKÇU

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Mustafa SANDIKÇI

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR

: Doç. Dr. Elbeyi PELİT

İmza

İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Hüseyin PAMUKÇU'nun "Turizm Sektöründe Teşvik Veren Kurumların AHP ve ANP Yöntemi ile Belirlenmesi: Kastamonu Örneği" başlıklı tezi, 12.06.2014 günü saat 10:30'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili atemaddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk AKÇAY
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

TURİZM SEKTÖRÜNDE TEŞVİK VEREN KURUMLARIN AHP VE ANP YÖNTEMİ İLE BELİRLENMESİ: KASTAMONU ÖRNEĞİ

Hüseyin PAMUKÇU

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

Haziran 2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa SANDIKÇI

Bu tezin amacı, Kastamonu bölgesinde turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin tercih ettiği teşvik türünü yatırımcılara sağlayan kurumu tespit etmektir.

Standartları belirlenmiş, görev ve yetkileri tanımlanmış, iş akışları oluşturulmuş teşvik sağlayıcı bir kurum, turizm yatırımı sürecinde yatırımcıları profesyonel bir şekilde bilgilendirebilecektir. Ayrıca bu kurum potansiyel yatırımlara ilişkin her türlü bilgiyi yararlanıcılara sağlayabilecek, girişimcileri sağlıklı bir şekilde yönlendirebilecektir. Bu çalışma kapsamında turizm teşviği sağlayan alternatif kurumlar tanıtılmış olup özellikle Kastamonu bölgesi yatırım ortamında kurumlar düzeyinde yatırımcılara sunulan turizm teşvikleri ve destekleri hakkında bir alan araştırması yapılmıştır. Ayrıca teşvik desteği sağlayan kurumların kurumsal yapısı, bilgi paylaşma oranı, şeffaflığı, niteliği, işbirliği içerisinde eşgüdümlü çalışma sistemleri irdelenmiş olup kaynakların yatırımcılar tarafından etkin bir şekilde kullanılmasını hangi teşvik sağlayıcı kurumun daha iyi karşıladığı belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma kapsamında doğru sonuca en iyi şekilde varabilmek maksadıyla Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemlerinden olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) ve Analitik Ağ Süreci (ANP) yöntemi kullanılmıştır. AHP ve ANP, son yıllarda karar verme ile ilgili problemlerin çözümünde birçok yazar tarafından sıklıkla tercih edilen yöntemlerdendir. Bu yöntemler ile subjektif değerlendirme kriterleri kullanılabilen, analizlerin tutarlılığı test edilip çok sayıda kriter gereğince değerlendirilmesi gereken alternatiflerin öncelikleri belirlenebilmektedir. Yöntem kapsamında uygulanan görüşme formu, Super Decision paket programı ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, Kastamonu'da en uygun turizm teşvik türünü yatırımcılara sağlayan, yatırımcıları devlet yardımları konusunda bilgilendirip, yönlendiren kurumun Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Teşvik, Turizm Politikaları, Çok Kriterli Karar Verme, AHP-ANP Yöntemleri.

ABSTRACT

DETERMINING THE CORPORATIONS INVESTING IN TOURISM WITH THE AHP AND ANP METHODS: KASTAMONU SAMPLE

Hüseyin PAMUKÇU

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION**

June 2014

Advisor: Asst. Prof. Dr. Mustafa SANDIKÇI

The aim of this thesis is to determine the corporation which provides the entrepreneurs with the investing types preferred by the entrepreneurs investing in tourism in Kastamonu.

An investing corporation whose standards have been set down, duty and authority have been defined, work-flows have been made up can inform the investors professionally during the process of tourism investment. Also, this corporation can provide the beneficiaries with all the information about the potential investment and can lead the investors healthily. With the scope of this research, alternative corporations providing investment have been introduced and field research about tourism investment and support provided among the corporations in Kastamonu has been made. Also the corporate structure, rate of information sharing, transparency, quality and the system of working co-ordinately in harmony have been elaborated and it has been tried to state which investing corporation is better at the resources being used efficiently by the investors.

With the aim of reaching the best results, in this research, Analytic Hierarchy Process (AHP) and Analytic Network Process (ANP) which are the means of Multi-Purpose Decision Making Method have been used. AHP and ANP are the techniques which have been preferred often by many authors in recent years in solving the decision making problems. With these techniques, subjective evaluation criteria can be used, consistency of the analysis can be tested and the priority of the alternatives which need to be evaluated according to many criteria can be specified. The interview form which was applied in the scope of the technique has been evaluated with the Super Decision packaged software. With the result of the research, it is revealed that the corporation providing the most suitable investing types to the investors and informing and leading about the state assistance is Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA), which is active in TR82 area including Kastamonu, Çankırı and Sinop cities with the coordination of The Ministry of Development.

Key Words: Tourism Investing, Tourism policies, Multi-Purpose Decision Making Method, AHP And ANP Techniques.

TEŞEKKÜR

“Turizm Sektöründe Teşvik Veren Kurumların AHP ve ANP Yöntemi İle Belirlenmesi: Kastamonu Örneği” yüksek lisans tezimin hazırlanmasında değerli katkılar sağlayan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa SANDIKÇI’ya,

Çalışmamın her aşamasında bana yol gösterip zevkle çalışmamı sağlayan, beni yönlendiren, öneri ve yardımlarını esirgemeyerek gelişmeye katkıda bulunan Arş. Gör. Yavuz ÖZDEMİR’e,

Tez’in uygulama kısmı süresince değerli görüş ve bilgilerinden yararlandığım, aynı zamanda yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm proje uzmanı Serkan DOĞRU’ya,

Akademik ortamda olduğu kadar beşeri ilişkilerde de engin fikirleriyle görüşlerini aldığım Yrd. Doç. Dr. Aydoğan AYDOĞDU’ya,

Tezimi satır satır okuyarak, gerekli düzeltmeleri yaptıran fedakar arkadaşım Gültekin KARABACAK’a,

Beni bugünlere kadar getiren, maddi ve manevi desteğini benden hiç esirgemeyen sevgili anneme, babama,

Son olarak da; çalışmanın yoğun ve stresli dönemlerinde hep yanımda olup beni devamlı teşvik eden, desteğini sürekli hissettiğim değerli eşim’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE TURİZM VE TURİZM YATIRIMLARI

1. TURİZM SEKTÖRÜNÜN GENEL YAPISI	4
1.1. TURİZM KAVRAMI VE POLİTİKASI	4
1.1.1. Turizm Kavramı	4
1.1.2. Turizm Politikası	5
1.2. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ	6
1.2.1. Turizmin İstihdam Üzerine Etkisi	7
1.2.2. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerinde Etkisi	7
1.2.3. Turizmin Gelir Sağlayıcı Etkisi.....	8
1.2.4. Turizmin Diğer Sektörlere Etkisi.....	9
2. DÜNYA'DA TURİZM SEKTÖRÜ	9
2.1. KÜRESEL SİSTEM İÇERİSİNDE TURİZMİN ÖNEMİ	9
2.2. DÜNYA'DA TURİZMİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ FAKTÖRLER	10
3. TÜRKİYE'DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ.....	11
4. TURİZM SEKTÖRÜNDE YATIRIM	11
4.1. TURİZM YATIRIMI KAVRAMI.....	11
4.2. TURİZM YATIRIM TÜRLERİ	12
4.2.1. Alt Yapı Yatırımları	12
4.2.2. Üst Yapı Yatırımları.....	12
4.2.3. Diğer Hizmet Tesisleri Yatırımları	13
5. TURİZM SEKTÖRÜNDE YATIRIMLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ ...	13
6. TURİZM SEKTÖRÜNDE BELİRLENEN YENİ YATIRIM STRATEJİLERİ VE YÖNELİMLER.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

TEŞVİKLER, TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNE SAĞLANAN TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI VE TEŞVİK TEDBİRLERİ

1. TEŞVİK KAVRAMI VE POLİTİKALARI.....	18
1.1. TEŞVİK KAVRAMI	18
1.2. TEŞVİKLERİN UYGULANMASINI GEREKTİREN ETKENLER.....	19
1.3. TEŞVİK POLİTİKALARI	20
1.4. TEŞVİK POLİTİKALARININ EKONOMİK ETKİLERİ	20
2. TEŞVİKLERİN SINIFLANDIRILMASI	20
2.1. AMAÇLARINA GÖRE TEŞVİKLER	21
2.2. KAPSAMLARINA GÖRE TEŞVİKLER	21
2.3. VERİLİŞ AŞAMALARINA (ZAMANLARINA) GÖRE TEŞVİKLER.....	21
2.4. KULLANILAN ARAÇLARA GÖRE TEŞVİKLER	21
2.5. KAYNAKLARINA GÖRE (VERGİ BAZLI) TEŞVİKLER	22
3. TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI	22
3.1. TURİZM TEŞVİK POLİTİKASININ AMACI	22
3.2. TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARININ ÖNEMİ	23
4. TURİZM SEKTÖRÜNÜN TEŞVİK EDİLMESİ VE TEŞVİKLERİN KORUNMASININ GEREKLİLİĞİ.....	23
5. AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI	25
6. TÜRKİYE’DE TURİZME YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI.....	27
7. TÜRKİYE’DE TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI VE TEŞVİKLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	28
7.1. PLANLI DÖNEM ÖNCESİ TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARININ DURUMU	30
7.2. PLANLI DÖNEMDE TÜRKİYE’DE TURİZMİN GELİŞİMİ.....	30
7.3. PLANLI DÖNEMDE UYGULANAN TEŞVİK POLİTİKALARI.....	31
7.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP)-(1963-1967).....	31
7.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (İBYKP)-(1968-1972)	32
7.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (ÜBYKP)-(1973-1977)	32
7.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (DBYKP)-(1979-1983)	33
7.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP)-(1985-1989)	34
7.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (ABYKP)-(1990-1994).....	34
7.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (YBYKP)-(1996-2000)	35
7.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (SBYKP)-(2001-2005).....	35
7.3.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (DBYKP)-(2007-2013).....	35
7.3.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (OBYKP)-(2014-2018).....	36
8. TÜRKİYE’DE TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI GÜNCEL GELİŞMELERİ	38
9. TÜRKİYE’DE TURİZM ENDÜSTRİSİNE TANINAN TEŞVİK TEDBİRLERİ	39

9.1. GENEL NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİK TEDBİRLERİ	42
9.2. ÖZEL NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİK TEDBİRLERİ	44
9.3. KREDİ NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİK TEDBİRLERİ	46
9.3.1. Yurtiçi Kaynaklı Turizm Kredileri.....	46
9.3.2. Yurtdışı Kaynaklı Turizm Kredileri.....	47
10. TURİZME TEŞVİK SAĞLAYAN ALTERNATİF KURULUŞLAR	47
10.1. TARIM VE KIRSAL KALKINMAYI DESTEKLEME KURUMU (TKDK).....	48
10.2. KALKINMA AJANSLARI.....	49
10.3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB)	51
10.4. BÖLGESEL TEŞVİKLER	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMİ AHP-ANP İLE EN UYGUN TEŞVİK VEREN KURUMA KARAR VERİLMESİ YÖNÜNDE BİR UYGULAMA

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	58
2. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ.....	58
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	58
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIĞI	59
5. ARAŞTIRMANIN VERİ VE KAYNAKLARI	59
6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM.....	60
6.1. ANALİTİK HİYERARŞİ SÜRECİ (AHP) YÖNTEMİ	61
6.2. ANALİTİK AĞ SÜRECİ (ANP) YÖNTEMİ	64
7. PROBLEM HİYERARŞİLERİ.....	67
8. PROBLEM HİYERARŞİSİ TANIMLARI.....	69
8.1. BAŞVURU YÖNTEMLERİ	69
8.2. MALİ UNSURLAR	69
8.3. YARARLANICI VE FAALİYETLERİN UYGUNLUĞU	70
9. PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ	70
9.1. AHP İLE PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ	71
9.2. AHP İLE KRİTERLERİN AĞIRLIKLARI VE ALTERNATİFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	72
9.3. ANP İLE PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ	79
9.4. ANP İLE KRİTERLERİN AĞIRLIKLARI VE ALTERNATİFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	81
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	94
EKLER.....	104

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Turizm Sektörünün Teşvikine Yönelik Yasal Teşvik Tedbirleri.....	41
Tablo 2. Yeni Teşvik Sistemi Destek Unsurları	53
Tablo 3. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları	55
Tablo 4. AHP’ de Kullanılan Ölçek.....	63
Tablo 5. Kastamonu için En Uygun Turizm Teşvik Türüne Karar Verilmesinde Alt Kriterlerin Değerlendirilmesi – AHP.....	72
Tablo 6. Süreklilik Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	72
Tablo 7. Askı Süresi Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi.....	73
Tablo 8. Bürokrasi Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	73
Tablo 9. Teknik Destek Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	74
Tablo 10. Destek Limitleri Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	74
Tablo 11. Eş Finansman Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	75
Tablo 12. Ödeme Dönemleri Alt Kriterine Göre Alternatifleri Değerlendirilmesi ...	75
Tablo 13. Vergi Uygulamaları Alt Kriterine Göre Alternatifleri Değerlendirilmesi.	76
Tablo 14. Yararlanıcı Türü Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	76
Tablo 15. Uygun Faaliyet Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	77
Tablo 16. Faaliyetlerin Takibi Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi	77
Tablo 17. Kuruluşun Yeri Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi.....	78
Tablo 18. AHP Problem Çözümü Sonucu.....	79
Tablo 19. Kastamonu için En Uygun Turizm Teşvik Türüne Karar Verilmesinde Alt Kriterlerin Değerlendirilmesi - ANP	81
Tablo 20. Süreklilik Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	81
Tablo 21. Askı Süresi Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler.....	82
Tablo 22. Bürokrasi Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	82
Tablo 23. Teknik Destek Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	83
Tablo 24. Destek Limitleri Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	83
Tablo 25. Eş Finansman Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	84
Tablo 26. Ödeme Dönemleri Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	84
Tablo 27. Vergi Uygulamaları Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler.....	85
Tablo 28. Yararlanıcı Türü Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	85
Tablo 29. Uygun Faaliyet Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler.....	86
Tablo 30. Faaliyetlerin Takibi Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler	86
Tablo 31. Kuruluşun Yeri Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler.....	87
Tablo 32. ANP İle Problem Çözümü Sonucu.....	88
Tablo 33. Analiz Sonuçları	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İllerin Gelişmişlik Düzeyini Gösteren Bölgesel Harita ve İl Dağılımını.....	54
Şekil 2. Genel Hiyerarşi Yapısı.....	62
Şekil 3. Problem Analiz ve İşlem Sırası	65
Şekil 4. AHP Yapısı.....	66
Şekil 5. ANP Yapısı.....	66
Şekil 6. Problem Hiyerarşisi - AHP	67
Şekil 7. Problem Hiyerarşisi – ANP	68
Şekil 8. Super Decisions Problem Hiyerarşisi - AHP	71
Şekil 9. Kriterlerin Karşılaştırılması.....	71
Şekil 10. KUZKA Alternatifi Olmasa İdi - AHP	79
Şekil 11. Super Decisions Problem Hiyerarşisi - ANP	80
Şekil 12. Kriterlerin Karşılaştırılması.....	80
Şekil 13. KUZKA Alternatifi Olmasa İdi - ANP	88

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABYKP	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
AHP	Analytic Hierarchy Process
ANP	Analytic Network Process
BBYKP	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYKP	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇKKV	Çok Kriterli Karar Verme
DBYKP	Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
DBYKP	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
ELECTRE	Elimination and Choice Translating Reality
HACCP	Tehlike Analizleri ve Kritik Kontrol Noktaları
ISO	Uluslararası Standartlar Organizasyonu
İBYKP	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
KDV	Katma Değer Vergisi
KUZKA	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OBYKP	Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
SBYKP	Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
TKDK	Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOPSİS	İdeal Çözümüne Benzerlik Bakımından Sıralama Performansı Tekniği
TUROFED	Türkiye Otelciler Federasyonu
ÜBYKP	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
YBYKP	Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

GİRİŞ

Genelde Türkiye ve özeldde Kastamonu bölgesinde, bölgesel, ulusal ya da uluslararası özel sektör temsilcilerinin (girişimciler, işverenler, potansiyel yatırımcılar vs.) ulusal ve uluslararası fon kuruluşları tarafından sağlanan mali desteklerden/devlet desteklerinden haberdar olma ve bunları kullanma oranları beklenen seviyenin oldukça altında seyretmektedir. Halbuki dünyadaki gelişmelere paralel olarak gelişen yatırım eksenli olanakları kullanmak ve bu çerçevede yatırım kapasitelerini geliştirmek, tavsiye niteliğinden çıkarak yatırımcılar için zorunlu hale gelmeye başlamıştır.

Türkiye’de 1963 yılından bu yana uygulanan “Planlı Kalkınma Dönemi’nde” turizm sektörüyle ilgili olarak pek çok tedbir alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Cumhuriyet sonrası turistik gelişim içerisindeki en önemli ve üzerinde durulması gereken dönem ise 1982 sonrası dönemi olmuştur. Bu dönem içerisinde Türkiye turizm tarihinde önemli ilerlemeler sağlanmış; birkaç yıllık bir süre içerisinde turistik arz kapasitesi, elde edilen döviz miktarı ve ulaşılan yabancı turist sayısında büyük gelişmeler yaşanmıştır.

1982 yılında yürürlüğe giren “Turizmi Teşvik Kanunu” ile özel sektöre kredi kolaylıkları sağlanmıştır. Bu çerçevede teşviklerin çeşitlendirilmesi ve genişletilmesi çabaları ortaya konmuştur. 2012 Nisan ayında yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi ile de yatırımcının önünü açacak bir takım ilerlemeler kaydedilmiştir. Aynı zamanda birçok ilde faaliyet göstermeye başlayan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) ve Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda faaliyet gösteren “Bölgesel Kalkınma Ajansları” gibi teşvik sağlayıcı kurumlar, Türkiye’de turizm yatırımlarının artmasını sağlayarak turizmin gelişebilmesine olanak sağlamıştır.

Bu teşvik sağlayıcı kurumlar sektörel çalışmalar yaparak ilk aşamada bölgenin potansiyelini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de öncü sektörlerden biri olabilecek turizm konusunda çalıştaylar yapılarak turizm sektörünün zayıf ve güçlü yanları ile fırsatları ve tehditleri tartışılmıştır. Turizm sektöründeki tüm paydaşların bir araya getirilerek çözüm önerilerinin tartışıldığı

toplantılar hem turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin sesinin karar alma organlarına duyurulmasına yardımcı olmuş hem de karar alıcıların daha sağlıklı kararlar alabileceği bir bilgi kaynağına kavuşmasına vesile olmuştur. Yatırımların yönlendirilmesi sürecinin her bölgede ilk kez bu kadar kapsamlı bir şekilde uygulamaya konulması ise çalıştayların diğer bir katkısı olmuştur.

Günümüzde tüm dünyada iktisadi kalkınma anlayışı değişmekte ve yerel aktörlerin karar almada daha fazla etkin olduğu bir yaklaşım hakim olmaktadır. Ülkemizde ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesini sağlamak ve buna paralel olarak kalkınma getirilerinin kesimler ve bölgeler arasında dağılımını organize etmek üzere hükümet programları ve kalkınma planları yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar ülkemiz yatırım ortamını zenginleştiren teşvik sağlayıcı kurumların gelişmesini ve faaliyetlerinin artmasına kaynak oluşturmuştur.

Turizmin geliştirilmesinde önem arz eden teşvik sağlayıcı kurumların faaliyetleri bu çalışmanın ana yapısını oluşturmakla beraber çalışmanın temel amacı; Kastamonu'da turizm yatırımı gerçekleştiren yatırımcılar açısından en uygun turizm teşvik türünü yatırımcılara sunan kurumları tespit etmektir.

Araştırma bazlı yapılan literatür çalışmasında ulaşılan kaynaklar şu şekildedir. Üner M. danışmanlığında Cünedioğlu A. (2001) tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Entegrasyonu Sürecinde Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik Politikaları ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi" doktora tezi bu alana ışık tutan önemli çalışmalardandır. Bir diğer önemli çalışma, İncekara A. danışmanlığında Yıldırım S. (1991) tarafından hazırlanan "Turizm Kesiminde Teşviklerin Etkinliği (1964-1989)" doktora tezi çalışmasıdır. Bu alanda yayımlanan önemli makale çalışmaları ise Bahar O. (2007) tarafından hazırlanan ve Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi tarafından yayımlanan "Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler" adlı makale ve Toker B. (2007) tarafından hazırlanan ve Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi tarafından yayımlanan "Türkiye'de Turizm Sektörü Teşviklerinin Değerlendirilmesi" adlı makalelerdir. Turizm Teşvik anahtar kelimesi ile ilgili alana ışık tutan çalışmalar bu şekildedir. Bu çalışmada ise turizm

teşvik başlığı adı altında turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin tercih ettiği teşvik türünü yatırımcılara sağlayan kuruma karar verilmesi konusu seçilerek özgün bir araştırma yapılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünü izleyen birinci bölümde, turizm kavramı, turizm sektörünün genel yapısı, politikaları ve turizmin ekonomik etkileri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonrasında ise küresel sistem içerisinde turizmin önemi, turizm yatırımları, turizm sektöründe yatırımların temel özellikleri ve turizm sektöründe belirlenen yeni yatırım stratejilerinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde teşvikler üzerinde durulmuş, Türkiye’de turizm sektörüne sağlanan turizm teşvik politikaları ve teşvik tedbirleri konuları ele alınarak politikalar ile ilgili olarak yapılan beş yıllık kalkınma planları incelenmiştir. Sonrasında turizme teşvik sağlayan alternatif kuruluşların kuruluş gerekçelerine yer verilip bunların turizm sektörüne olan katkıları irdelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü olan araştırma bölümünde çalışma kapsamında doğru sonuca en iyi şekilde varabilmek amacıyla kullanılan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) ve Analitik Ağ Süreci (ANP) yöntemi açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın metodolojisi açıklanarak problem hiyerarşilerine yer verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Kastamonu bölgesinde turizm yatırımı gerçekleştiren yatırımcıların en önem verdiği kurumun Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82 Bölgesi’nde faaliyet gösteren Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise, Kastamonu’da turizm yatırımlarına teşvik sağlayan kurumların yatırımcılara sağladığı olanaklar bakımından eksiklikleri belirtilip, araştırma özetlenerek turizm teşvikleri doğrultusunda Kastamonu bölgesinin geliştirilebilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Turizm teşvikleri konusunda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılara ise, yapılan çalışma çerçevesinde ulaşılan sınırlı verilerden yola çıkarak teşviklerin genel katkısını ölçebilmeleri açısından turizm yatırım projelerine yönelik çalışma yapmaları önerilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE TURİZM VE TURİZM YATIRIMLARI

1. TURİZM SEKTÖRÜNÜN GENEL YAPISI

1.1. TURİZM KAVRAMI VE POLİTİKASI

1.1.1. Turizm Kavramı

Turizmin çok boyutlu oluşu ve diğer faaliyet sahalarıyla olan karmaşık ilişkisi turizm kavramının günümüze kadar genel kabul görmüş tek bir tanım üzerinde yoğunlaşmasını engellemiştir. Turizmin bir bilim dalı olarak gelişmesi ise ancak 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmiştir (Çetinkaya, 2000: 18-19).

Turizm kavramı; insanların daimi konutlarının bulunduğu yerler dışında, serbest bir ortam içerisinde eğlence, kültür, sağlık, din, spor, dinlenme, deneyim kazanma, kongre, konferans vb. alanlardaki çeşitli etkinliklere katılma gibi nedenlerle yaptıkları kişisel veya toplu seyahatleri içeren ve gittikleri yerlerde yirmi dört saati aşan veya konaklama tesislerinde en az bir gece konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan, sosyal bir tüketim olayı, bütünleşmiş bir hizmet endüstrisidir (Olalı, 1990: 5).

Turizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişme olanağı bulmuştur. Bilgi ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler sonucunda sınırların ortadan kalkması, harcanabilir kişisel gelirlerin artması, insanların çalışma sürelerinin kısalması ve buna bağlı olarak tatil sürelerinin uzaması, seyahat etme standartlarının ve güvenliğinin artması; insanların şimdiye kadar göremedikleri ve merak ettikleri yerleri ziyaret etmelerini sağlamış, turizmin geniş halk kitlelerine yayılarak insanların daha uzak mesafelere seyahat etme eğiliminde bulunmalarını sağlamıştır (Tezcan, Önal, Karadeniz ve Kandır, 2007: 3). Burdan hareketle turizmin; sadece seyahat ve konaklamalardan oluşan bir faaliyet olmadığını aynı zamanda serbest bir ortam içerisinde yapılan bir kültür faaliyeti, sosyal bir olay olduğu söylenebilir.

1.1.2. Turizm Politikası

Turizm endüstrisi sağlıklı yönetilemediği sürece ekonomik dengesizliklere, mali kaynakların israfçı bir şekilde kullanılmasına, sosyal ve kültürel kirlenmeye ve doğal kaynakların tahribine yol açmaktadır. Bu nedenle; turistik gelişmenin sağladığı yararları en yüksek düzeye çıkarmak, muhtemel zararlarını en düşük düzeye indirmek ve turizm yatırımlarının artmasını sağlamak için turizm sektöründe uzun vadeli ve isabetli politikalar izleme, plan ve programlar çerçevesinde önlemler alma, bu önlemleri titizlikle uygulama zorunluluğu vardır (Sözen, 2006: 12). Bu politikalara yapılan sistemli müdahaleler ise küreselleşen turizm sektöründe yeni hedeflerin belirlenmesine kaynak oluşturmaktadır.

Bu hedefler eşliğinde turizm politikasının esasları ise uluslararası pazarda rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisi oluşturmak, yabancı ve yerli turistler ile yerleşik nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermek, sosyal turizm tesislerini geliştirmek, turizmin oluşturduğu ekonomik yararı halka yaymak ve kültürel değerlerin sürekliliğini sağlamaktır (Turizm Bakanlığı, 2000: 5). Turizm politikası aynı zamanda kendine has bir takım özellikler içermektedir. Bunlar şu şekildedir (Alaca, 1997: 20-21) :

➤ Turizm Politikası Dinamiktir

Öncelikli olarak turizm politikası, turizm ekonomisi ile arasında olan organik bağdan dolayı dinamiktir. Turizm ekonomisinde teorik verilerde bir değişiklik meydana geldiğinde, turizm politikasında da içerik ve hedefler bakımından değişiklikler meydana gelir.

➤ Turizm Politikası Çok Yönlüdür

Karmaşık bir yapıya sahip olan turizm sektörünün birbirini tamamlayan ancak birbirinden çok farklı faktörlerle iç içedir. Doğal kaynaklar turizmin alternatif bir kaynağını oluştururken, doğayı tahrip eden bir turizm olayı karşımıza çıkabilir. Bu nedenlerle iyi bir turizm politikasının doğadan yararlanmak için bazı öneriler ortaya koyarken diğer yandan da doğanın tahribini engelleyen bir takım önlemleri alması gerekmektedir.

➤ Turizm Politikası Kurumsaldır

Turizm politikalarında talep yönünde karar organı tüketiciler iken, arz yönünde karar organı turizm işletmeleridir. Bunların dışında bulunan kamu kurumları da arz ve talebi, değişik yönlerden etkileyerek karar organları arasında yer almaktadırlar. Genele baktığımızda bütün bu karar organlarının turizm politikalarına şekil verdiğini görmekteyiz.

➤ Turizm Politikası Akılcıdır

Kaynakların kullanımında uygulanacak yöntem ve teknikler akılcı ilkelere dayandırıldığı takdirde turizm politikaları önceden saptanan hedeflere ulaşabilir duruma gelecektir. Aksi halde kıt kaynaklar heba edilerek, ulusal ekonominin turizmden beklediği avantaj dezavantaja dönüşebilir.

1.2. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ

Bu bölümde önce günümüzde önemli bir düzeye ulaşan turizm faaliyetlerinin ekonomik öneminden bahsedilecek olup daha sonra başlıklar altında turizmin istihdam etkisi, gelir sağlayıcı etkisi ve diğer sektörlere etkisi açıklanacaktır.

Dünyada yaşanan ekonomik gelişmeler ve turizmin milli ekonomiler açısından taşıdığı önemin ortaya çıkması turizmi en büyük ekonomik faaliyetlerden biri olma noktasına getirmiştir (Taşcı, 2010: 7).

Turizm sektörü, yerel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada ve yaygın biçimde bulunan ödemeler dengesi ile ilgili sorunların hafifletilmesinde rol oynayan önemli bir faktördür (Hepaktan ve Çınar, 2010: 135).

Bir bölgeye gelen turistlerin yaptığı harcamalar turizmin temel ekonomik önemidir. Turistlerin varış noktalarında yaptıkları harcamalar sayesinde turizm yöreye ve yerel halka ekonomik katkı sağlayacaktır. Her yıl turizm hareketleri sayesinde gelişmiş ekonomilerden diğer ekonomilere büyük miktarlarda değer aktarımı yapılmaktadır (Zengin, 2010: 104). Bu bakımdan turizm, ekonomik faaliyetlerdeki çarpan etkisi ile ülke ekonomileri için en dinamik ve en önemli endüstrilerden biridir (Kulnazarova, 2010: 12).

Turizmin en önemli özelliği ekonomik bir olgu oluşudur. Turizm geliri, turizm endüstrisinin ulusal gelire olan bir katkısıdır. Dolayısıyla ekonomik açıdan

ödemeler dengesine katkıda bulunur. Ayrıca turizm, yatırım olanakları sağlayan bir özelliğe sahiptir. Bu yatırımlar ithalata dayalı olmayan, istihdam olanakları sağlayan, hammadde sorunu çıkarmayan yatırımlardır. Turizmin bu özellikleri turizm bünyesindeki potansiyel birikimin ekonomi üzerindeki etkilerinin yadsınamaz olduğunu göstermektedir (Konya Ticaret Odası, 2008: 17).

1.2.1. Turizmin İstihdam Üzerine Etkisi

Turizm sektörü, sadece turistik tüketim harcamalarının yapılması ve bu yolla gelir kaynağı sağlanmasından oluşmamaktadır. Aynı zamanda talebi yerine getirebilmek için yeni yatırım ortamı belirleyen işletmeler, emek yoğun olan turizm sektöründe istihdamın artmasını sağlayarak ülke ekonomisine katkı sunmaktadırlar. Bu bağlamda turizm, birçok ülkede en geniş istihdam olanaklarına kaynak oluşturan bir sektör olarak görülmektedir. Turizm sektörü, kendisinin doğrudan istihdama katkıda bulunması ve bu sektöre girdi veren diğer sektörlerle de dolaylı istihdam imkanları sağlamasıyla, ülkedeki toplam istihdamı etkilemektedir (İTO, 2007: 89).

Bir ülkede turizmin gelişmesi, yöre insanlarının bu sektörde istihdam edilmelerine bağlıdır. Bu durum aynı zamanda yörede işsizlik sorununun çözümüne katkı sağlayıp yörenin kalkınmasına katkı da bulunacaktır. Turizmin istihdam kaynağı oluşturmasında etkin bir rol oynadığı düşüncesi turizmin insan unsuruna son derece bağlı olmasından kaynaklanmaktadır (Çeken ve Erdem, 2003). Konaklama tesisleri, doğrudan birer istihdam alanı oluştururken; seyahat acentaları, eğlence yerleri, restoranlar, hediyelik eşya üretimi ve satış yerleri gibi alanlar doğrudan ya da dolaylı istihdam alanları oluşturmaktadır (Karadeniz, 1994: 16).

1.2.2. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerinde Etkisi

Turizmin ulusal ekonomideki önemli diğer bir fonksiyonu ise ithalat ve ihracat şekli olarak ortaya çıkmasıdır. Ekonomik yönden bir ülkeye turist gelmesi ile ülkenin mal ihracatında bulunması arasında bir fark bulunmamaktadır. Benzer şekilde, ülke vatandaşlarının turist olarak dış ülkelere gitmesi ile mal ithalatı arasında da bir fark yoktur. Bu haliyle turizm özellikle görünmez ihracat ve ithalat şeklinde kabul edilmesine sebep olmaktadır (Dinçer, 1993: 59).

Tarım, konfeksiyon, gıda, otomotiv, teknoloji gibi sektörlerde dış satımın gerçekleşebilmesi için iki ülke arasında ikili ve ters yönlü bir ilişki söz konusu

olurken, turizm sektöründe turizm talebi ve döviz akımı aynı ülkeye yönelik olduğu için tek yönlü bir ilişki söz konusudur. Aşağıda belirtilen hususlar, turizm sektörünü görünmeyen dış satım gelirleri olarak diğer bazı sektörlerden farklı duruma getirmektedir (İçöz, 2005: 239);

- Turistik tüketim, üretimin yapıldığı yerde (turist kabul eden ülke) gerçekleştirildiğinden gümrük vergisi, sigorta ve navlun adı altında dış satımın ortaya çıkardığı ek harcamaları ortadan kaldırmaktadır.
- Turizm sektörü aracılığıyla ekonomik gelir getiren değerler olarak dış satımı mümkün olmayan jeoekonomik ve sosyo-kültürel gibi turizm sektörünün temelini oluşturan varlıkların, döviz getiren kaynaklar haline dönüştürülmesi mümkün olmaktadır.
- Turizm sektöründe bir ülkenin turistik tüketim amaçlı olarak mal ve hizmetleri başka bir ülkeye taşıma olanağı ve zorunluluğu bulunmamaktadır. Turistik tüketimde bulunmak isteyen kimsenin mal ve hizmetlerin (turizm arz kaynaklarını) bulunduğu ülkeye gitmesi gerekmektedir. Bu nedenle ilke olarak bir ülkenin uluslararası turizmden elde ettiği gelir ile dış satım işleminden elde ettiği gelir arasında bir fark bulunmamaktadır.

1.2.3. Turizmin Gelir Sağlayıcı Etkisi

Turizmin en önemli ekonomik etkilerinin bir diğeri, gelir kaynağı oluşturma etkisidir. Turistlerin seyahat etmek amacı ile gittikleri ülkelerde veya bölgelerde konaklama, gezi-eğlence, yeme-içme, ulaşım, alışveriş, hediyelik eşya gibi gereksinimlerini karşılamak amacı ile yaptıkları harcamalar, söz konusu yerin ekonomik olarak gelirinin artmasını sağlayacaktır (İTO, 2007: 101).

Turistik tüketim harcamaları yapan yerli ve yabancı turistlerin artan turizm talebini karşılamaya yönelik yapılan turistik yatırımlar ise turizm sektöründe veya diğer sektörlerde üretim faktörlerinin gelirlerini oluşturmaktadır (Hussein ve Saç, 2008: 122). Turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı veya toplam turizm gelirlerinin gayrisafi milli hasıla (GSMH) içindeki yeri de turizmin gelir sağlayıcı özelliğinden kaynaklanmaktadır (Karadeniz, 2008: 102).

1.2.4. Turizmin Diğer Sektörlere Etkisi

Turizm; emeğin yoğun olduğu bir hizmet sektörü içinde yer almasıyla birlikte taşıdığı özellikler nedeniyle, diğer sektörlerle yakın bir ilişki içindedir. Turizm sektörü, turistik ihtiyaçların karşılanmasında ekonominin bütün sektörlerinden faydalanmaktadır. Bunun yanında bazı sanayi kollarını içine alıp bazılarını kendi ihtiyacına göre şekil vermekte, bir kısmını da yeniden meydana getirmektedir. Turizm hareketlerinin yoğun olarak gerçekleştiği sahil bölgelerindeki sera sebzeciliğindeki tarımsal gelişmelerde bu durumu görmekteyiz (Karadeniz, 1994: 26). İç ve dış turizm hareketleri sayesinde ortaya çıkan bu gelirler başta tarım sektörü olmak üzere diğer faydalanıcı sektörlerinde canlanmasını sağlar. Bu sayede oluşan turizm hareketlerine bağlı olarak inşaat sektöründe, geleneksel küçük zanaatlarda veya küçük ölçekli ticaret kollarında kayda değer gelişmeler yaşanmaktadır (Konya Ticaret Odası, 2008: 23).

2. DÜNYA'DA TURİZM SEKTÖRÜ

2.1. KÜRESEL SİSTEM İÇERİSİNDE TURİZMİN ÖNEMİ

“Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür” (Çımat ve Bahar, 2003: 2).

Turizm sektörünün dinamiklerini yeniden biçimlendiren küreselleşme olgusu geçtiğimiz çeyrek yüzyıl boyunca etkisini her alanda hissettirmeye başlamıştır. Dünya ekonomisinde Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Kore ve Türkiye gibi yeni güçlerin ortaya çıkışı, dünya turizm piyasalarını hem arz hem de talep yönüyle etkilemektedir. Bu, bölgesel turizm talebinin artışında önemli roller oynarken diğer yandan turizm faaliyetlerinden aldıkları payı arttırarak gelişme kaydetmiştir (Hatay Valiliği, 2012: 15).

Turizm, dünyada yaklaşık 300 milyon insanın istihdam edilmesini sağlayan uluslararası ölçekte önemli bir sektördür. Uluslararası sermaye yatırımlarının yaklaşık %7'si turizm alanına yapılmaktadır. Bu durum bir yandan dünyada ve ülkemizde turizme verilen önemi arttırırken diğer yandan turizm eğilimlerine çeşitlilik kazandırarak yeni turizm türlerinin insanlar tarafından ilgi görmesini

sağlamaktadır (Emekli, 2005: 100). Bu durum dış turizm gelirlerinin artmasını sağlamakta ve turizmin diğer sektörlerle bir uyum içerisinde genişlemesine yardımcı olarak ülkenin refah seviyesinin yükseltmektedir.

2.2. DÜNYA'DA TURİZMİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ FAKTÖRLER

Uluslararası ilişkilerin hızla artması, kültürel değerlerinin bir bütüne dönüşmesi sınırları ortadan kaldırarak turizm hareketlerinin kolaylaşmasını sağlamış bu sayede dünya turizmi gelişme kaydetmiştir. Dünyada turizmin gelişmesinde etkili olan faktörler ise özetle şu şekildedir (İçöz, 2005: 32-33);

- Turist gönderen ülkelerdeki ekonomik büyüme sonucunda milli gelirin ve harcanabilir gelir düzeyinin artması,
- Boş zaman artışına paralel olarak seyahate ayrılan zamanın artması,
- Ülkeler arasında bazı bürokratik engellerin kaldırılması ve seyahat özgürlüğünün artması,
- Hızla sayıları artan havayolu firmaları ve bu firmalar arasındaki rekabet sonucunda uluslararası seyahatlerin ucuzlaması,
- Teknolojik gelişmeler sonucunda seyahat ile ilgili işlemlerin kolaylaşması ve seyahat süresinin kısalması, ulaştırma araçlarının kalitesinin ve güvenilirliğinin artması,
- Organize paket turların gelişmesi ve uluslararası alanda yaygınlaşması,
- Demografik değişimler (yaşam süresinin uzaması sonucunda emeklilik süresinin artması, ailede eşlerin birlikte çalışmaları, çocuksuz aile sayısının artması)
- Hızlı kentleşme, nüfus artışı ve yoğun iş temposu nedeniyle insanların doğa ve eğlenceye yönelmeleri
- Sosyal güvenlik programlarının gelişmesi ve çalışanların haklarının artması,
- Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve etkilerinin artması.

3. TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ

Ekonomik gelişme ve kalkınma ile doğrudan bağlantılı olan turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini etkilediği için çok önemlidir. Bir ülkede turizmin gelişmesiyle birlikte; döviz sıkıntısı hafifler, firmaların rakipleri ile rekabet gücü artar, dış ticaret dengesi pozitif bir şekilde artış eğilimine girer, istihdam kaynağı oluşur, bunlar ulusal gelirin artışını sağlayarak ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki oluşturur (Bahar ve Kozak, 2012: 54).

Turizm sektörü, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızla gelişim gösteren ve buna bağlı olarak diğer sektörleri de etkileyerek gelişmelerinde öncü rol oynayan bir sektör haline gelmiştir. İstihdam kaynağı oluşturarak işsizliği azaltması, döviz girdilerinin artmasıyla cari açığı kapatması gibi özellikleri nedeniyle pek çok ülke için hayati değer taşıyan turizm sektörü, ülkemiz için de önemli bir kaynak haline gelmiştir. Turizm Türkiye’de minimum ithalatla 19 milyar \$’a yakın döviz girdisi sağlayan tek sektördür. Ayrıca ülkemizdeki cari açığın düşürülmesinde turizm sektörü çok önemli bir rol üstlenmiştir. Sektör, büyüme ve refahın artmasında ve kalkınmakta olan ülkelere yoksulluğun azaltılmasında önemli bir itici güçtür (Konya Ticaret Odası, 2008: 10).

4. TURİZM SEKTÖRÜNDE YATIRIM

Seyahat etmek, dinlenmek, eğlenmek, spor yapmak, kültürlerini genişletmek insanların vazgeçilmez doğal istekleridir (Cünedioğlu, 2001: 6). Bu istek beraberinde turizm yatırımlarını getirmiştir. Turizm hareketlerinin hızla arttığı günümüz dünyasında insanların doğal ihtiyaçlarının yerine getirilmesini sağlamak amacıyla turizm yatırımları sürekli gelişecektir.

Bu bölümde turizm sektörünün gelişiminde en önemli oluşumlarından olan turizm yatırımlarının kavramı, türleri ve özelliklerinden bahsedilecektir.

4.1. TURİZM YATIRIMI KAVRAMI

Yatırım, gelecekte sağlanabilecek bir dizi faydanın beklentisi ile sahip olunan kaynakların belirli olanlara aktarılmasıdır. Halk arasında, bir işi yapmak amacıyla belirli bir sermayenin o işe aktarılması şeklinde anlaşılan yatırım kavramı; işletmecilikte, iktisat biliminde, devlet yönetiminde farklı anlamlarda

kullanılmaktadır (Şenel, 2007: 5). Turizm yatırımları ise ekonomik anlamdaki yatırımlardan sayılmakta ve reel üretim araçlarına yapılan eklemeler ile inşaat, teçhizat ve arazi elemanlarını içermektedir. Ayrıca turizm yatırımları özellikleri gereği sabit sermaye yatırımı oldukça yoğun olan yatırımlardır (Kahraman, 1986: 6). Devlet Planlama Teşkilatının Özel İhtisas Komisyonu raporunda yapılan tanımlamaya göre; turizm yatırımları: “Geri dönüşümü uzun vadeli, sermaye hasıla oranı yüksek, siyasal, sosyal, doğal ve ekonomik olaylara karşı oldukça duyarlı dolayısıyla da girişimciler için fazla cazip olmayan riskli yatırımlardır.”

4.2. TURİZM YATIRIM TÜRLERİ

Turizm en verimli halini, yatırımları gelişmiş bir şekilde alt yapı ve üst yapı yatırımlarını tamamlamış, insani değerleri gelişmiş, turizm potansiyelini gerektiği bir şekilde değerlendirmiş uygar ortamlarda alabilir (Cünedioğlu, 2001: 11).

Turizm yatırım türlerini ise alt yapı yatırımları, üst yapı yatırımları ve diğer hizmet tesisleri yatırımları olmak üzere üç grupta incelemek mümkündür.

4.2.1. Alt Yapı Yatırımları

Altyapı yatırımları üretim seviyesini arttıran, ekonomik kalkınmayı destekleyen toplumun refah seviyesini yükselten yatırımlardır. Genellikle devlet tarafından yapılması gereken yatırımlar olarak tarif edilir (Irmak, 2010: 52).

Turizm sektöründe alt yapı yatırımları turizm sektörünün gelişmesi ve sektöre dinamizm kazandırılması ile ilgili yatırımlardır (Kahraman, 2010: 24).

Ekonomik yönden alt yapı faaliyetleri görünmeyen hizmet olarak karşımıza çıkmakla birlikte, kamu sektörü tarafından hem ekonomik gelişme, hem de bu gelişmeden yararlanmak amacıyla gerçekleştirilir. Genel olarak altyapının kamu, üst yapının da özel sektör tarafından yapılması prensip olarak kabul edilmekle beraber, çok sık olmasa da devletin alt yapı yatırımlarını da finanse ettiği uygulamalar görülebilmektedir (Timur ve Olalı, 1986: 113). Bir bölgenin turizm potansiyelinin gelişmesi ise alt yapı yatırımlarının tam ve eksiksiz olmasına bağlıdır.

4.2.2. Üst Yapı Yatırımları

Üst yapı yatırımları konaklama işletmeleri olarak değerlendirilen (otel, motel, oberj, kamping, tatil köyü, pansiyon, apart-otel vb.) turistlerin konaklama, yeme-

içme, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan tesis, arazi ve teçhizatların bütünüdür (Kahraman, 1986: 6).

Planlı dönem ile birlikte turizm politikasının ana eksenini altyapı yatırımlarının devlet tarafından, üst yapı yatırımlarının ise özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi oluşturmuştur (Taşcı, 2010: 68). Lakin Fransa, İspanya, Yunanistan, Portekiz ve Türkiye gibi ülkelerde turizmin gelişmesine ivme kazandırabilmek veya eşsiz tarihsel yapıların turizm sayesinde canlı tutulabilmesini sağlamak için gerekli üst yapı yatırımlarının devlet tarafından yapıldığı görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye’de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine kadar yirmi yıl süre ile devlet örnek tesisler oluşturarak özel sektörü turizmle ilgili üst yapı yatırımlarına teşvik etmiştir (Kahraman, 2010: 25).

Örnek tesisler oluşturularak özel sektörün cazibesini bu alana çekmede turizm üst yapı yatırımları önemli rol oynamıştır. Türkiye’de niteliklerine göre; oteller, moteller, tatil köyleri, pansiyonlar, kampingler, apart oteller, oberjler, gezer oteller, hosteller, termal tesisler, kaplıcalar, Kuruluş yerlerine göre; havaalanı otelleri, istasyon otelleri, karayolları kavşak otelleri, şehir merkezindeki oteller, kıyı otelleri, dağ otelleri, kür otelleri, tatil beldeleri, Hizmet sunumlarına göre; ticari oteller, kongre/toplantı otelleri, tatil köyü, süit oteller, konferans merkezleri, casino otelleri vb. üst yapı yatırımları turizm gelişmesine kaynak oluşturmuştur.

4.2.3. Diğer Hizmet Tesisleri Yatırımları

Altyapı ve konaklama tesisleri dışında kalan ve her biri kendi alanında hizmetler sunan, turistlere yeme-içme eğlenme, spor yapma, alışveriş gereksinimlerinin karşılamak üzere kurulan lokanta, gazino, kafeterya, çay bahçesi, yüzme havuzu, spor tesisleri, plajlar vb. yatırımlardır (Özdemir, 2009:120).

5. TURİZM SEKTÖRÜNDE YATIRIMLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Turizm yatırımları, diğer işletme yatırımlarından farklı olarak belirli özellikler taşırlar. Turizm sektörüne yatırım yapmak isteyen kişi veya kuruluşların bu sektörün ana özelliklerini yakından bilmeleri, yatırım kararlarını alırken bu özellikleri göz önünde bulundurmaları yapılacak yatırımın sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesinin temelini oluşturacaktır (Kahraman, 2010: 43). Bu bakımdan

turizm sektörüne yatırım yapmayı düşünen kişi veya kuruluşlar; projelerini hazırlarken turizm sektörünün özellikleri, turizm sektöründeki tesis ve işletmelerin diğer işletmelerden farklılıkları, sektörün diğer sektörlerle göre karlılığı, turizm sektörünü diğer sektörlerden ayıran özellikleri, yatırım yapacaklar açısından geleneksel bir yatırım alanı olup olmadığı gibi vb. faktörleri dikkate almaları gerekmektedir (Özdemir, 2009: 125).

Bölgesel, sosyal ve ekonomik kalkınmanın yeni yükselen değeri olarak turizm sektörü, dünya genelinde darboğazların aşılmasında, ülke ekonomilerinin karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği ulusal veya uluslararası ekonomik sorunların çözümünde önemi giderek artmakta adeta bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Bu durum turizme dayalı bölgesel kalkınma projelerinin hazırlanmasına ve uygulanmasına uygun bir ortam sağlayarak turizm yatırımlarının gelişmesini sağlamaktadır (Tezcan, 2007: 82).

Turizm sektöründe arzın kaynak oluşturması sürecinde yüksek miktarda yatırım gerekir. Bir otel işletmesinin tamamlanarak hizmete başlaması için belirli bir dönem gerekmele birlikte sabit üretim faktörleri dahil yüksek miktarda harcama yapılması gerekmektedir. Genellikle hizmet üreten turizm sektörü hizmet satışı, üretimi, tüketimi ve müşteri tatmini yönünde soyut özelliklere sahiptir. Turizm sektöründe tüketici niteliğinde bulunan turist, ürünü satın almak için üretildiği yere gelmek durumundadır (Kozak, Kozak, Kozak, 2012: 38-40). Tüm unsurların bir zincirin halkaları gibi faaliyet gösterdiği turizm sektöründe turizm yatırımlarının özellikleri dikkate alınarak yatırım yapılmalıdır.

Bir takım olayların ve ilişkilerin sonucunda ortaya çıkan turizm, koordineli çalışmayı gerektiren bir sektördür. Müşteri tatmin olgusunu gerçekleştirmek eksenli hareket eden turizm sektöründe gerek seyahat gerekse konaklama faaliyetlerinde müşteri gereksinimlerini karşılayacak şekilde yatırımlara yön verilmesi gerekmektedir (Hussein ve Saç, 2008: 7).

Turizm sektöründeki yatırımlar diğer sektörlerden oldukça farklılık göstermektedir. Turizm işletmeleri hizmet üretip sattığından dolayı her yeni işletme yeni istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Alt yapı ve üst yapı faktörlerine bağlılık

oldukça fazladır. Bu bağlamda, talep eksikliğine neden olabilecek alt yapı ve üst yapı yetersizliği uygun yatırımlarla önlenmelidir (Ağaoğlu, 1994: 10-12).

Genel olarak turizm sektöründe yatırımların üzerinde konuşulsa da sektördeki yatırımların hızla artış göstermesi, 1983 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun çıkarılması ve turizm sektörünün 1985 yılında kalkınmada özel önem taşıyan sektör kapsamına alınması ile gerçekleşmiştir. Turizm yatırımları için maddi teşvik unsurlarının (kaynak kullanımı destekleme primi ile teşvik primi) nihai şekline kavuşması ise turizm sektörüne yapılacak olan yatırımların önemini arttırmıştır (Tezcan vd. 2007: 90).

6. TURİZM SEKTÖRÜNDE BELİRLENEN YENİ YATIRIM STRATEJİLERİ VE YÖNELİMLER

Tüm toplumların temel hedefi, toplumun refah düzeyini arttırarak ekonomik kalkınmayı sağlamak ve yaşam standardını arttırmaktır. İnsan ihtiyacının sürekli değişiklik göstermesi ve ekonominin sahip olduğu kaynakların sınırlı olması, kaynakların etkin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır (Yalçın ve Aksoy, 2011: 1). Kaynakların etkin kullanılması ise her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de planlı bir stratejinin oluşturulması ve bu stratejilerin uygun faaliyetler belirlenerek mantıksal çerçevede uygulanması ile gerçekleştirilebilecektir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu Türkiye Turizm Stratejisi Raporu'nda Türk turizm sektörünün stratejik bir şekilde güçlenmesine yönelik yapılan çalışmalar kapsamında turizm yatırımları için belirlenen strateji "Turizm yatırım projelerini uygulanabilir kılabilecek teşvikler ile turizm sektöründe yatırımların artırılması" şeklinde belirlenmiştir. Turizm yatırımlarının bütün dünyada desteklenen ve teşviklerin sürdürüldüğü yatırım alanları arasında bulunduğunu belirten raporda turizmin geliştirilmesine yönelik bir takım tedbirler alınacağı ve sektöre birtakım teşviklerin sunulacağı planlandığı belirtilmiştir. Aynı zamanda turizmin gelişiminde 1990'lı yıllardaki yatırım hızını yakalamak için, turizm yatırım projelerini uygulanabilir kılabilecek teşvikler düzenlenecektir. Teşviklerin şartlarının, bölgesel özellikleri ve uygulama dönemleri ayrıntılı çalışmalarla yıllık olarak belirlenecektir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 9).

Bu doğrultuda belirlenen 2023 yılı yatırım hedefleri ve stratejiler şu şekildedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007:9 -10) :

- Turizmin geliştirilmesine yönelik bir takım tedbirler alınarak sektörün genel olarak ekonomiye katkı sağlaması açısından bazı teşvikler sunulması.
- Turizm sektörüne, Avrupa Birliği (AB)'nin katılım öncesi yardım aracı (Instrument for Preaccession Assistance -IPA) Programı çerçevesinde destek alınması için çalışmalar başlatılması.
- Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ) tanımına giren turizm konaklama tesislerinin yanı sıra seyahat acentelerinin de bu destekten yararlandırılmalarını sağlayacak vergi rejiminde düzenlemeler yapılması.
- Turizm sektöründe yabancı sermayenin ülkemize yatırım yapması sağlanması.
- Turizm yatırımlarının kısa dönemde yenilenmesine yönelik ihtiyaçları giderilmesi.
- Turizm yatırımlarının teşviki süreci kapsamında tanıtım ve pazarlama politikaları geliştirilmesi.
- Turizmin çeşitlendirilmesini, tüm yıla ve yurda yayılmasına imkan veren projeler geliştirilerek kıyıların dışındaki bölgelere de yatırım yapılması teşvik edilmesi.
- Öncelikli turizm türlerine (kültür, termal ve kış turizmi) ve gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak bölgesel düzeyde sektörel teşvik mekanizmaları geliştirilmesi.

Belirlenen hedeflere ulaşabilmek için uygulanması düşünülen teşvik kriterleri ise şu şekildedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 10) :

- Teşviklerin miktarı, şartları, bölgesel özellikleri ve uygulama dönemleri ayrıntılı çalışmalarla yıllık olarak belirlenecektir.
- Arazi tahsislerinde stratejik planlamayı hedefleyen turizm kentleri yaklaşımı temel olarak alınarak yatırımcıya daha fazla tasarım şansı tanınacaktır.

- Turizm tesislerinin yenilenmesi için sektöre yönelik uzun vadeli ve düşük faizli kredi imkanları sağlanacaktır.

Ayrıca bürokratik engellerin kaldırılması yolunda; yabancı sermayenin yatırım yapabilmesi için ülkemizde yabancıların mülk edinmelerini ve yatırım yapmalarını kolaylaştıracak yatırım izinlerinin tek bir çatı altında toplanacağı Yatırım Destekleme Ajansı'nın güçlendirilmesinin yolu açılacaktır. Bunlarla birlikte turizm sektöründe yatırımlara kalite ve hız kazandırmak için yatırım ve danışmanlık gibi sektörlerde faaliyet gösterecek firmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na belgelendirilecektir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 10).

Ülkemizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek ülkemizin turizmden alacağı payı arttırmayı hedef alan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013 raporlarında söz konusu turizm kaynaklarının noktasal ölçekte planlanması yerine gelişim aksları boyunca turizm koridorları, turizm bölgeleri, turizm kentleri ve eko turizm bölgeleri oluşturacak şekilde ele alınması, bu değerlerin tanıtımı ve kullanım kriterlerinin belirlenmesi açısından daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir. Böylece, turizm potansiyeli bulunan bölgelerin diğer alternatif turizm türleri ile cazibesi arttırılacaktır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 1).

Bu sayede geliştirilmesi öngörülen turizm gelişim aksları üzerinde turizm yatırımı yapmayı planlayan yatırımcılar; kıyı turizmi veya diğer alternatif turizm türlerinden de yararlanarak bu alanlarda yatırım yapma fırsatı bulacaklardır. Aynı zamanda planlama, tahsis ve turizm yatırımı için devlet tarafından verilen diğer teşviklerden de bu kapsamda yararlanabileceklerdir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 1).

Bu bölümde genel olarak turizm sektörü, turizm yatırımları ve ekonomide turizm üzerinde durulmuştur. Bu çerçeveye bağlı kalınarak 2. bölümde stratejik amaçların gerçekleştirilmesi üzerine devletin çeşitli kanallarla yatırımcıları özendirdiği teşvik tedbirlerinden bahsedilecek, teşvik sisteminden bahsedilip turizm sektörüne yatırımlarda devletin rolü ortaya konacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TEŞVİKLER, TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNE SAĞLANAN TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI VE TEŞVİK TEDBİRLERİ

1. TEŞVİK KAVRAMI VE POLİTİKALARI

1.1. TEŞVİK KAVRAMI

“Teşvik kavramı belirli bir ekonomik faaliyetin diğer faaliyetlere görece daha fazla gelişimini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve maddi olmayan destekler ve özendirmeler olarak tanımlanır” (Eser, 2011: 1).

Teşvik kavramı, kullanılış amacına göre çok farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Teşvikler genel olarak devlet tarafından verilir. Bu yönüyle teşvikler, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından sağlanmaktadır. Teşvikler, parasal araçlar ile sağlanan yardımlar olabilecekleri gibi parasal olmayan aynı yardımlar şeklinde de olabilirler (Topal, 2006: 4).

Teşvik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için devlet tarafından sağlanan yatırım teşviklerinin temel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür (Duran, 2003: 7);

- Teşvikler, devlet tarafından genellikle özel sektöre verilmekle birlikte kamu teşebbüslerine de verilebilmektedir.
- Teşvikler, devlet bütçesine önemli bir maliyet getirir. Bu da devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken, firmalar açısından bir “yararı” ifade eder.
- Teşvikler, belirlenen yatırımların türünü, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla dönük olarak kullanılır.
- Teşvikler, koşullu veya koşulsuz verilebileceği gibi dolaylı veya doğrudan ya da açık veya gizli şekilde de verilebilir.
- Teşvikler, aynı ve nakdi yardım şeklinde olabileceği gibi, uygulamaya yönelik idari tedbirler, kolaylıklar, destekler ve özendirmeler şeklinde de olabilmektedir.

- Teşvikler, vergi muafiyetleri, düşük faizli kredi veya hibe yardımları şeklinde olabileceği gibi arsa tahsisi, enerji indirimleri ve finansman kolaylıkları şeklinde de olabilir.
- Teşvikler, diğer kamusal politikalardan farklı olarak ekonomiye doğrudan enjekte edilebilmekte ve kısa sürede sonuç alınabilmektedir.
- Teşvikler istihdam ve büyüme gibi ekonomik amaçlı olabileceği gibi bölgesel gelişme, göç ve çevre gibi sosyal amaçlar içinde verilebilmektedir.

1.2. TEŞVİKLERİN UYGULANMASINI GEREKTİREN ETKENLER

Türkiye’de turizmin gelişiminde teşvikler önemli bir yere sahiptir. Turist sayısı, turizm geliri ve sabit sermaye yatırımları 1980’li yılların ortalarından itibaren hızla artış göstermiştir. Şüphesiz bu yıllardaki turizm yatırımlarının gelişmesi ile teşviklerin mevcudiyeti arasında doğrudan bir ilişki vardır (Tezcan vd, 2007: 95).

Teşvik araçları, iç piyasanın genişleyip dış piyasada rekabet edilebilir bir düzeye gelmesinde son derece büyük bir öneme sahiptir. Yatırımların arttırılması ve istenilen alanlara yönlendirilmesi hususunda önem arz eden teşvikler ekonomik kalkınmanın sağlanmasına her alanda destek olmaktadır. Yatırımlara uygulanan teşvikler, yatırımın maliyetini düşürmek, finansman ihtiyacını azaltmak ve karlılığı arttırmak üzere temelde üç amaca hizmet eder (Sarıöz, 2006: 32). Uygulanan ekonomik model ne olursa olsun teşvikler hemen hemen her ülkede uygulanmaktadır. Teşvik uygulamalarının temel hedefi ise genel anlamda ülkenin genel refah düzeyinin arttırılmasıdır. Buna karşın, ülkelerin benimsedikleri iktisat politikaları ve gelişmişlik farklarına göre teşvik uygulamaları, değişiklik arz etmektedir (Topal, 2006: 4). Gelişmekte olan ülkelerin teşvik uygulamalarına gerek duymalarında; ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkanlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı arttırmak, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi nedenler yatmaktadır (Akay, 2009: 28). Gelişmiş ülkelerde ise, rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek veya işsizliği azaltmak gibi amaçlar için teşviklere başvurulmaktadır (Akay, 2009: 28).

Getirilen teşviklerden arzulanın neticelerin alınabilmesi, bunların etkin biçimde uygulanmasının yanında, devletin bazı para ve maliye politikaları ile teşvikleri bütünleştirmesi zorunluluğuna bulunmaktadır (Cünedioğlu, 2001:150).

1.3. TEŞVİK POLİTİKALARI

Teşvikler; özendirme, caydırma ve yönlendirme özelliği olan uygulamalardır. Herhangi bir sektörün ya da bölgenin gelişmesinde önemli bir rol oynayan teşvikler etkili bir ekonomi politikası aracıdır. Teşviklerin temelinde, belirlenen hedeflere ulaşmak yatmaktadır. Bunun için kullanılacak kaynakların istenen yararlı alanlara yönlendirilmesi amacı söz konusudur. Devletlerin teşviklerle gerçekleştirmek istedikleri temel hedef halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir (Tekin, 2009: 6).

1.4. TEŞVİK POLİTİKALARININ EKONOMİK ETKİLERİ

Ülkenin genel ekonomi politikası doğrultusundaki teşvik uygulamalarının ekonomik verimliliği etkilemesi gerekmektedir. Bu sayede teşvik politikaları diğer ekonomi politikalarının tamamlayıcı bir unsuru olacaktır (Tekin, 2009: 20). Türk ekonomisinin genel trendi ise hem hizmet hem de sanayi sektörlerinde üretimin ve talebin artması yönündedir (Çımat ve Bahar, 2003: 4). Bununla birlikte uygulanacak teşvik politikaları ekonominin genel trendine katkı sağlayan bir unsur haline gelecektir.

2. TEŞVİKLERİN SINIFLANDIRILMASI

Uluslararası alanda hareket eden doğrudan yabancı yatırımlardan daha fazla pay almak için, özellikle son yıllarda, ülkeler arasında kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır. Yaşanan rekabet, teşvik politikalarına da yansdığından yatırım amaçlı kullanılan teşvik araçları giderek zenginleşmiştir (Duran, 2003: 23). Yatırımların teşvik edilmesine yönelik olarak kullanılan çok sayıda teşvik aracı veya teşvik enstrümanı bulunmaktadır. Bu teşvik araçları ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve ekonomik kalkınma ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir (Yavan, 2011: 34).

Teşvikler amaçlarına, kapsamına, araçlarına, kaynaklarına ve verilmiş dönemine göre beş ayrı sınıflandırmaya tabi tutulabilir (Duran, 2003: 23).

2.1. AMAÇLARINA GÖRE TEŞVİKLER

Teşvik amaçları teşviklerin gerçekleştirilme sürecinde; yatırım ve üretimin artırılması, ihracatın desteklenmesi, rekabet gücünün kazanılması, yabancı sermayenin çekilip ekonomik kalkınmanın hızlanması, bölgesel dengesizliğin giderilmesi, girişimci riskinin azaltılması, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve teknolojik gelişmenin sağlanması, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, kalite ve verimlilik artışının sağlanması, KOBİ'lerin desteklenmesi ve yarım kalmış yatırımların tamamlanmasıdır (Duran, 2003: 23).

2.2. KAPSAMLARINA GÖRE TEŞVİKLER

Kapsamına göre teşvikler, genel amaçlı ve özel amaçlı teşvikler olarak iki grupta incelenebilir. Genel amaçlı teşvikler, sektör ayrımı yapmaksızın her sektör için aynı oranda uygulanan ekonominin genelini kapsayan teşviklerdir. Özel amaçlı teşvikler ise belirli sektörleri, bölgeleri veya firmaları diğerlerine göre avantajlı duruma getiren teşvikler olarak sınıflandırılır (Duran, 2003: 24).

2.3. VERİLİŞ AŞAMALARINA (ZAMANLARINA) GÖRE TEŞVİKLER

Veriliş aşamalarına göre teşvikler; yatırım öncesi verilen teşvikler, yatırım döneminde verilen teşvikler ve işletme döneminde verilen teşvikler olmak üzere üç kısımda incelenebilir (Duran, 2003: 24).

2.4. KULLANILAN ARAÇLARA GÖRE TEŞVİKLER

Devletlerin ekonominin gelişmesi amacıyla teşvik uygulamalarında kullandıkları teşvik araçları genel olarak ayni, nakdi, vergisel, garanti ve kefaletler ve diğer teşvikler olmak üzere beş grupta toplanır (Duran, 2003: 24).

- Ayni Teşvikler: Arsa- arazi tahsisi, bina sağlanması.
- Nakdi Teşvikler: Hibeler, primler, uygun koşullarda sağlanan kredi olanakları (düşük faizli ve uzun vadeli).
- Vergisel Teşvikler: Düşük oranlı gelir ve kurumlar vergisi, vergi muafiyeti, zarar mensubu, hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi istisnası, sermaye mallarına yönelik Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası, belli bölge veya

ürünlerde düşük KDV oranı uygulaması, sermaye mallarına yönelik gümrük vergisi muafiyeti, gümrük vergisi iadesi gibi.

- Garanti ve Kefaletler: Riskli projelere kamu kaynaklı risk sermayesi katılımı, ekonomik ve ticari riskleri kapsayan ayrıcalıklı kamu sigortası
- Diğer Teşvikler: Ucuz enerji sağlanması, yatırım öncesi hizmetler, finansman kaynakları, yatırım projesi hazırlama ve yönetme, Pazar araştırması, hammadde ve alt yapı durumu, üretim projesi ve pazarlama teknikleri, eğitim, know-how veya kalite kontrol geliştirme teknikleri ile ilgili yardımlar, ayrıcalıklı kamusal anlaşmalar (Duran, 2003: 27).

2.5. KAYNAKLARINA GÖRE (VERGİ BAZLI) TEŞVİKLER

Kaynaklarına göre teşvikler; kar/vergi bazlı, sermaye bazlı, emek bazlı, satış bazlı, katma değer bazlı, diğer özel harcama bazlı, ithal bazlı, ihraç bazlı olarak sınıflandırılabilir (Duran, 2003: 24).

3. TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI

Turizmin çok yönlü ve dinamik bir yapıya sahip olması geliştirilecek olan plan ve politikalarda devletin desteğine olan ihtiyacı arttırmaktadır. Turizmin ülkeye her yönden katkı sağlaması, yöre insanının gelişimi ve bölgede refah ortamının oluşturulmasında teşvik politikalarının etkisi yadsınamaz bir gerçektir (Bahar, 2007: 68). Turizm sektörünün ülkeye ekonomik bakımdan katkı sağlamasının yolu hükümetlerin gerçekleştirecekleri turizm teşvik politikalarına bağlıdır. Ayrıca turizm geliştirme projelerini uygulama ve denetleme yetenekleri de ekonomik açıdan önemli bir olgudur (Zengin, 2010: 122). Bu sayede boş zamanın ve harcanabilir gelirin yönetimi sağlanabilecektir.

Turizm teşvik politikaları ticari karlılığı artırarak teşvik edilen alanlarda uygun miktar ve nitelikte kaynaklar oluşturarak ekonomik faaliyetin düzenlenmesine imkan sağlamaktadır (Cünedioğlu, 2001: 150).

3.1. TURİZM TEŞVİK POLİTİKASININ AMACI

Milli ekonomi açısından turizmin teşvik edici rolü ve turizm dünyasında faaliyet gösteren işletmelerde karşılaşılan birtakım önemli sorunlar, her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de devletin turizm sektörünü teşvik etmesini ve bazı

koruyucu önlemler almasını gerektirmiştir (Olalı, 1990: 30). Turizm emeğin yoğun olduğu bir sektör olması, ülkeye döviz sağlaması ve ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunması, bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki gelir dağılımı ve ekonomik gelişme farklılıklarını azaltıcı etki oluşturması ve vergi gelirlerini arttırması bakımından koruyucu önlemleri gerektiren bir sektördür (Usta, 2001: 68-69). Bu bakımdan önlem ve amaçlar çerçevesinde turizm teşvik politikalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

3.2. TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARININ ÖNEMİ

Her türlü ekonomik, politik, siyasal ve toplumsal olaylara karşı duyarlı, riskli yatırımlar olarak kabul edilen turizm yatırımları, geri dönüş süresi uzun yıllar alan bir faaliyet alanı olması bakımından teşvik politikaları önem arz etmektedir (Timur, 1988: 316). Bu nedenle yatırımların yapılması, üretimin artırılması, istihdamın oluşturulmasında teşvik politikaların önemli bir etkisi vardır.

Ekonomik anlamda sınırlı düzeyde olan ülke kaynaklarının, rasyonel bir şekilde kullanımı sağlamak üzere teşvik edilecek sektörün ekonomik refah sağlaması gerekmektedir (Bahar, 2007: 67). Uygarlığın beşiği olarak bilinen ülkemiz ise bu bakımdan çok zengin bir tarihi mirasa sahiptir. Ülkemiz turizm potansiyelinin hak ettiği yere ulaşabilmesi için planlı ve eşgüdümlü bir çaba ile yatırım olanakları teşvik edilmelidir.

Ülke ekonomisi içinde önemi hızla artan turizm sektörü diğer sektörlere canlılık kazandırmakta, döviz gelirleri ve kaynak oluşturduğu istihdam olanakları sayesinde ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır (Çımat ve Bahar, 2003: 8). Ülke ekonomisine getirileri sadece gelir ve istihdam yönünde olmayıp huzurun yerleşmesi, gelirin dengeli dağılması gibi birçok alanda olumlu etkileri söz konusudur. Bu bağlamda teşvik ve turizm ilişkisi ülkenin gelişimi bakımından önem arz etmektedir.

4. TURİZM SEKTÖRÜNÜN TEŞVİK EDİLMESİ VE TEŞVİKLERİN KORUNMASININ GEREKLİLİĞİ

Turizmin çok yönlü ve dinamik bir yapıya sahip olması sebebiyle devletin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır Bir hizmet sektörü olan turizmde, geliştirilecek plan ve politikalar devletin desteğiyle sağlıklı bir şekilde geliştirilebilecektir. Ayrıca ülkenin ekonomik açıdan gelişimi, kalkınması ve ülke insanının daha müreffeh bir

ortamda yaşamını sürdürebilmesi için teşviklerin devlet tarafından korunmasına büyük gereksinim duyulmaktadır (Bahar ve Sarı, 2006: 320).

Turizm tüm koruma bölgeleri için önemli bir gelir kaynağıdır. Turizmin gelişmesinde pazara ulaşabilen yetenekli özel yatırımcılar ile toplulukların iş ortaklığı çok önemlidir (Barnes, MacGregor ve Weaver, 2001: 18).

Turizmin milli ekonomi açısından taşıdığı önem ve turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler bakımından karşılaşılan bazı önemli sorunlar, her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de devletin turizm sektörünü teşvik etmesini ve bazı koruyucu önlemler almasını gerektirmiştir (Olalı, 1984: 213). Turizm sektörünün teşvik edilmesini ve korunmasını gerektiren nedenler şunlardır (Usta, 1992: 145):

- Turizm emek-yoğun bir sektör olduğu için istihdam yaratıcı etkisinin olması,
- Ülkeye döviz sağlaması ve ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunması,
- Bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki gelir dağılımı ve ekonomik gelişme farklılıklarını azaltıcı etki yaratması,
- Vergi gelirlerini arttırması,
- Ülkenin bir bakıma ekonomik değeri olmayan doğal ve tarihsel varlıklarının değerlendirilmesini sağlaması,
- Yatırımlar sayesinde katma değer yaratılması,
- Ülkeler arasında ve bir ülkenin insanları arasında sosyal kaynaşmayı, kültürel alışverişi ve barış duygusunu geliştirmesi.

Turizm sektörünün teşvik edilmesi ve korunmasının büyük ölçüde devlete düşen bir görev olduğu düşünüldüğünde, Türk teşvik sisteminin geçirdiği evreleri ana hatlarıyla beş aşamada incelemek mümkündür (Duran, 2002: 5).

Birinci Aşama: Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda sanayileşme ve kalkınma çabaları çerçevesinde, öncelikli olarak özel kesimde sermaye birikimi oluşturma amacına dönük,

İkinci Aşama: 1930’lu yıllarda temel sanayi kuruluşları kamu tarafından kurulurken, özel kesimin gelişip büyümesi için karlı yatırım ve ticari alanlarının yaratılması amacına dönük,

Üçüncü Aşama: 1950'li yıllarda liberal ekonomi politikaları çerçevesinde hem yerli girişimlerin desteklenmesi hem de yabancı sermaye çekme amacına dönük,

Dördüncü Aşama: Planlı dönemde ithal ikamesine dayalı sanayileşme hedeflerinin gerçekleşmesi amacına dönük,

Beşinci Aşama: 1980 sonrası dönemde özel kesimin ekonomide öncü rolünü üstlenerek teknoloji transferi, ilave kapasite oluşturma ve rekabet gücü kazanma amaçlarına dönük uygulanmıştır.

Bu bilgiler ışığından turizm sektörünün teşvik edilmesini ve korunmasını gerektiren başlıca nedenler şu şekildedir (Doğmuş, 2010: 114);

- Ödemeler dengesine olumlu etkisi
- Gelir ve istihdamı artırıcı etkileri
- Diğer sektörlere olan çarpan etkisi
- Bölgeler arası dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına katkı sağlaması
- Fiziksel çevrenin geliştirilmesine destek olması
- Doğal ve çevresel değerlerin korunmasına olanak sunması
- Tarihsel, kültürel ve arkeolojik değerlerin, anıt ve eserlerin restorasyonuna kaynak sağlaması

Turizm sektörüne duyulan talep arttıkça turizm teşvikleri doğrudan veya dolaylı olarak yatırımcılara sunulmaya devam edecektir. Bu da teşviklerin korunmasını sağlayıp en verimli bir şekilde sektörün gelişmesinin yolunu açacaktır.

5. AVRUPA BİRLİĞİ TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI

Avrupa turizm endüstrisinin merkezidir. Bu kadar farklı kültürleri, tarihi ve ulusal zenginlikleri bir arada bulabileceğimiz başka hiçbir yer yoktur. Bu sebeple Avrupa yüzyıllardan beri seyahat ve yolculukların merkezi olmuştur (Dinçer, 1997: 55). Bu bakımdan Avrupa'nın cazibesini ortaya çıkaracak bir takım teşvik politikaları planlanmıştır.

Devletlerin ekonomiler üzerinde en önemli müdahale aracı olarak görülen teşvikler pek çok ülkede iktisadi kalkınmanın önünü açarak sanayileşmeyi

hızlandırmıştır. 20. yüzyıla geldiğimizde hem ekonomik hem de sosyal açıdan AB üye ülkelerin gelişimine en büyük katkıyı turizm sektörü sağlamıştır (Kalkınma Bankası, 2008: 2). 1998 yılında TÜRSAB'ın hazırlamış olduğu “turizm eylem planları”, AB temel turizm teşvik politikalarını değerlendiren bir rapor niteliği taşımaktadır. Bu rapora belirtildiği üzere AB Turizm Teşvik Politikaları şu şekilde özetlenebilir:

- Az gelişmiş yörelerde turizmi geliştirmek,
- Turistik bölgelerde alt yapıyı desteklemek,
- Çevreyi korumak, doğaya dönüş arzusunı özendirmek,
- Ortak kültür mirasına sahip çıkmak, yaşatmak,
- Tatillerin yıllık zaman dilimlerini zaman ve mekân boyutunda ayarlamak,
- Turistik mevsimlik yoğunlaşmanın önüne geçmek,
- Turizm istatistiklerini kolay ve anlaşılır hale getirerek isteyen hizmetine sunmak.

Turizm sektörünün AB yapısal fonlarından önemli ölçüde yararlanması, sahip olduğu ekonomik potansiyel ve istihdam sağlayan özelliğindedir. Turizm farklılık içeren heterojen bir yapıya sahiptir. Bu durum, AB'nin turizm hareketlerinde dolaylı turizm politikalarının, doğrudan politikalardan fazla olmasına sebep olmuştur. Turizmi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren ve destekleyen yapısal fonlar ise temel olarak turizmi doğrudan ilgilendiren altyapılar, turizm sektöründeki firma veya organizasyonlara yapılan yardımlar, turizm sektöründeki insan kaynakları gelişimi, turizm konusundaki Ar-Ge faaliyetlerinin gelişimi vb. faktörlerle ilişkilendirilir (Karakuş, 2003: 8).

Türkiye'nin dünya turizm pazarında AB ülkeleriyle rekabet içinde olması, Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin çoğunun AB ülkelerinden gelmesi gibi nedenlerden ötürü AB'nin turizm politikası, Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. AB ülkelerinde turistik hizmet kalitesinin artması ve turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi, Türkiye'ye yönelik talep açısından turizm teşvik politikalarının gelişmesini sağlayacaktır (Emekli, 2005: 101).

6. TÜRKİYE'DE TURİZME YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik büyümenin önemli bir aracı olarak görülen turizmin, döviz kazandırıcı etkisi, iş ve dolayısıyla gelir kaynağı oluşturma kapasitesi vurgulanarak, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını etkileyeceği saptanmıştır (Roney, 2011: 59). Bunun sonucunda turizm, dünya ölçeğinde pek çok önemli katkı sağlayan, lüks veya kültürel bir ihtiyaç olmanın ötesinde, zorunlu ihtiyaçlar arasında görülen ve giderek daha fazla ilgi gören bir ekonomik faaliyet alanı haline gelmiştir (Taşcı, 2010: 23). Bu durum turizm yatırımlarına yönelik teşvik uygulamalarının işlerliğine önem kazandırmıştır.

Yatırımlara yönelik teşvik uygulamaları ise her ülkenin kendi önceliklerine göre değişik uygulamalar gösteren destek unsurları içermektedir. Bu bağlamda, özellikle 1980 sonrası dönemde yatırımların teşviki ile ilgili uygulamalara bakıldığında yürürlüğe konulan bütün kararname ve tebliğlerin amaç kısmının benzediği görülmüştür. Yatırımları teşvik mevzuatının amaç bölümü irdelendiğinde, planlanan yatırımın, teşvik uygulamaları dahilinde olabilmesi için; AB normları ve uluslararası anlaşmalara uygun, kalkınma planı ve yıllık programlarda ön görülen hedeflere uygun, tasarrufları yatırıma yönlendiren, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknoloji getiren, bölgeler arası dengesizlikleri giderici, istihdamı arttırıcı ve uluslararası rekabet gücü getiren özelliklere sahip olması gerekir (Tezcan,2007: 115).

Yatırımlarda teşvik uygulamaları 1980-1990 yılları arasında DPT Müsteşarlığı tarafından yürütülmekte iken 1990 yılından itibaren Hazine Müsteşarlığı tarafından yönetilmektedir. Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü ise turizm yatırımlarının teşviklerden yararlanabilmesi için yapılan başvuruları değerlendirir (Cünedioğlu, 2001: 148). Ayrıca gerekli düzenlemeleri yapar, çeşitli kurum ve kuruluşlara verilen görevlere ilişkin esasları belirleyip destek unsurlarının kapsamını belirler. Bu destek unsurları ise kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımlar, normal yörelerdeki yatırımlar, gelişmiş yörelerdeki Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen yatırımlar ve yöre farkı gözetmeksizin özel amaçlı bölgelerde yapılacak yatırımlar olarak sınıflandırılır. Genel olarak desteklenen teşvik uygulamaları ise; komple yeni yatırım, modernizasyon, yenileme, kalite düzeltme,

darboğaz giderme, tamamlama, entegrasyon ve ürün çeşitlendirmesidir (Tezcan vd, 2007: 115-116).

Bakanlar Kurulu ise yatırımlarda devlet yardımları hakkındaki kararı çerçevesinde, içerisinde turizm yatırımlarının da bulunabileceği birtakım destekleri yatırımcılara sunmuştur. Kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler çerçevesinde sağlanan bu desteklerden birkaçı ise şöyledir: “AB normları ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak katma değeri yüksek ve uygun teknolojiler kullanan yatırımları yönlendirmek, istihdam kaynağı oluşturmak, yatırım eğilimlerinin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesini temin etmek” (Tezcan, 2007: 116).

Turizm yatırımlarına yönelik teşvik uygulamaları sayesinde 2006 yılında 509 bin olan Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan belgeli yatak kapasitesi, 2012 yılında 716 bine, 396 bin olan belediye belgeli yatak sayısı ise 505 bine yükselmiştir. Yatak sayısı açısından Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda hedeflenen 950 bin belgeli yatak sayısı aşılmış ve 2012 yılında 1,2 milyon yatak kapasitesine ulaşılmıştır. Dünyada turizm hareketine olan eğilimlerin artarak devam ediyor olması ve bireylerin eğitim ve refah düzeyinin gittikçe gelişiyor olması turizmde deneyimli gezgin grubunun büyüyeceğini göstermektedir. Bu durum Türkiye’nin mevcut tarih, doğa ve kültür varlığını; sağlık turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi ve kültür turizmiyle bütünleştirerek turizm potansiyelini değerlendireceği şekilde yatırım teşviklerinin verileceğini göstermektedir (10. Kalkınma Planı, 2013: 30).

7. TÜRKİYE’DE TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI VE TEŞVİKLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ülkemizde turizmin tarihsel gelişimine bakıldığında oldukça eskiye dayandığı görülmektedir. Anadolu’nun dünya tarihi boyunca uygarlıkların doğuşuna, gelişmesine ve çöküşüne sahne olduğu, çok çeşitli ve zengin kültürel mirası barındırdığı bilinmektedir. Turizm Anadolu’da ancak Osmanlı İmparatorluğu döneminde bugünkü anlayışa yakın bir gelişme sürecine girmiştir. 1923 yılında Türk Seyyahin Cemiyeti’nin kurulması, bunun 1930’da Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’na dönüşmesi, 1934’te Turizm Bürosunun açılması, 1939 yılında Ticaret Bakanlığına bağlı Turizm Müdürlüğü’nün kurulması ve turizmi geliştirmek için

çıkarılan kanunlar turizmin gelişmesinde etkili olmuştur. 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulması ve planlı dönemde kalkınma planlarında turizme yer verilmesi turizm için yapılan en önemli çalışmalar olmuştur (Özgüç, 1998).

Türkiye'de ekonomi politikalarının geniş bir perspektifle tartışılmaya başlandığı 1960'lı yıllar, turizmin öneminin de kavranmaya başladığı yılları ifade etmektedir. Ancak hedefler ve gerçekleştirme sonuçlarına göre turizm yatırımlarına ayrılan pay 1980'li yıllara kadar toplam sabit sermaye yatırımlarının %0,7'sini geçememiştir. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu sektörün bugünkü düzeyine ulaşmasında belirleyici rol oynamış (İzmir Ticaret Odası, 2000: 4). Özellikle 1982 yılında çıkarılan "Turizm Teşvik Kanunu" turizmin bugünkü anlamda gelişmesini hızlandırmıştır. Bütçeden turizme ayrılan payın, teşvik ve tedbirlerin artması, turizme verilen önemin bir diğer göstergesi olmuştur (Emekli, 2005: 103). Türkiye, 1980'den 2010'a kadar turizm gelirleri ve gelen turist sayısı bakımından dünya ve Avrupa turizminden daha hızlı bir büyüme göstermiştir. Türkiye'nin, dünya turizm pazarında söz sahibi olabilmesi teşvik politikalarını daha etkin kullanması sonucu ortaya çıkmıştır. 17635 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan 16.3.1982 tarih ve 2634 sayılı kanun ile ülkemiz turizm sektöründe kapsamlı teşvik politikasına başlamıştır. Bu teşvikler; turizm yatırımı için arazi tahsisi, yabancı personel çalıştırma, haberleşme kolaylıkları, ihracatçılara ayrıcalıklı muamele, turizm kredileri şeklinde olmuştur. Sonuç olarak, yukarıda bahsedilen teşviklerin yanında sektöre 1998 yılında KDV istisnası, yatırım indirimi, %100 gümrük muafiyeti, sektörde çalışanların vergilendirilmesinde indirim gibi teşvikler uygulanmış. Bunun neticesinde sektörden beklenen turizm gelirleri teşvikler sonucu artmıştır (Sağlık Turizmi Derneği ve Türkiye Sağlık Vakfı, 2010: 10). Özetle Türkiye'de, turizm yatırımlarının teşviki ile ilgili olarak devlet tarafından (10.Kalkınma Planı, 2013: x);

- 1985-1991 yılları arasındaki kaynak kullanımı destekleme primli dönem,
- 1991-1992 yılları arasındaki kaynak kullanımı destekleme fonu kaynaklı kredi dönemi,
- 1992-1994 yılları arasındaki fon kaynaklı kredi dönemi,
- 1995-2009 yılları arasında genel teşvik sistemi dönemi,

- 2009-2011 yılları arasında, bölgesel-sektörel teşvik sistemi, büyük proje teşvik sistemi, genel teşvik sistemi olmak üzere 3 ana bileşenden oluşan dönem olmak üzere turizm yatırımlarına çeşitli destekler sağlanmıştır.
- 2011’den günümüze, bölgesel-sektörel teşvik sistemi, büyük proje teşvik sistemi, genel teşvik sistemi, stratejik yatırımların teşviki olmak üzere dört ana bileşenli, “il bazlı bölgesel teşvik” sistemi kapsamında gelişmişlik sırasına göre belirlenen 6 bölgede turizm yatırımlarına çeşitli destekler sağlanmıştır.

7.1. PLANLI DÖNEM ÖNCESİ TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARININ DURUMU

Türkiye’de 1923-1962 dönemi; sermaye birikiminde yetersizlik, temel yatırımların büyük sermaye birikimi gerektiriyor olması gibi ana nedenlerle, büyük yatırımların devlet tarafından gerçekleştirildiği bir dönemdir. 1923-1950 dönemi Türkiye ekonomisinde Devletçilik ilkesinin hakim olduğu bir dönem iken, 1950-1960 dönemi nispeten özel müteşebbisin ortaya çıktığı dönemdir. Bu sebeple kamu bürokrasisi içerisinde kurumsallaşma ve temel yatırımlar bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Turizm politikalarını belirleyici ve uygulayıcı kurumlar da bu dönemde kurulmuştur (Önen, 2005: 66).

7.2. PLANLI DÖNEMDE TÜRKİYE’DE TURİZMİN GELİŞİMİ

Türkiye’de 1963 yılında başlayan döneme “Planlı Dönem” adı verilir. Bu dönem 1950-1960 döneminin plansız kalkınma anlayışına bir tepki olarak geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Planlı dönemde devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesinin beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Dayanağını anayasadan alan kalkınma planları, kamu sektörü için emredici, özel sektör için yol gösterici nitelikte olmuştur. Planlı döneme geçişle birlikte turizm sektörü beş yıllık kalkınma planları kapsamına alınmış, sektörel faaliyetlerin düzenlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla önemli çalışmalar yapılmıştır. Başlangıçta turizm talebine yatak ve diğer işletmelerle ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak alınan kararlar, giderek turizm sektörünün değişen koşullarına göre şekil almıştır (Kozak, 2001: 86). Uygulamaya konulan kalkınma planları

incelendiğinde turizm sektörü ile ilgili hedefleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Şahin, 1990):

- Turizm yoluyla sağlanacak döviz gelirlerini arttırmak ve ödemeler bilançosu açığının kapatılmasında yararlanmak,
- Türkiye'ye gelen turist sayısını arttırmak,
- Turistlerin ortalama kalış ve harcama sürelerini arttırmak,
- Turizmde öncelikli yöreler tespit etmek, alt yapı ve fiziksel planlama faaliyetlerini tamamlamak,
- İç turizm hareketlerini geliştirmek, bu amaçla özellikle çalışanlar tatil imkanları hazırlamak,
- Tanıtma faaliyetlerine ağırlık vermek,
- Fiyat politikasını tespit etmek,
- Kamunun altyapıyı, özel kesimin üstyapıyı gerçekleştirmesini sağlamak,
- Yabancı yatırımları özendirme.

7.3. PLANLI DÖNEMDE UYGULANAN TEŞVİK POLİTİKALARI

7.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP)-(1963-1967)

Türkiye'de 1961 yılında kabul edilen yeni anayasa planlı kalkınmayı öngörmektedir. BBYKP' de yer alan "Türkiye'nin tüm turizm işlerini gerekli yetki ve imkanlarla yürütecek bir teşkilat kurulması" hedefine paralel olarak, 1960 yılında kurulan T.C. Turizm Bankası A.Ş. 1962 yılında faaliyetine başlamıştır. Planda Turizm Bankası'nın bünyesinin ıslah edilmesi, imkanlarının süratle genişletilmesi, turistik tesislere yeterli ve turizm sanayinin gereklerine uygun krediler verilmesinin sağlanması hususları yer almaktadır. Bu dönemde banka, Türkiye Turizm Bankasınca başlanmış olan yatırımları sürdürmüş, kredilendirme faaliyeti gerçekleştirememiştir (Önen, 2005: 67). Lakin bu dönemde getirilen en önemli teşvik unsuru 19 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı kanunla getirilen "yatırım indirimi"dir. Bu teşvik ana ilke olarak yatırımda kullanılan öz sermayenin belirli bir oranı tutarına eşit tutardaki karın vergi dışına bırakılacağını belirtmiştir (Cünedioğlu, 2001: 130). Bu

gibi planlı teşviklerle özel sektöre yol gösterilmiş yatırımların önünün açılması sağlanmıştır.

7.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (İBYKP)-(1968-1972)

Bu plan döneminde turizmin çok yönlü bir faaliyet olduğu ve çok yönlü yararları olduğu ilke olarak kabul edilmiştir. Bu hedeflere varabilmek için dış turizm gelirlerinin yükseltilmesi gerektiği üzerinde önemle durulmuştur (Yıldırım, 1991: 37). İBYKP 'de turizmi doğrudan ilgilendiren tedbirler şöyledir (Önen, 2005: 67):

- Sektördeki teşkilatlanmanın yeniden düzenlenmesi, tanıtım ve kredi politikasına yeni bir yön verilmesi,
- Turizm sektöründeki yatırım politikasında altyapı tesisleri ve buna yardımcı imkanlar, örnek tesislerin kamu sektöründe ele alınması, diğer turistik yatırımların özel sektörde yapılması,
- Kamu sektörü elindeki turistik işletmelerin aynı elden yönetilmesi ve belirli bir işletme politikasının izlenmesi için “Turizm işletmeleri kurumunun kurulması veya mevcut örgütlerden birine bu görevin verilmesi,
- Turizm kredilerinin artırılması, sadece bu konuda çalışacak bir teşekkülün kurulmasının sağlanması ve sektörün kredi politikasının bu örgütçe yürütülmesi, turistik öncelik bölgeleri arasında farklı faiz oranları uygulamasına çalışılmasıdır. T.C. Turizm Bankası A.Ş. 1967 yılına kadar turizm endüstrisi işleri yapmış, bu tarihten itibaren sektörü finanse etmek üzere kredilendirme faaliyetlerine başlamıştır.

7.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (ÜBYKP)-(1973-1977)

ÜBYKP döneminde yatırımları teşvik politikası, özel sektör için yol gösterici bir niteliğe sahiptir (Sarıöz, 2006: 103). ÜBYKP' de turizmi doğrudan ilgilendiren tedbirler şu şekildedir (Önen, 2005: 69):

- Turizm yatırım ve işletmeciliğinde özel sektörün esas alınması, kamu yatırım ve işletmeciliğinin öncü ve örnek tesislere ve özel milli sektörün yetersizliği ölçüsünde eşlik etmesi,

- Turizm sektörünün kredi ihtiyacının Turizm Bankası yanında genel banka sisteminden karşılanması olanaklarının hazırlanması ve kredi uygulamasında yatırımların turistik önceliği olan bölge ve merkezlere yöneltilmesi, özendirici tedbirlerin alınmasıdır.

Ayrıca 1974 yılında kredi olanaklarıyla tatil yapamayan kamu sektörü personeline tatil kredisi kullandırma uygulaması da bu dönemde başlatılmıştır.

ÜBYKP'de teşvik uygulamalarının temel vizyonu; teşvik sisteminin yerli girişimlere yönelmesi, objektif ve devamlı olması, yararlanacak girişimcilerin beyanına dayanması, idarenin takdir alanının çok zorunlu durumlarla sınırlandırılarak kendiliğinden işler hale getirilmesi üzerine beyan edilmiştir (Sarıöz, 2006: 104).

Bu planın temel hedefi, dış turizmi, iç turizmi ve sosyal turizmi geliştirmek ve tanıtmaya, organizasyon ve denetim faaliyetlerini gerçekleştirerek kitle turizmin esaslarını gerçekleştirmektir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2012: 110).

7.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (DBYKP)-(1979-1983)

Türkiye'de turizm sektöründe özellikle 1980'li yıllardan itibaren yapılan yatırımlara ve izlenen politikalara bağlı olarak gözle görülür düzeyde gelişme gözlemlenmiştir. Bu dönemde ise sadece ekonomik alanda değil, sosyal ve kültürel alanlarda da Türkiye dışı açılmış olup bu dönemdeki dışı açılma politikaları turizm açısından da önemli gelişmelere öncülük etmiştir (Zengin, 2010: 103).

Plan'da; "Turizm yatırım ve işletmeciliğinde kamunun etkinliğinin artırılması, özel kesim, yabancı sermaye ve küçük tasarrufların yatırımlara dönüşümünün özendirilmesi, pazarlama imkanlarının geliştirilmesi ve turizm bankasının ilgili kuruluşlarla işbirliği yapması" öngörülmektedir. Dördüncü Plan döneminde de banka tarafından tatil kredisi uygulaması sürdürülmüştür (Önen, 2005: 73).

DBYKP döneminde teşvik politikasının amacı, öngörülen ekonomik yapının gerçekleşmesinde ve sanayinin ülke düzeyinde yaygınlaştırılmasında girişimcinin kararlarını plan öncelikleri ile uyumlu olarak bölgesel ve sektörel bazda yönlendirmektir. Üçüncü plan döneminde kullanılan teşvik araçlarının bu dönemde, daha selektif olarak, üretim dalı, kapasitesi, teknolojisi, sermaye sahipliği,

ödemeler dengesine katkısı ve yer seçimine göre farklılaştırılarak kullanılması öngörülmüştür (Sarıöz, 2006: 107).

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 1982 yılından itibaren turizm yatırımlarının teşvik ve planlaması açısından önem taşımış, söz konusu kanun ile turizm alan ve merkezleri ilan edilerek bu merkezlerde imar planı yapma ve onama yetkisi ile turizm amaçlı planlanan kamu arazilerinin 49 yıl süreli olarak turizm yatırımcılarına tahsisi sağlanmıştır. Bunun yanında, turizm tesislerinin sınıflandırılması ve belgelendirilmesi sureti ile niteliklerinin yönlendirilmesi, denetlenmesi ve konaklama tesislerinin su ve elektrik gideri bedellerinin konutlara uygulanan indirimli tarifeden ödenmesi sağlanmıştır (10. Kalkınma Planı, 2013: xi).

7.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP)-(1985-1989)

BBYKP, Turizm Bankası'nın doğrudan yatırım yapması yerine fonlarını, kaynaklarını ve faaliyetlerini sektörün finansmanına yöneltme çalışmalarını başlatmıştır. T.C. Turizm Bankası 1985 yılının ikinci yarısından itibaren hedef ve politikalarında değişiklik yaparak, bizzat doğrudan yatırım yapma politikasından vazgeçmiş, devam eden yatırımları en kısa sürede tamamlamayı hedeflemiş, işletmecilik faaliyetlerini yeniden organize etme çalışmaları başlatmış ve kaynaklarını sektör yatırımlarının finansmanına yöneltmiştir. Ayrıca, kaynak yetersizliği problemine çözüm olarak yurtdışından yeni kaynak temini çabaları başlatılmıştır (Önen, 2005: 74).

7.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (ABYKP)-(1990-1994)

ABYKP döneminde kamu kesimi yatırımlarının bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar dışında ekonomik ve sosyal altyapıya dönük yatırımlara önem verileceği belirtilmiştir (Cünedioğlu, 2001: 139).

1991 yılı dünya ve Türkiye açısından zorlu ekonomik şartların hakim olduğu bir dönem olmuştur. Körfez Savaşı'nın oluşturduğu ekonomik problemler, seçim ekonomisi şartları, enflasyonist baskılar ekonomiyi olumsuz yönde etkilenmiştir. Yatırım eğilimi genelde azalmış, turizm yatırımcıları ve işletmecileri Körfez Krizi'nden önemli ölçüde zarar gördüklerini beyan etmeye başlamışlardır (Önen, 2005: 79).

7.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (YBYKP)-(1996-2000)

YBYKP’de kalkınmada öncelikli yörelerde özellikle istihdam kaynağı oluşturacak yatırımlara, uzun vadeli sosyal fayda ve ekonomik fayda sağlayacak yatırımlara kamu tarafından destek verileceği belirtilmiştir (Cünedioğlu, 2001:142). Bu plan döneminde turizm sektörü için belirlenmiş genel ekonomik ve sosyal amaçlar ise; rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğinin sağlanmasıdır (Önen, 2005: 99).

7.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (SBYKP)-(2001-2005)

1980 sonrası liberal dönemde, devletin üstyapı yatırımlarından çekilmesi nedeniyle kamunun turizm sektöründeki sabit sermaye yatırımlarındaki payında azalma olduğu bilinmektedir. Ayrıca, Sekizinci Kalkınma Planı’nda konaklama yatırımlarının yavaşlatıldığı, altyapı, pazarlama ve yenileme yatırımlarının ise özendirilerek turizm hizmetlerinin niteliğinin korunması ve iyileştirilmesine öncelik verildiği ifade edilmiştir (Bilgen, 2009).

7.3.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (DBYKP)-(2007-2013)

DBYKP’ de turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanması planlanmıştır. Bu plan döneminde turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyon, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesi ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesi yönünde adımlar atılacağı belirtilmiştir. Planda ayrıca turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek, yeni potansiyel alanlar oluşturmak amacıyla alternatif varış noktası olabilecek golf, kış, dağ, termal, yat, kongre turizmi ve eko turizm gibi turizm türleriyle ilgili yönlendirme faaliyetleri önerilmiştir. Türkiye’nin fiyat, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından rekabet üstünlüğü göz önüne alınarak, sağlık turizminin desteklenmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda Turizm Strateji Belgesi hazırlanmış, buna göre termal turizm gelişim bölgeleri ilan edilmiştir (GEKA, 2009: 102).

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri belirlenmiştir. Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek

doğal kaynakların korunma ve kullanma koşullarının belirlenmesi, tarım ve turizm başta olmak üzere çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyelin değerlendirilmesi, toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginlik ve çeşitliliğimizin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktararak kültürel politikaların temelini oluşturulması, sosyal ve ekonomik politikalarda kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK'ların etkin katılımının sağlanması kaydıyla toplumun her kesiminin kültürel etkinliklere kolay erişim sağlaması bu plan döneminde önemiyet gösterilen turizm politikalarıdır (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010: 8-9). Kısacası, bu plan döneminde kültürel kimliğimizin özgün yapısını korumak amaçlanmış, turizmin planlı bir şekilde gelişmesine yönelik yapıcı kararlar alınması sağlanmış ve turizmin uluslararası düzeyde gelişmesinin önünü açacak faaliyetler saptanmıştır.

Turizm sektörü, DBYKP döneminde gösterdiği katma değer, istihdam ve döviz geliri bakımından, Türkiye ekonomisinde önemli atılım gösteren sektörlerden birisi olmuş, turist sayısı ve turizm gelirleri açısından pazar payı artarak turistlerin ortalama kalış sürelerinde de artış eğilimi görülmüştür (10.Kalkınma Planı, 2013: xii).

7.3.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (OBYKP)-(2014-2018)

Onuncu Kalkınma Planının amacı Türkiye'de turizmi, nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline getirmek, daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerini çeşitlendirmek ve iyileştirmektir. OBYKP'de turizm değer zincirinin her bileşeninde kaliteyi arttırarak sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde turizmi bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline getirmek temel amaçtır (10.Kalkınma Planı, 2013: xv).

Sektörde doğal ve kültürel değerlerin korunma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda; turizm arzının niteliğinin sürekli yükseltilmesi, sektörde sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenmesi, turizm ürün ve hizmetlerinin iyileştirilmesi, rekabet gücünün artırılması ve personel eğitimi öncelik taşımaktadır. OBYKP' de Turizm hedefleri şöyledir:

- Sağlık turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak pazarın çeşitlendirilmesi ve turizm ürününe özel turizm pazarlarına hitap edecek nitelikler kazandırılması sağlanacak ve alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir.
- Önemli bir rekabet avantajı oluşturmak üzere yeni ürünler arz edip eğilimler oluşturulacak, fırsatların önünde giderek “Varış Noktası Yönetimi” kapsamındaki yeni projeler hayata geçirilecektir.
- Pazarlardaki ve müşteri profilindeki gelişmeler sürekli izlenerek dış tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir.
- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılması sağlanacaktır.
- Turizm eğitimi ile işgücü kalitesi arttırılacak, nitelikli turizm personeli ile turiste nitelikli hizmet sunumuna önem verilecektir.
- Yaygınlaşan çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında Türkiye’de sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecektir.
- Rekabet gücünü artırmak için sektörde hizmet kalitesi yükseltilecektir.
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı güncelleştirilecektir.
- Turizm değer zincirinin her bileşeninde toplam kalite yönetiminin etkin kılınması sağlanacaktır. Bu konuda, öncelikle yüksek düzeyde nitelik hedefine yönelerek nicel hedefler uğruna nitelikten ödün vermeden sektörel büyüme gerçekleştirilecektir (10. Kalkınma Planı, 2013: xvi).

Türkiye, küresel düzeydeki gelişmelere paralel olarak, turizm sektöründe araştırma-planlama çalışmalarına ve yatırımlara önemli kaynak ayırmış ve sektör hem kuramsal hem de uygulamada oluşan birikim ve deneyim ile belirli bir olgunluğa erişmiştir. Türkiye’de turizm endüstrisi; istikrarlı bir ortamda büyümenin sağlanması, girişimcilik ve ekonomik rekabet gücünün artırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, bölgesel gelişme dinamiklerinin harekete geçirilmesi, iyi yönetim ve AB standartlarına ulaşılması konularında en çok destek görecektir. Bu özelliği nedeni ile

gelecekte de ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğünün avantajlı olduğu bir sektör konumunda olacaktır (10. Kalkınma Planı, 2013: xvii). Turizm yatırımları ile ilgili yeni eğilim; rekabet gücü olan, turistlerin memnuniyetini ön plana alan, sürdürülebilir gelişme ve planlama ile küresel eğilimleri yakalayabilen, hedef planlama ve pazarlama yapabilen bir sektör halini almaktadır. Bu çerçevede diğer önemli eğilimler ise özel sektör katılımını arttırarak devletin yükünü hafifletmek, 'Stratejik Planlama' türü olan 'Planlama-Projelendirme-Yönetim Sistemi'ni oluşturmak, paylaşımcı proje yönetimine önem veren uygulama stratejilerini geliştiren bir hal ile turizm geliştirilmek istenmektedir. Artan rekabet ortamında, ülkemiz geleceğinin en önemli ekonomik ve sosyal sektörlerinden biri olan turizmde, kararlar alabilmek ve uygulayabilmek için güçlü yerel sivil girişimlerin aktif olarak yer aldığı bir planlama sürecinin sektöre öncülük etmesi kaçınılmazdır (10.Kalkınma Planı, 2013: 61).

Tüm kalkınma planlarını, yıllık programları, hedef çalışmaları incelediğimizde belli bir dönemi ifade eden bu çalışmaların genelde sosyo-ekonomik amaçları, iktisadi kalkınmayı, bölgesel gelişimin sağlanarak refah düzeyinin arttırılmasını, kalkınmışlık seviyesinin arttırılarak çağdaş yaşam düzeyine erişmeyi hedeflediğini görmekteyiz.

8. TÜRKİYE'DE TURİZM TEŞVİK POLİTİKALARI GÜNCEL GELİŞMELERİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığının turizmin gelişmesine katkı sağlayacak raporlarının analiz edileceği bu bölümde güncel politikalardan bahsedilip, Türkiye'nin hedef turizm politikaları irdelenecektir.

Turizm sektöründe, doğal ve kültürel değerlerin korunma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2014-2018 hazırlanarak uygulamaya geçilecektir. Aynı zamanda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından DBYKP'de belirtilen "Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişimini sağlamak üzere turizm sektörü ana planı hazırlanması" hedefi kapsamında 2007 yılında "Türkiye Turizm Stratejisi 2023" belgesi hazırlanmıştır. Belgede 16 strateji benimsenmiş ve Türkiye için 9 Turizm Gelişim

Bölgesi, 7 Tematik Koridor, 10 Turizm Kenti, 5 Eko-Turizm Bölgesi önerilmiştir. Kentsel ölçekte markalaşma stratejisi kapsamında “zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi” hedeflenmiştir. Turizmin çeşitlendirilmesi stratejisi kapsamında “Alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi” hedeflenmiştir (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010: 10).

Bu stratejide ‘Sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye’nin 2023 yılına kadar uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanması’ vizyonu benimsenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007 :4).

“Türkiye Turizm Stratejisi 2023” belgesinde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmaların tamamlanması, geliştirilmesi öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda 2023 yılında 63 milyon turist, 86 milyar \$ dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1.350 \$ harcamaya ulaşılması öngörülmektedir (Akay, 2009: 19). Hükümet hedeflerinde ise bu rakamlar 50 milyon turist ve 50 milyar USD turizm geliri olarak revize edilmiştir (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010: 12).

9. TÜRKİYE’DE TURİZM ENDÜSTRİSİNE TANINAN TEŞVİK TEDBİRLERİ

Turizm, sabit yatırım maliyetlerinin yüksek olmasından ötürü devlet desteğine gereksinim duyan önemli sektörlerdendir. Sektördeki yatırımların, sabit sermayesi yoğun yatırımlar olması ise gelişmekte olan ülkelerde yatırımcıları girişimlerden uzaklaştırabilmektedir. Ayrıca turizm yatırımları siyasal, sosyal, ekonomik gelişmelere duyarlı ve doğal afetler karşısında kırılgan olmaları nedeniyle de özel girişimciler için riskli yatırımlardır. Bu yüzden teşvik tedbirleri turizmi geliştirmek isteyen ülkelerde araç olarak kullanılmaktadır (Cünedioğlu, 2001:151; Doğmuş, 2010: 114). Bu sayede politikalarda ve planlarda önemli ölçüde devlet

desteğine ihtiyaç duyan turizm sektörü devletin belirleyici bir rol üstlenmesiyle gelişebilecektir.

Teşvik mevzuatında belirtilen amaçlar çerçevesinde belirtilen teşvik tedbirlerinin kapsamı; mal ve hizmet üretimine yönelik yatırımlar, Ar-Ge yatırımları, kalite ve standart geliştirmeye yönelik yatırımlar, çevre korumaya yönelik yatırımlar ve yöresel el sanatlarının geliştirilmesine yönelik yatırımlar şeklindedir (Tezcan, 2007:115).

Türkiye’de turizm sektörüne teşvik sisteminin evreleri içerisinde belirli teşvikler sağlanmıştır. Bu teşvikler bir kısmı zamanla yürürlükten kalkmış, bir kısmının ise kapsamı genişlettilerilerek yararlanıcılar tarafından kullanılmasına devam edilmektedir (Taşcı, 2010:34).

5647 sayılı Turizm Müesseseleri Teşvik Yasası 1950 yılında çıkarılan, turizm sektörüne yönelik ilk teşvik düzenlemesidir. Doğrudan teşvik amaçlı ilk uygulama ise 1953 yılında yürürlüğe giren “6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Yasası” ile gerçekleşmiştir. 20.06.1980 gün ve 8/1133 sayılı Turizmi Teşvik Çerçeve Kararı ise sektörün geliştirilmesine yönelik mekânsal referansları da içeren yeni bir yasal çerçeve öngörmüştür Daha sonra turizm sektörüne ilişkin en kapsamlı düzenleme olan 12.03.1982 gün ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile özellikle özel sermayenin turizm yatırımlarına çekilmesi sağlanmak istenmiştir. Hibe ve kredi türü parasal teşviklerin ve vergi kolaylıkların yanı sıra kamu arazilerinin uzun süreli tahsisini kolaylaştıran bir teşvik enstrümanı olmuştur. 24.07.2003 gün ve 4957 sayılı Turizmi Teşvik Yasası’ndan ise günün gereklerine uygun, sektörün taleplerine ve gelişme hızına cevap verebilecek yeni bir teşvik modelinin uygulanması amaçlanmıştır (Doğmuş, 2010: 114-115; Aydoğuş, Soybalı ve Baytok, 2006: 13).

Günümüzde ise bölge turizminin öne çıkarılması, turizm altyapısının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, tarihi ve turistik alanlarda iyileştirme yapılması, kültürel değer taşıyan merkezlerin canlanması ve turizmin uluslararası alanda kayda değer bir şekilde gelişme göstermesi üzere çeşitli teşvik tedbirleri yatırımcılara sağlanmaktadır. Belirttiğimiz teşvikler Tablo 1’de belirtildiği üzere şu şekilde incelenebilir.

Tablo 1. Turizm Sektörünün Teşvikine Yönelik Yasal Teşvik Tedbirleri

Kabul Tarihi	Yasal Düzenleme	Öngörülen Yenilikler
24.03.1950	5647 sayılı Turizm Müesseseleri Teşvik Yasası	<ul style="list-style-type: none"> Turizmin sektörüne yönelik ilk teşvik düzenlemesidir. Hangi işletmelerin turizm işletmesi sayılacakları, teşvik önlemlerinden hangi işletmelerin yararlanacakları, teşviklerden yararlanma koşulları ve turizm işletmelerinin denetlenmesine ilişkin ilkeler yer almaktadır.
13.05.1953	6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Yasası	<ul style="list-style-type: none"> Turizmin işletmelerine on yıl süreli vergi muafiyeti tanınması
20.06.1980	8/1133 sayılı Turizmi Teşvik Çerçeve Kararı	<ul style="list-style-type: none"> Turizm yatırımlarının yoğunlaştırılacağı alanların tespiti ve planlaması Sektör için yeni finansman kaynak ve yöntemlerinin oluşturulması Turizm Koordinasyon Kurulu oluşturulması
12.03.1982	2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası	<ul style="list-style-type: none"> Kamu arazilerinin turizm yatırımcılarına tahsisi Hibe türü teşvikler, düşük faizli krediler Vergi, resim ve harç kolaylıkları
17.07.2003	4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu”	<ul style="list-style-type: none"> Kazanılmış hakların korunması, büyüme ve gelişim için gerekli yapıcı politikaların yürürlüğe girmesi Doğrudan Yabancı Yatırım ve Yabancı Yatırımlar tanımlarının uluslararası kabul görmüş standartlara ulaştırılması Tek bir şeffaf ve tutarlı bir doküman ile yabancı yatırımcıların mevcut haklarının garantiye alınması Yatırım özgürlüğünün sağlanması
01.08.2003	4957 sayılı Turizmi Teşvik Yasası’nda Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa	<ul style="list-style-type: none"> Turizm alanlarının fiziksel planlarını onama yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı’nda toplanmıştır. Planlama, projelendirme ve işletme yetkilerini bir araya toplayan yeni bir model geliştirilmesi Esnek planlama ve arazi geliştirme modeline uygun “kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinin düzenlenmesi Koruma-kullanma dengesi gözetilerek turizm yatırımlarında sürdürülebilirlik esaslarının uygulanması
06.02.2004	5084 sayılı yatırımların ve istihdamın teşviki ile bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun	<ul style="list-style-type: none"> Gelir vergisi stopajı Sigorta primi işleyen paylarının ödenmesi Bedelsiz yatırım yeri tahsisi Enerji desteği

Kaynak: Doğmuş, 2010: 115; Aydoğuş, Soybalı ve Baytok, 2006: 14

Özendirici nitelikte yer alan teşvik tedbirlerinin farklı farklı amaçları söz konusu olmasına rağmen genel olarak şu amaçların gerçekleştirilmesi için uygulandığı görülmektedir (Organ, 1998: 7);

- Ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak

- Kıt kaynakların rasyonel dağılımını sağlamak
- Bölgesel kalkınmayı sağlamak
- Ekonomide verimliliği arttırmak
- Yatırımlar için kaynaklarda riski azaltmayı sağlamak
- Ekonomide uluslararası rekabeti sağlamak
- Doğal kaynaklardan yeterli ölçüde yararlanılmasını sağlamak
- Girişimcilerin eğitim ve deneyim eksikliği gidermek
- Ekonomide planlamanın etkinliğini sağlamak
- İşsizliğin azaltılmasını sağlamak

Ülkemizde turizm sektörüne sağlanan teşvik tedbirleri genel nitelikli turizm teşvik tedbirleri, özel nitelikli turizm teşvik tedbirleri ve kredi nitelikli turizm teşvik tedbirleri başlığı altında üç grupta incelenebilir.

9.1. GENEL NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİK TEDBİRLERİ

Genel nitelikli turizm teşvik tedbirlerinin nitelikleri, her yıl hazırlanan yıllık programlar ile Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı 5 yıllık kalkınma planları ile belirlenmektedir. Ayrıca bu plan ve programlara uygun olarak Ekonomi ve Kalkınma Bakanlıklarının yatırımcıları özendirici, teşvik edici ve yönlendirici tebliğler ve özel nitelikli yasalar, bu bölümün başlıca kaynaklarını oluşturmaktadır.

25 Ekim 2013 tarihli ve 28802 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 7 Ekim 2013 tarihli ve 2013/5502 sayılı 2014 yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine dair Bakanlar Kurulu kararı eki göstergesinde turizmde mevcut durum 2014 yılında beklenen gelişmeler şu şekildedir:

Uluslararası turizm pazarında, 2012 yılında turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 4 oranında artarak 1.035 milyon kişiye, turizm gelirleri ise yüzde 3,1 oranında artarak 1.075 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Türkiye, turist girişleri açısından 31,8 milyon kişi ile dünyada 6'ncı, turizm gelirleri açısından ise 29,4 milyar ABD doları ile 12'nci sıradadır. Turist girişleri açısından ülkemiz uluslararası turizm pazarından

yüzde 3,1, Avrupa turizm pazarından yüzde 6 pay almıştır. Turizm gelirlerinde ise bu pay sırasıyla yüzde 2,7 ve yüzde 6,4 şeklinde gerçekleşmiştir.

Türkiye Otelciler Federasyonu (TUROFED) 2013 Turizm Raporu'nda ise Türkiye turizminin görünümü şu şekilde açıklanmıştır: Bu rapora göre, "Türkiye turizmi, yabancı ziyaretçi bakımından 2013 yılını % 9,8 artışla 34 milyon 910 bin 98 kişi ile tamamladı. Yaklaşık % 10 olan bu artışın kaynak analizi yapıldığında; 2014 ve ötesi için önemli bulguları ortaya koymaktadır. Şöyle ki bu artışa eksen olarak alınan teşvik kararları neticesinde turizm sektörü 2013 yılının 11 aylık döneminde 3,7 milyar TL teşvik aldı. Sektör, 278 yeni proje ile 61 binden fazla yeni yatak yapacak. Ayrıca faaliyete geçmesi beklenen 278 işletmede 15 bin dolayında kişiye iş imkânı sağlanmış olacaktır. 2013 yılında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli tesis sayısı 2972'ye ulaştı. Bu tesislerde bulunan yatak sayısı da 780 bine yükseldi. (TUROFED, 2014: 22-24) Turizm vizyonumuz doğrultusunda edinilen bu gelişmeler ise hiç kuşkusuz yatırımcılara sağlanan teşvikler sayesinde gelişmektedir.

Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen teknik altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Fiziksel çevrenin kirlenmesi ve turizm merkezlerinin kentleşmesi ülkemiz turizmini etkileyen sorunlar arasındadır. Yatırıma açılması uygun görülen turizm alanlarında öncelikle fiziksel planlama çalışmalarının tamamlanması ve yatırımların bu planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda eksiklikleri giderebilmek için yatırımcılara teşvik sağlayan alternatif kurumlar faaliyet göstermektedir.

Turizm sektörü açısından özellikle çevreye duyarlı, sosyal uyumu sağlama, istihdam seviyesini yükseltme, kırsal kesimden büyük şehirlere göçü azaltma, yöresel kaynakları atıl durumdan kurtarma ve nihayetinde yöre halkının refah düzeyini artırma yeteneğine sahip sürdürülebilir yeşil pazarlama ve KOBİ ölçeğindeki yatırımlara dair politikalar önemsenmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda önemsenen politikalar çerçevesinde turizm yatırımları önem kazanmış ve genel nitelikli teşvikler geliştirilmeye başlanmıştır.

9.2. ÖZEL NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİK TEDBİRLERİ

Turizm sektörünün düzenlenmesi, geliştirilmesi, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tertip ve tedbirlerin alınmasını sağlamak üzere; 1982 yılında 2634 sayılı “Turizm Teşvik Kanunu” çıkartılmıştır. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın da çalışmaları ile beraber turizme özel teşviklerin kullanılması turizme güç kazandırmıştır.

Bu kanun, turizm hizmeti ile bu hizmetin gereği kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinin tespiti ile geliştirilmelerine, turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesine, düzenlenmesine ve denetlenmesine ilişkin hükümleri kapsar.

2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun üçüncü bölümünde yer alan teşviklerle ilgili esaslar ve hükümler şu şekilde düzenlenmiştir.

➤ Teşvik ve Koordinasyon Esasları

Yatırımlar için öncelik sırası; kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezleri ve Bakanlıkça tespit edilen diğer yerlerdir.

Belgeli işletmelerden Bakanlar Kurulunca her yıl belirlenen döviz miktarını sağlayanlar, ihracatçı sayılmaktadır.

➤ Turizm Kredileri

Turizm kredileri öncelikle kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinde yapılacak yatırımlara tahsis edilir.

T. Kalkınma Bankası A.Ş. kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde ve turizm merkezlerindeki belgeli yatırımlara tahsis edilmek üzere, yabancı kaynaklardan döviz kredileri alabilir. Bu kredilerin temininde; Hazine tarafından sağlanan krediler için kabul edilen şartlar aynen uygulanır ve bu kredilerin tahsisi ve geri ödenmesi ile ilgili genel esaslar, Maliye Bakanlığı, Bakanlar Kurulu ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nca müşterek düzenlenir.

➤ Orman fonuna katkının taksitlendirilmesi

Ormanlarda yer alacak turizm yatırımı belgeli tesislerin, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun Ek 3. maddesinin (c) fıkrası uyarınca ödemek zorunda oldukları bedel,

tahsis tarihini takip eden üçüncü yıldan itibaren, beş yıl vade ve beş eşit taksitte alınmaktaydı. Lakin adı geçen 3.ek madde yürürlükten kaldırılmıştır. (Andaç, 2013: 325)

➤ Elektrik, havagazı ve su ücretleri

Turizm belgeli yatırım ve işletmeler elektrik, gaz ve su ücretlerini o bölgedeki sanayi ve meskenlere uygulanan tarifelerden en düşüğü üzerinden öderler. Ayrıca 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkındaki Kanuna göre enerji desteği sağlanmaktadır.

➤ Haberleşme kolaylıkları

Belgeli yatırım ve işletmelerin telefon ve teleks taleplerine ilişkin her türlü işlem ve tahsis öncelikle yapılır.

➤ Personel çalıştırılması

Belgeli işletmelerde Turizm Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca verilen izinle yabancı uzman personel ve sanatkârlar çalıştırılabilir. Ancak bu şekilde çalıştırılan yabancı personelin miktarı toplam personelin % 10'unu geçemez. Bu oran bakanlıkça % 20'ye kadar artırılabilir. Bu personel işletmenin faaliyete geçişinden 3 ay öncesinden itibaren çalışmaya başlayabilir.

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 12. maddesi kapsamına giren belgeli işletmelerde 21 yaşından küçük kişilerin çalıştırılabilmeleri o yerin en büyük mülki amirinin izni ile mümkündür.

➤ Resmi tatil, hafta sonu ve öğle tatilleri

Belgeli işletmeler ile belge kapsamındaki yardımcı hizmet satış yerleri Kültür ve Turizm Bakanlığını tarafından verilen belgede belirlenen çalışma süresi içinde resmi tatil, hafta sonu ve öğle tatili faaliyetlerine devam ederler.

➤ Gelecek Yıllara Sari Taahhüt Yetkisi

Turizm Bakanlığı, yurt dışı reklam ve fuar gibi turizm pazarlama işleri için yılı ödeneğinin %50'sini geçmemek ve Maliye Bakanlığının uygun görüşünü almak kaydıyla gelecek yıllara sari taahhüt ve sözleşmeler yapmaya yetkilidir.

Bütçede yer alan tanıtma amaçlı ödeneklerden yıl sonu itibariyle kullanılmayan tutarları, ertesi yıl bütçesine aynı amaçla kullanılmak üzere devren ödenek kaydetmeye ise Maliye Bakanı yetkilidir.

➤ Turizm faaliyetlerinin sona ermesinde teşvik hükümlerinin durumu

Belgeli yatırım ve işletmeler, turizm amaçlı kullanımlarını sona erdirmesi ve bir yıl içinde tekrar turizm faaliyetlerine dönmemesi halinde, teşvik uygulamaları kapsamında yararlandıkları istisna, muafiyet ve hakların parasal tutarını, ilgili mevzuat hükümleri gereğince ödemekle yükümlüdürler.

İşletmenin savaş hali, tabii afetler ve salgın hastalık gibi zorunlu nedenlerle faaliyetine son vermesi halinde, ödeme yükümlülüğünün kaldırılmasına, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın uygun görüşü alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığını tarafından karar verilmektedir.

9.3. KREDİ NİTELİKLİ TURİZM TEŞVİK TEDBİRLERİ

Turizm kredileri, özel ve kamu fonlarının turizm endüstrisine aktarılmasını sağlayan böylece turistik işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılama imkanı veren finansal araçlardır (Kandır, Önal ve Karadeniz, 2007: 123). Bu krediler yurt içi kaynaklı ve yurt dışı kaynaklı olmak üzere iki kısımda incelenebilir.

9.3.1. Yurtiçi Kaynaklı Turizm Kredileri

Turizm sektöründe uygulanacak kredi politikalarının ana ilkeleri ve kredi koşulları 1973 yılından beri Turizm Bakanlığı tarafından kalkınma planı ve yıllık programlara uygun olarak her yıl yayımlanan bir genelge ile yeniden düzenlenmekteydi. 1984 yılından itibaren turizm sektöründe uygulanacak kredi koşullarının saptanması görevi T.C. Turizm Bankası A.Ş.'ye verildi. 1989 yılından itibaren ise bu görev Türkiye Kalkınma Bankası tarafından yürütülmektedir (Kahraman, 2010: 69). Turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte sürdürülebilir olmasını sağlayan en etkili teşvik yatırımcıya verilen krediler olmaktadır (Yıldırım, 2011: 172).

Turizm endüstrisinin gelişmesine katkıda bulunacak yurt için kaynaklı turizm kredileri Türkiye Kalkınma Bankası, özel sektör ve devlete ait bankalar tarafından verilmektedir. Turizm kredilerinin kullandırıldığı bu kuruluşlar turizm kredilerinde

hedefleri ve kredi kullandırma şart ve amaçlarını güncel olarak kendi bünyelerinde açıklamaktadırlar. Genel olarak turizmde kredi politikasının hedefleri şu şekildedir (Kahraman, 2010: 70):

- Kalkınma Planı ve Yıllık Programlar, Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Kararname ile turizm teşvik mevzuatı çerçevesinde ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenen turizm politikası doğrultusunda turizm yönlendirilmesine ve gerçekleştirilmesine yardımcı olmak,
- Turizm sektöründe faaliyet gösteren girişimcileri yönlendirmek, finansman ihtiyaçlarını zamanında, yeterli miktarda ve teşvik mevzuatıyla uyum sağlanarak uygun şartlarla karşılamak suretiyle yatırımlarının en kısa sürede ve asgari maliyetle tamamlanmasını sağlamak.
- Banka kaynaklarının verimli ve etkin bir şekilde kullanılmasını temin etmektir.

Kredi verilebilecek yatırım ve hizmet konularının büyük bir bölümü 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ve 1618 sayılı seyahat acentaları ve seyahat acentaları birliği yasasına bağlı olarak tanımlanan yönetmelikler çerçevesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belgelendirilmektedir (Kahraman, 2010: 70).

9.3.2. Yurtdışı Kaynaklı Turizm Kredileri

Gerçekleştirilmesi planlanan turizm yatırımları için yurtdışı kaynaklı turizm kredileri verebilecek kuruluşlar arasında Dünya Bankası, Uluslararası Finans Kurumu, Avrupa Yatırım Bankası, AB Mali Fonları sayılabilir (Kandır, Önal, Karadeniz, 2007: 131-132). Bu kuruluşlar dünyada turizmin gelişmesi için krediler vermekte, turizmin değerlendirilmesi yolundaki projeleri desteklemektedirler.

10. TURİZME TEŞVİK SAĞLAYAN ALTERNATİF KURULUŞLAR

Tüm yerel ve bölgesel destinasyonlar dahil olmak üzere Türkiye çapında turizm yatırımlarını desteklemek üzere girişimcilere yatırım imkanı sağlayan bir takım kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurumlardan öne çıkanlar TKDK, KOSGEP, Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda tüm bölgelerde faaliyetlerini sürdüren Kalkınma Ajansları ve bölgesel teşviklerdir. Bu bölümde kurumların yapısı, işleyişi, kuruluş gerekçeleri, turizm ile bağlantıları ve turizme sağladığı katkılardan

kısaca bahsedilecektir. Bu kurumların teşvik kullandırma süreci, teşvik kullandırma prosedürü vb. bürokrasi işleyişi kısımları ise girişimcilerle yapılan görüşmeler çerçevesinde 3.bölümde yorumlanacaktır.

10.1. TARIM VE KIRSAL KALKINMAYI DESTEKLEME KURUMU (TKDK)

18 Mayıs 2007 Tarihli ve 26526 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan TKDK Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde TKDK’nın kuruluş gerekçe, amaç ve görev tanımları şu şekildedir.

TKDK’nın genel amacı; ulusal kalkınma plan, program ve stratejilerinde öngörülen ilke ve hedefler çerçevesinde, AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakları da kapsayacak şekilde, kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmektir.

Kurumun görev ve yetkileri;

- Faydalanıcıların desteklerden azamî ölçüde yararlanabilmeleri amacıyla tanıtım, bilgilendirme, eğitim ve yönlendirme faaliyetlerini yürütmek
- Proje ve faaliyet başvurularını almak, bunların ön incelemeleri ile yerinde kontrollerini yapmak, proje ve faaliyetleri başvuru şartları, değerlendirme ve seçim kriterlerine göre değerlendirmek.
- Desteklenecek proje ve faaliyetleri belirlemek, uygulama sözleşmelerini hazırlamak ve başvurusu uygun görülen faydalanıcılarla sözleşme imzalamak, uygun bulunmayan başvurularla ilgili işlemleri yapmak.
- Proje ve faaliyetlere yönelik tahakkuk, ödeme ve muhasebe işlemleri ile bunlarla ilgili her türlü kontrolü gerçekleştirmek.
- Proje ve faaliyetlerin uygulamasını izlemek, yararlanıcıların sözleşme şartlarını ve yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini takip etmek, bu amaçlarla gerekli kontrolleri yapmak.
- İlerleme ve gelişmeleri raporlamak, AB mevzuatını da dikkate alarak ihtiyaç duyulan bilgi, belge ve raporları hazırlamak, yetkili kurum ve makamlara sunmak.
- Program ve desteklerin etkinleştirilmesi yönündeki görüş ve değişiklik önerilerini ilgili makamlara bildirmek.

- Kurumun görevleri ve faaliyetleriyle ilgili güvenli bir veri tabanı ve bilgi işlem sistemi kurmak
- Kurumun faaliyetleri ile ilgili idarî düzenlemeleri yapmaktır.

Kurumun misyonu kırsal kalkınma programları çerçevesinde, AB ve ulusal kaynaklardan sağlanan fonları hedef kitleye etkin şekilde ulaştırarak ulusal kalkınmaya katkı sağlamaktır. Vizyonu ise, ulusal ve uluslararası alanda saygın, güçlü kurumsal kapasiteyle kırsal kalkınma programlarının uygulanmasında belirleyici, yönlendirici ve güvenilir bir kurum olmaktır.

Kurumun hedefleri doğrultusunda amaçları (5648 Sayılı Kanun);

- Uygulaması üstlenilen kırsal kalkınma programı çerçevesinde; merkez, belirlenen il koordinatörlükleri ve tedbirlerde ulusal akreditasyon ve yetki devrini almak ve yetki devrinin sürekliliğini sağlamak
- Kurumsal kapasiteyi güçlendirmek
- Ulusal ve uluslararası tanınırlığı artırmak
- Uygun projeleri destekleyerek programlar için tahsis edilen fonların tamamını, hatasız şekilde kullanmak ve
- Kurumsal kültürü geliştirmek ve yaygınlaştırmaktır.

TKDK'nın turizm yatırım olanakları ile bağlantısı ise bu kurumun “Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi “ tedbiri kapsamında kırsal turizm ile ilgili yatırım yapmak isteyen girişimcilere yol göstermesi ve bu sayede özellikle kırsal bölgelerde turizm yatırımlarının çeşitlenmesini bağlamında yaptığı çalışmalardır (5648 Sayılı Kanun).

TKDK, kırsal turizm desteği kapsamında; mikro girişimciler veya çiftçiler tarafından kurulacak pansiyon, yatak ve kahvaltı, konaklama ve restoran hizmetleri, çiftlik turizmi tesislerinin kurulması ve geliştirilmesi, turistik rekreasyonel faaliyetler için kurulan tesislerin desteklenmesi çalışmalarını yürütmektedir (Özbek, 2011: 18).

10.2. KALKINMA AJANSLARI

449 sayılı kanunun birinci maddesinde ifade edildiği üzere: “Kalkınma Ajansları; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini

geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmaktadır” (449 Sayılı Kanun).

Bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları, yerel ve küresel rekabetteki değişimler, AB’ye uyum sürecindeki yükümlülükler, finansal ve beşeri kaynakların rasyonel dağılımı zorunluluğu, çevresel duyarlılıktaki artış, yerel kalkınma ve örgütlenme taleplerinin artışı ve bu taleplerin etkin yönlendirilmesi ihtiyacı gibi nedenler; katılımcı, esnek bir yapıya sahip, teknik kapasitesi güçlü yerel ve bölgesel gelişmeyi hızlandırmaya odaklı kalkınma birimleri konumundaki söz konusu Kalkınma Ajansları’nın oluşumunu ihtiyaçtan öte bir zorunluluk haline getirmiştir (5449 Sayılı Kanun).

Ajanslar, kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun bir yapıda kurulmaktadır. Bu bakımdan, normal kamu kuruluşu niteliğinde bir kurum olmadığı gibi tasarıda düzenlenmeyen bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olarak faaliyet göstermektedir (5449 Sayılı Kanun).

Ajansların kuruluşu ve işler hale getirilmesiyle, AB katılım öncesi hibeleriyle desteklenen bölgesel programların yerelde bu birimler tarafından koordine edilmesi ve uygulanması planlanmaktadır (5449 Sayılı Kanun).

Ajansların misyonu kaynakları en etkin şekilde kullanarak faaliyet gösterdikleri bölgenin yapısına ve ihtiyaçlarına uygun sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Ajansların vizyonu ise genellikle sürdürülebilir büyüme ve rekabeti amaçlayan, toplumsal kalkınmaya katma değer katan, özgün ve kaliteli hizmetleri ile fark yaratan kurum olmak şeklinde kendini göstermektedir (KUZKA, 2013: 6).

Tez çalışmasının uygulama alanı olan Kastamonu bölgesinde faaliyet gösteren KUZKA örneğinden yola çıkarak genel çerçevede Kalkınma Ajansları’nın turizme olan katkıları şu şekildedir (KUZKA, 2012: 12):

- Turizm projeleri kapsamında bölgede öne çıkan turizm yatırımlarının desteklemesi,

- İşletmelerin turizm aktivitelerini çeşitlendirmeye yönelik faaliyetler,
- Alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik projeler (Binicilik, doğa sporları, sağlık ve termal turizme hizmet edecek faaliyetler, eko-turizm, agro-turizm, su sporları, kamp-karavan turizmine hizmet edecek faaliyetler, sualtı dalış turizmi, kış sporları, hava sporları, golf turizmi, inanç turizmi, mağara turizmi vb.),
- Turizm tesislerinin hizmet kalitelerinin artırılmasına yönelik faaliyetler,
- Turizm sektöründe çalışanların niteliklerinin geliştirilmesi ve hizmet sunumunda kalitenin artırılmasına yönelik faaliyetler,
- Yenilenebilir enerji teknolojilerinin kullanımı ve geliştirilmesi projeleri,
- Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO), Tehlike Analizleri ve Kritik Kontrol Noktaları (HACCP) vb. kalite belgelerinin alınabilmesi için gerekli faaliyetler,
- Pazarlama araçlarının çeşitlendirilmesine yönelik projeler,
- İşletmeler arası yeni ilişkiler geliştirici faaliyetler; ulusal ve uluslararası turizm üst kuruluşlarına entegrasyon, pazarlama ağlarına katılım, vb. çalışmalar bölgenin turizm potansiyelinin gün yüzüne çıkması doğrultusunda desteklenen faaliyetlerdir.

10.3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB)

20 Nisan 1990 tarihli ve 20498 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan KOSGEB Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun çerçevesinde KOSGEB’in kuruluş gerekçesi, amaçları, görev tanımları şu şekildedir:

Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında KOSGEB payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla kurulan KOSGEB, Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir kamu kuruluşu olup, tüzel kişiliği haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir.

KOSGEB'in misyonu, KOBİ'lerin rekabet güçlerini geliştirmeye ve girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmaya yönelik nitelikli hizmet ve destekler sunarak, KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarını artırmaktır. Vizyonu ise, ülkemizdeki KOBİ'lerin küresel pazarda söz sahibi olmasını sağlayan, KOBİ ve girişimcilik politikalarının belirlenmesinde etkin, dünyada örnek alınan kuruluş olmaktadır (KOSGEB, 2010: 10-11).

KOSGEB'in stratejik amaçları: KOBİ'lerin yönetim becerilerini ve kurumsal yetkinliklerini geliştirmek, KOBİ'lerin, Ar-Ge ve inovasyona dayalı faaliyetlerini artırmak, girişimcilik kültürünü geliştirmek ve başarılı yeni işletmelerin kurulmasını teşvik etmek ve kurumun nitelikli hizmet sunmaya yönelik olarak sürekli gelişimini sağlamaktır (KOSGEB, 2010: 13).

KOSGEB kanununda 2009 yılında yapılan değişiklikler ile KOSGEB hizmetleri kapsamına sanayi dışında hizmet sektörü de dahil edilmiştir. Böylelikle hizmet sektörü aktörlerinden olan turizm işletmeleri de KOSGEB desteklerinden ve hizmetlerinden yararlanmaya başlamıştır. Bu bağlamda KOSGEB'in NACE kod katalogunda bulunan;

- Oteller ve moteller,
- Kamp yerleri ve diğer kısa süreli konaklama yerleri,
- Gençlik hostelleri ve dağ barınakları,
- Kamp yerleri (karavan alanları dahil) ,
- Başka yerde sınıflandırılmamış diğer konaklama yerleri
- Lokantalar, pastaneler vb. yerler,
- Seyahat acenteleri ve tur işletmelerinin faaliyetleri;
- Başka yerde sınıflandırılmamış, turistlere yardımcı faaliyetler destek kapsamına alınmıştır (Özbek, 2011: 13-14).

Aynı zamanda KOSGEB bu kapsamda girişimcilere danışmanlık desteği, eğitim desteği, araştırma ve geliştirme destekleri, yurtiçi fuarlarına katılım desteği, yurtiçi uluslararası ihtisas fuarlarına katılım desteği, yeni girişimci desteği, enerji verimliliği desteği, milli katılım dahilinde yurtdışı fuarlara katılım desteği, milli

katılım dışındaki yurtdışı fuarlara katılım desteği, tanıtım desteği, yurtdışı iş gezisi desteği, eşleştirme desteği, yerel ekonomik araştırma desteği, nitelikli eleman istihdamı desteği sağlamaya başlamıştır (Özbek, 2011: 16).

10.4. BÖLGESEL TEŞVİKLER

Bölgesel teşvikler adı altında Ekonomi Bakanlığının ve Kültür ve Turizm Bakanlığının turizm yatırımı gerçekleştirmek isteyen girişimcilere sağladığı teşviklerin mevcudiyeti irdelenmiştir.

Ülkemizde devletin rolünün, özellikle ekonomik büyüme ve istikrar, istihdamın artırılması, bölgesel gelişmişlik düzeyinin dengelenmesi, ekonominin dış rekabete açılması gibi politikaların üzerine kurulduğu gözlenmektedir. Bu amaçla birçok yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012: 5). Bu düzenlemelerden biri de 15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemidir. Yeni teşvik sistemi: genel teşvik uygulamaları, bölgesel teşvik uygulamaları, büyük ölçekli yatırımların teşviki ve stratejik yatırımların teşviki olmak üzere dört farklı uygulamadan oluşmaktadır. Bu kapsamında turizmin yatırımlarına sağlanacak destekler tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Yeni Teşvik Sistemi Destek Unsurları

Destek Unsurlar	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	√	√	√	√
Gümrük Vergisi Muafiyeti	√	√	√	√
Vergi İndirimi		√	√	√
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		√	√	√
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	√	√	√	√
Sigorta Primi Desteği*		√	√	√
Faiz Desteği**		√		√
Yatırım Yeri Tahsisi		√	√	√
KDV İadesi***				√

Kaynak:15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Yeni Teşvik Sistemi.

* Yatırımın 6. bölgede gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

** Bölgesel teşvik uygulamalarında, yatırımın 3. 4. 5. veya 6. bölgelerde gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

*** Sabit yatırım tutarı 500 Milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanır.

Teşvik uygulamaları açısından illerin gelişmişlik düzeyini gösteren bölgesel harita ve il dağılımı ise şekil 1’de sunulmuştur:

Şekil 1. İllerin Gelişmişlik Düzeyini Gösteren Bölgesel Harita ve İl Dağılımını

Kaynak:15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi.

Bölgesel Teşvik Uygulamaları için asgari sabit yatırım tutarı 1. ve 2. bölgelerde 1 Milyon TL’den, diğer bölgelerde ise 500 Bin TL’den başlamak üzere desteklenen her bir sektör ve her bir il için ayrı ayrı belirlenmiştir. Şekil 1’de görüldüğü üzere çalışmamızın uygulama alanı olan Kastamonu bölgesi gelişmişlik düzeyine göre ayrılan 6 bölge içerisinde 4.bölge’ de bulunmaktadır.

Bölgesel Teşvik Uygulamalarında her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak tespit edilmiş olup, bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır. Bu uygulama kapsamında sağlanan destek oran ve süreleri özet olarak tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi	YOK	YOK	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan	
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi			1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan	
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak:15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi.

Yeni Teşvik sisteminde Yatırımlara Sağlanacak Destek Unsurları şu şekildedir:

➤ Katma Değer Vergisi İstisnası:

Teşvik belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

➤ Gümrük Vergisi Muafiyeti:

Teşvik belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

➤ Vergi İndirimi:

Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar, indirimli olarak uygulanmasıdır.

➤ Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:

Teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

➤ Gelir Vergisi Stopajı Desteği:

Teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

➤ Sigorta Primi Desteği:

Teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

➤ Faiz Desteği:

Faiz Desteği, teşvik belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanan bir finansman desteği olup, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

➤ Yatırım Yeri Tahsisi:

Teşvik Belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilmesidir.

➤ Katma Değer Vergisi İadesi:

Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir.

Teşvik edilmeyecek veya teşviki için aranan şartları sağlayamayan yatırım konuları hariç olmak üzere, asgari sabit yatırım tutarı ve kapasiteler üzerindeki yatırımlar bölge ayrımı yapılmaksızın Genel Teşvik Uygulamaları kapsamında desteklenmektedir.

Bu destekler kapsamında KOSGEB, TKDK, Kalkınma Ajansları veya bölgesel bazdaki ekonomik teşviklerin genel amacı yatırımcıların yönetim becerilerini ve kurumsal yetkinliklerini geliştirmek, teşviklerin kullanılabilirliğini yaygınlaştırmak ve etkinliğini arttırmaktır. Bu kurumların diğer amacı ise teşvikler kapsamında turizme katkı sağlamak, Ar-Ge ve inovasyona dayalı faaliyetlerini artırmak, bu konuda farkındalığı yükselterek bu alandaki desteklerin yaygınlaştırılmasını sağlayıp girişimcilik kültürünü geliştirmek ve başarılı yeni işletmelerin kurulmasını teşvik etmektir. Bu amaçlar çerçevesinde tüm topluma yayılması istenen bir girişimcilik ortamını oluşturup gelişmiş ülkeler ile kıyaslanabilir düzeyde iyileştirilmeler yapılmak istenmektedir.

Birinci ve ikinci bölümde turizm sektörünün genel yapısı, küresel düzen içerisinde turizmin önemi, turizmin ekonomik katkıları, turizm yatırımlarının gelişim süreci, teşvik kavramı, turizm ve teşvik politikaları, teşvik uygulamaları, turizm kredileri ve kalkınma planlarından bahsedilerek turizme katkı sağlayan kurum ve kuruluşlardan bahsedilmiştir. 3. Bölümde ise tezin araştırma metodolojisi açıklanacaktır. Bu kapsamda araştırmanın sınırlılığı, kapsamı, gerekçesi vb. kısımlarından bahsedilip uygulama kısmında yararlanılacak olan AHP ve ANP yöntemleri açıklanacaktır. 3. bölümün sonunda ise araştırma kapsamında hazırlanan problem hiyerarşileri açıklanıp problemin çözümü irdelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMİ AHP-ANP İLE EN UYGUN TEŞVİK VEREN KURUMA KARAR VERİLMESİ YÖNÜNDE BİR UYGULAMA

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada, Kastamonu bölgesinde turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin tercih ettiği teşvik türünü yatırımcılara sağlayan kurumun saptanması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda teşvik seçimlerinde etkili olan etmenler saptanacaktır. Bu kapsamda ÇKKV yöntemlerinden olan AHP ve ANP ilişkilendirilmiş bir şekilde kullanılacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ

Standartları belirlenmiş, görev ve yetkileri tanımlanmış, iş akışları oluşturulmuş bir teşvik sağlayıcı kurum, girişimde bulunabilecek yatırımcıları profesyonel bir şekilde bilgilendirip bölgedeki ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirebilecek ve potansiyel yatırımlara ilişkin her türlü bilgiyi yararlanıcılara sağlayabilecektir. Daha şeffaf, anlaşılır, kurumsal bir şekilde yararlanıcılarına hizmeti esas maksat edinen bir kurumun işleyişi yararlanıcılar bakımından daha kullanışlı olacaktır. Daha kaliteli hizmet sunan, bürokrasiden arındırılmış teşvik sağlayıcı kurumlar daha çok tercih edilen destinasyon konumuna gelirken, bunu başaramayan kurumlar zamanla etkinliğini yitirme tehlikesiyle baş başadır. Küreselleşen dünya mantalitesinde sürekli gelişim içinde olan yatırım ortamı yatırımcıların ihtiyaçları doğrultusunda tespit edilerek yatırımcının memnuniyeti sağlanmalıdır. Bu çalışma; Kastamonu bölgesinde turizm teşviği sağlayan kurumların turizm yatırımı gerçekleştirmek isteyen girişimcileri ne derece tatmin ettiğini ortaya çıkartmak maksadıyla hazırlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu çalışmada, turizm yatırımı gerçekleştirmek isteyen girişimciler için uygun olan başvuru yöntemleri, mali unsurlar ve teşviklerin yararlanıcı ve faaliyetler bakımından uygunluğu irdelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle problem hiyerarşisi AHP ve ANP yöntemleri amacı doğrultusunda uyarlanmıştır. Bu çerçevede gerekli

kriterler, alt kriterler ve teşvik alınabilecek alternatif kuruluşlar tespit edilmiştir. Buradan hareketle Kastamonu bölgesinde turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilere ve çeşitli proje danışmanlık faaliyetleri ile ilgilenen proje uzmanları ile görüşmeler yapılarak Kastamonu bölgesinde turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin teşvik seçimlerinde etkili olan etmenler saptanmıştır. Ayrıca her bir alternatif kurum için sunulacak gelişim strateji planlarının daha etkin olması amacıyla bu kurumların kurumsal yapısı, bilgi paylaşma oranı, şeffaflığı, niteliği, işbirliği içerisinde eşgüdümlü çalışma sistemleri görüşme formu çalışması çerçevesinde belirlenmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIĞI

Kastamonu bölgesinde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli 15 otel bulunmaktadır. Çalışma kapsamında tüm otellerle görüşmelerde bulunulmuştur. Görüşme sonrası sadece 4 otelin alternatif teşvik sağlayan kurumlardan etkili bir şekilde yararlandığı ortaya çıkmıştır. Yapılan tüm çalışmalara, ilana çıkılan tüm projelere, doğrudan verilen teşvik ve hibe destelerine rağmen bölgesel, ulusal ya da uluslararası özel sektör temsilcilerinin (girişimciler, işverenler, potansiyel yatırımcılar vs.) ulusal ve uluslararası fon kuruluşları tarafından sağlanan mali desteklerden/devlet desteklerinden haberdar olma, bunları kullanma oranlarının beklenen seviyenin oldukça altında seyrettiği ortaya çıkmıştır. Bu desteklerin kullanılma oranının bu kadar düşük olması çalışmanın daha fazla yatırımcıyla yapılmasını engellemiştir. Kastamonu bölgesinde yapılan incelemelerde teşvik sağlayan alternatif kurumlardan teşvik alan 4 otelden 3'ü ile yapıcı toplantılar gerçekleştirilmiştir. Kalan 1 otel ile tüm çabalara rağmen sonuca varabilecek tarzda yapıcı bir görüşme yapılamamıştır. Bu çerçevede çalışma turizm yatırımı gerçekleştiren 3 otel sahibi girişimci ve turizm yatırımları konusunda uzman 3 proje uzmanı ile yapılabilmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN VERİ VE KAYNAKLARI

Çalışmanın kavramsal çerçeve kısmı için çeşitli üniversitelerin kütüphaneleri, internet siteleri, konu ile alakalı tezler ve veri tabanları kullanılmıştır. Bu çerçevede Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde uzman olarak görevli personellerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Kuzey

Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) uzman personelleri ile verimli toplantılar gerçekleştirilmiştir. TOBB, TUROFED vb. kurumların hazırlamış olduğu turizm raporları, Kalkınma Bakanlığı'nın kalkınma planları, yıllık programları, orta vadeli programları ve yatırım programları, Ekonomi Bakanlığı'nın Yeni Teşvik Sistemi çerçevesinde yayınladığı dokümanlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizm yatırımlarının gelişimine yönelik hedef programları incelenmiş, çalışmanın hazırlanması ve doğru sonuca varmasında önem teşkil etmiştir. Kastamonu bölgesinde faaliyet gösteren teşvik sağlayıcı kurumlara gözlem ve mülakat amaçlı ziyaretler yapılmıştır. Kastamonu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda ilgili öğretim üyeleri ile yüz yüze görüşmeler yapılmış, çalışmanın seyrine katkıda bulunacak dokümanlar elde edilmiştir. Ayrıca turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin tercih ettiği teşvik türüne karar verilmesi ile ilgili hazırlanan görüşme formları çerçevesinde turizm yatırım sahipleri ve proje uzmanları ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle genel sonuçlar ortaya konularak, önerilerde bulunulmuştur.

6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında doğru sonuca en iyi şekilde varabilmek amacıyla ÇKKV yöntemlerinden AHP ve ANP yöntemleri kullanılacaktır. ÇKKV yöntemlerinden AHP ve ANP son yıllarda karar verme problemlerinin çözümünde birçok araştırmacı tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Bu yöntemlerin subjektif değerlendirme kriterlerini kullanılabilmesi, değerlendirmelerin tutarlılığını test edebilmesi, özellikle de çok sayıdaki kritere göre değerlendirilmesi gereken alternatiflerin önceliklerini belirlemesi bakımından oldukça önemli yöntemlerdir. ÇKKV yöntemi, 1960'lı yıllarda karar verme işlerine yardımcı olacak bir takım araçların gerekli görülmesiyle geliştirilmeye başlanmıştır.

ÇKKV yöntemlerinin kullanımındaki amaç kriter sayılarının fazla olduğu durumlarda karar verme mekanizmasını kontrol altında tutabilmek ve karar sonucunu mümkün olduğu kadar kolay ve çabuk elde edebilmektir (Herişçakar, 1999: 240).

Yapılan literatür taramasından en çok kullanılan ÇKKV yöntemlerinin Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSİS), for Elimination and Choice Translating Reality (ELECTRE), AHP ve ANP olduğu belirlenmiştir.

ELECTRE yöntemi ilk kez Roy (1971) tarafından ortaya atılmıştır. Daha sonra bu yöntem, Nijkamp ve Van Delft (1977) ve Voogd (1983) tarafından geliştirilmiştir. ELECTRE yöntemi, seçim gerektiren sorunların çözümü için tasarlanmıştır. Yöntem, tercih edilen ve edilmeyen alternatifler arasında üstünlük ilişkisi kurulmasına dayanır. ELECTRE yönteminde, üstünlük ilişkisinin kurulabilmesi için uyum ve uyumsuzluk indeksleri oluşturulur ve bu indeksler ile hangi alternatifin daha baskın olduğu seçilip tatmin veya tatminsizliğin ölçüsü belirlenmeye çalışılır (Menteş, 2000: 18).

TOPSİS yöntemi, 1980 yılında Yoon ve Hwang tarafından ELECTRE'ye alternatif olarak geliştirilen bir yöntemdir. Bu metodun temel prensibi, geometrik anlamda seçilen alternatifin ideal çözüme en yakın mesafesi olan ve negatif ideal çözüme en uzak mesafesi olan alternatif olması gerektiğidir (Triantaphyllou,2000; Çeviren: Özdemir, 2009: 162). Yöntem, alternatiflerin değerlendirilmesi esnasında subjektif değerlendirmelerden kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmakta ve daha iyi karar verilmesine imkan tanımaktadır.

AHP ve ANP yöntemleri ise konumuz gereği aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

6.1. ANALİTİK HİYERARŞİ SÜRECİ (AHP) YÖNTEMİ

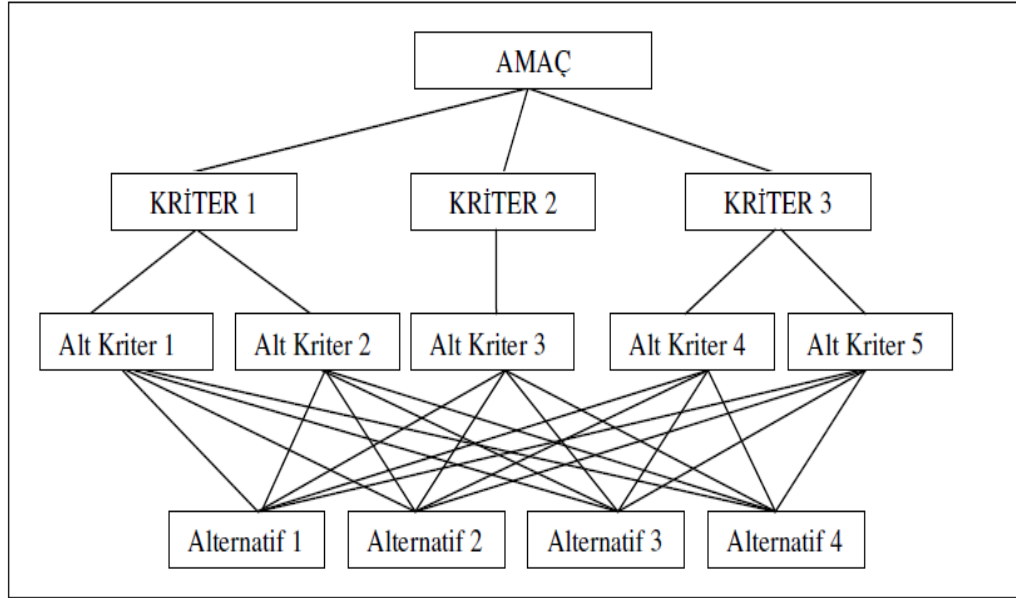
AHP, ilk olarak 1968 yılında Myers ve Alpert ikilisi tarafından ortaya atılmış ve 1977 yılında ise Thomas Lorie Saaty tarafından bir model olarak geliştirilerek karar verme çözümünde kullanılabilir hale getirilmiştir (Yaralıoğlu, 2001: 131).

Thomas Lorie Saaty, ABD savunma bakanlığı silahsızlanma, orta doğu sorunu, sudan ulaştırma sisteminin geliştirilmesi gibi karmaşık problemlerin üzerinde çalışmıştır. Yöneylem araştırmasına ve matematik alanına birçok teorik katkıda bulunan Profesör Saaty, giderek karmaşıklaşan modelleme yaklaşımlarının karar problemlerinin çözümünde beklenen etkiyi yapmadığını görmüş ve karmaşık karar problemlerinin çözümünde kullanılmak üzere matematiksel sadeliği sebebiyle kolay anlaşılabilir ve uygulanan bir yöntem geliştirme uğraşına girmiştir. Çalışmalarının sonucunda bugün AHP adı ile anılan yöntemi geliştirmiştir. AHP yöntemi karar vericilerin çok farklı alanlardaki karar problemlerini yapılandırma ve analiz etme sürecine büyük başarı ile hizmet etmiş ve yoğun olarak uygulaması yapılmıştır (Çitli, 2006: 66). Yöntem genel tanımıyla, çoklu kriter ve önem düzeylerinin

belirlenmesinde yapısal bir yaklaşım sağlamaktadır. Karar verme sürecinde objektif ve subjektif faktörleri birleştirme olanağı sağlayan bir ÇKKV yöntemidir (Can, 2012: 66).

Yöntemin en kritik yanı, ÇKKV problemini anlaşılır kılmak için kriter hiyerarşisi formunda görülebilmesine imkan sağlamasıdır. Yöntemin genel hiyerarşi yapısı Şekil 2’de görüldüğü gibidir (Çelik, 2007: 65).

Şekil 2. Genel Hiyerarşi Yapısı

Kaynak: Brian David Alford Ve Bruce Golden (2004); “Two Applications Involving The Analytic Hierarchy Process” mscthesis. university of maryland. s.6.Çeviren: Çelik, 2007: 66

Hiyerarşinin en üstünde açıkça ifade edilen bir amaç, amacın altında amaca direkt olarak etki edecek kriterler, en altta da seçim yapılacak olan alternatifler bulunmalıdır. Geniş kapsamlı kriterler, alt kriterlere ayrıştırılarak hiyerarşiye yerleştirilmektedir (Herişçakar, 1999:241). Hiyerarşinin her seviyesindeki kriterlerin önem dereceleri, bir üst seviyede bulunan kritere göre ikişerli karşılaştırmalar sonucunda elde edilir. Problemin karmaşıklığına bağlı olarak da hiyerarşideki seviye sayısı artırılabilir (Güner, 2005: 33).

Hiyerarşinin tüm parçaları birbirleri ile ilgilidir ve bir faktördeki değişimin diğer faktörleri nasıl etkilediği kolayca görülmektedir. Aşama sayısında bir sınır yoktur. Ancak problemin yönetilebilir ve anlamlı olması için karar alma sürecinde

gerekli olan tüm kriterlerin dikkate alınmasında fayda bulunmaktadır (Çelik, 2007: 66). Süreç karar vericinin, ölçütlerin her birinin görelî (nispi) önemi ile ilgili hüküm vermesi ve daha sonra ölçütler temelinde karar seçenekleri için görelî tercihi belirlemesinden oluşur. AHP yöntemini kullanarak karar verici belirlediği ölçütler ve bunların görelî önemi temelinde karar seçeneklerini sıralama imkanını bulmaktadır. Bu yaklaşımın belirgin üstünlüğü, tavsiye edilen karara ulaşmada karar verme sürecine subjektif faktörleri dahil etmeye imkan sağlamasıdır (Sarıçiçek, Dağdeviren ve Yüzüğüllü, 2001: 34).

AHP karar probleminin çözümü 4 adımda gerçekleşir (Güngör, 2007: 57):

1. Aşama: Karar verme problemi tanımlanır. Karar sürecinin öğelerini oluşturan ve birbiriyle ilişkili elemanlar hiyerarşik yapıda sıralanır.
2. Aşama: Karar sürecine ait elemanlar için ikili karşılaştırma matrisi oluşturulur.
3. Aşama: Her bir elemanın öncelik durumunun belirlenmesi gerekir. Bunun için de elemanların görelî ağırlıkları tespit edilir.
4. Aşama: Karar seçenekleri için ortak bir puana ulaşmak için elemanların görelî ağırlıkları bir araya getirilir. Sonuçlara ulaşılır.

Önem derecesi ise Tablo 4 'deki ölçeğe göre belirlenir (Aktaş ve Doğanay, 2000: 79).

Tablo 4. AHP' de Kullanılan Ölçek

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit Öneme Sahip	İki faaliyette eşit düzeyde katkı bulunuyor.
3	Biri Diğerinden Daha Önemli	Tecrübe ve yargı bir faaliyeti diğerine az derecede tercih ettiriyor.
5	Kuvvetli Düzeyde Önem	Tecrübe ve yargı bir faaliyeti diğerine kuvvetli bir şekilde tercih ettiriyor.
7	Çok Kuvvetli veya İspatlanmış Düzeyde Önem	Bir faaliyet güçlü bir şekilde tercih ediliyor ve baskınlığı uygulamada rahatlıkla görülüyor
9	Kesin düzeyde, Aşırı Derecede Önem	Bir faaliyetin diğerine tercih edilmesine ilişkin kanıtlar çok büyük bir doğruluğa sahip
2, 4, 6, 8	Orta Değerler	Uzlaşma gerektiğinde kullanmak üzere iki ardışık yargı açısına düşen değerler

Kaynak: Basic Theory Of The Analytic Hierarchy Process: How To Make A Decision, Saaty, Thomas L., 1999: 409; Çeviren: Karakaşoğlu, 2008: 28.

Karşılaştırma ölçeğinde üst sınır 9 ile sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni şu şekilde açıklanabilir (Saaty, 2000: 72; Çeviren: Dağdeviren, 2002: 55):

- Bilindiği üzere, niteleyici ayrımlar yapma imkanı beş sıfatla sağlanmıştır: eşit, zayıf, güçlü, çok güçlü, tam. Daha büyük kesinlik, doğruluk istendiğinde komşu davranışlar arasında uzlaşma sağlanabilir. Bütünlük 9 gerektirir ve bu değerler arda ardına olabilir. Sonuç olarak, bulunan ölçek pratik olarak doğrulanabilir.
- Rakamları değerlendirmek için çoğu kez kullanılan pratik bir yöntem, hislerimizi üç kategoride sınıflandırmaktır. Bunlar, yüksek, orta ve düşük seviyeleridir. Daha detaylı bir sınıflandırma için ise bu kategorilerin her biri tekrar kendi içinde yüksek, orta ve düşük sınıflamasına tabi tutulur. Bunlardan da anlaşılır ki anlam farklılıkları her zaman 9 değişik türde ifade edilmektedir. Bu nedenle 9 rakamının üzerine çıkılmaması gerekmektedir.

AHP yönteminin avantajlar şu şekildedir:

- Kurulan hiyerarşik yapı sayesinde probleme bütünsel olarak yaklaşılabilir. Bileşenler ayrı ayrı konumlandırılarak problem basit bir yapıya kavuşturulur.
- Yapılan ikili karşılaştırmalar sayesinde değerlendirmeler titizlikle gerçekleşmiş olur.
- Sayısal verilere dayalı karşılaştırmaların yanı sıra karar vericinin görüşlerine de çözümde yer verilir.
- Yöntemin tutarlılık testi sayesinde verilen yargıların tutarlı olup olmadığı ortaya çıkarılır ve böylece bir tutarsızlıkla karşılaşıldığı durumda sonucu düzeltme imkanı da bulunur.
- Uygun yazılım programlarıyla da karar vericinin hızlı ve doğru bir şekilde sonuca ulaşmasına imkan tanır.

6.2. ANALİTİK AĞ SÜRECİ (ANP) YÖNTEMİ

Analitik Ağ Süreci de, Thomas L. Saaty tarafından geliştirilmiş olup AHP'nin geliştirilmiş halidir. Thomas L. Saaty, AHP'yi kapsamına alan ve AHP'den farklı olarak modellemede şebeke yapısını kullanan ANP'yi ise "The Analytic Network Process" adlı kitabında ayrıntılı biçimde ele alarak literatüre kazandırmıştır.

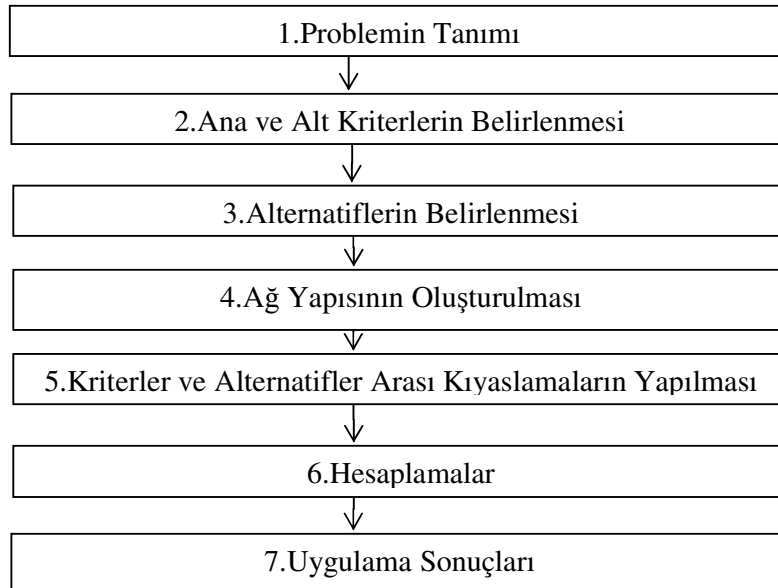
ANP, karar problemindeki faktörlerin birbiri ile bağımlılıklarını dikkate alan bir yaklaşımdır. Etki, bağımlılık ve geribildirim ANP'nin odak noktasıdır. ANP,

ÇKKV disiplninde yeni ve önemli bir yöntemdir (Çakın,2013: 32). ANP'nin temel özellikleri şöyledir (Saaty, 1999; Çeviren: Önüt, Tuzkaya ve Kemer, 2008: 368):

- ANP, AHP üzerine kurulmuştur.
- ANP bağımlılığı mümkün kılarak AHP'nin ötesine geçer, bununla birlikte bağımsızlığı yani AHP'yi özel bir durum olarak içerebilir.
- ANP bir elemanlar kümesinin içindeki bağımlılık (iç bağımlılık) ve farklı elemanlardan oluşan kümelerin arasındaki bağımlılık (dış bağımlılık) ile ilgilidir.
- ANP'nin ağ yapısı bir karar sorununun, hiyerarşik yapıda olduğu gibi neyin önce gelip neyin sonra geldiği ile ilgilenilmeden kolaylıkla gösterilmesini sağlar.

ANP yönteminde karar verme problemi bir ağ yapısı ile modellenmekte ve modelleme aşamasında faktörler arasındaki bağımlılıklar ve faktör içindeki iç bağımlılıklar dikkate alınmaktadır. ANP yöntemi bu yapısıyla karar verme problemlerinin daha etkin ve gerçekçi bir şekilde çözülmesini sağlamaktadır (Dağdeviren, Dönmez ve Kurt, 2006: 249). Problemin daha iyi analiz edilip çözülebilmesi için ANP'de uygulanan 7 temel adım bulunmaktadır. Bu sıraya göre yapılacak işlemler Şekil 3'de gösterilmektedir.

Şekil 3. Problem Analiz ve İşlem Sırası

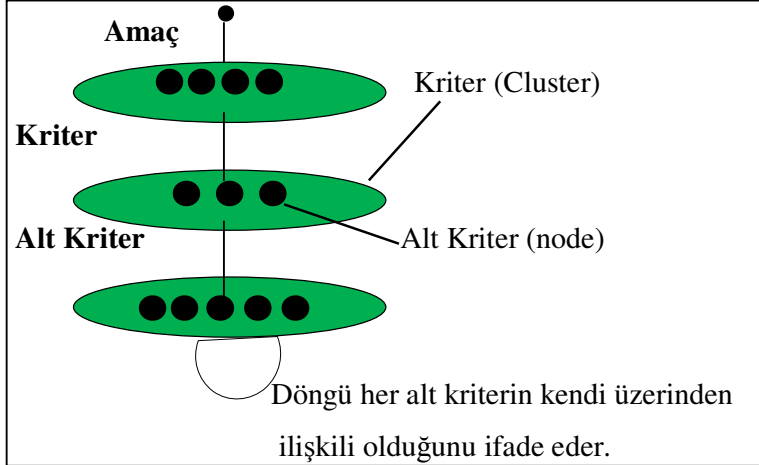
Kaynak: Önüt, Tuzkaya ve Kemer, 2008: 371

ANP, AHP'nin çok genel bir formudur. AHP birimlerin tek yönlü ilişkilerine, ANP ise karar seviyeleri ve özellikleri için karmaşık ilişkilere izin verir. Çokça

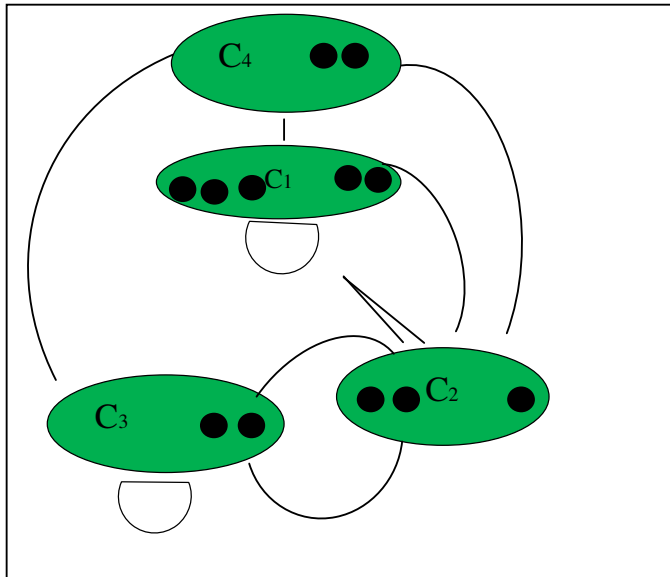
bilinen karar verme yöntemi olan AHP, ANP'nin özel bir halidir (Aslan, 2005: 15). ANP yöntemi AHP'nin genişletilmiş bir hali olup bu yöntemde faktörler arası bağımlılıklar, geri bildirimler de dikkate alınmakta ve modele yansıtılmaktadır. AHP yöntemi bir hiyerarşi, ANP ise bir şebeke yapısını dikkate almaktadır. AHP ve ANP yöntemindeki yapısal farklılıklar şekil 4 ve 5'de gösterildiği gibidir (Aktepe, 2011: 53).

Şekil 4. AHP Yapısı

Kaynak: Azis, 2003; Çeviren: Aslan, 2005: 16

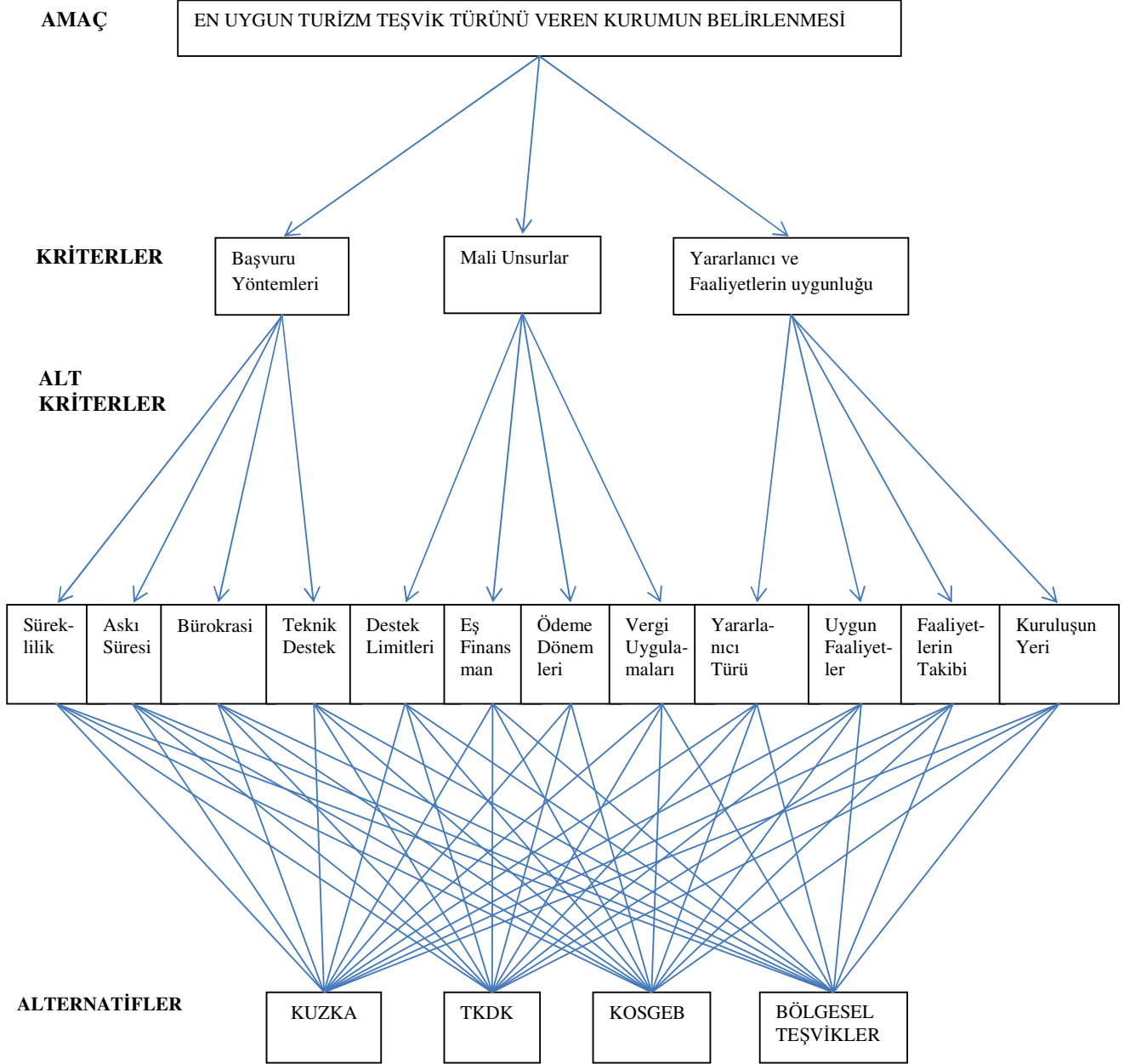
Şekil 5. ANP Yapısı

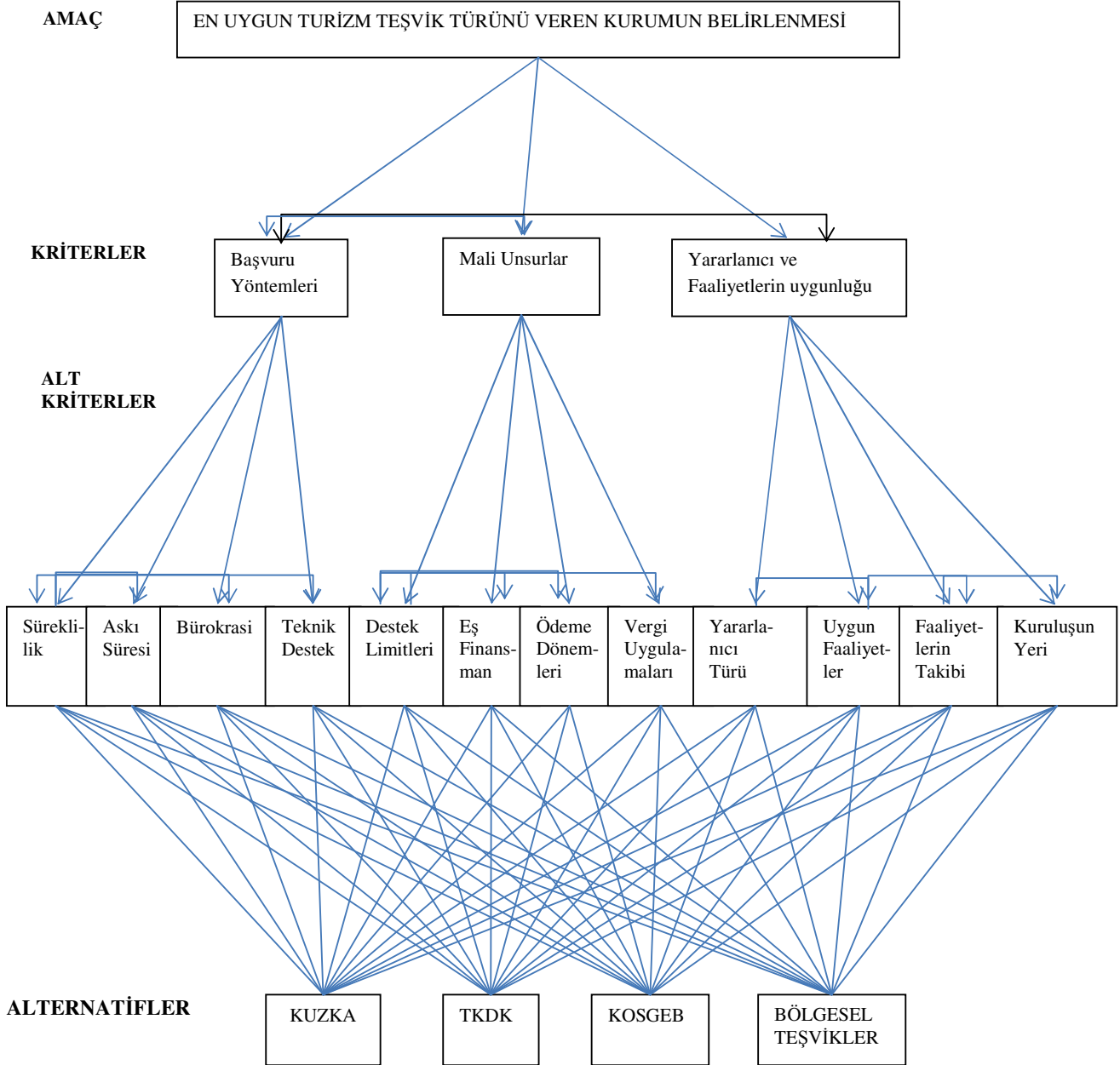
Kaynak: Azis, 2003; Çeviren: Aslan, 2005: 16

7. PROBLEM HİYERARŞİLERİ

Şekil 6. Problem Hiyerarşisi - AHP

Şekil 7. Problem Hiyerarşisi – ANP

8. PROBLEM HİYERARŞİSİ TANIMLARI

Problem Hiyerarşi ile ilgili Şekil 6 ve 7’de belirtilen kriterler ve alt kriterler ekseninde görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde görüşmeler ekseninde girişimcilerin alternatif teşvik kurumlarından ne beklediği doğrultusunda hazırlanan problem hiyerarşisinin tanımları irdelenecektir.

8.1. BAŞVURU YÖNTEMLERİ

Başvuru yöntemleri başlığı adı altında bu bölümde süreklilik, askı süresi, bürokrasi, teknik destek vb. turizm yatırımı gerçekleştiren yatırımcının teşviklerden yararlanmaya başladığı andan itibaren yararlanabileceği kalemler açıklanacaktır. Bu sayede yatırımcının süreç memnuniyeti irdelenmeye çalışılacaktır.

➤ Süreklilik

Alternatif kuruluşların teşviklerinden yararlanabilmek umuduyla yatırımcı sürekli başvuru yapılabiliyor mu? Başvuru periyodlarının ve teklif çağrı dönemlerinin alternatif kurumlar arasındaki durumu nedir?

➤ Askı Süresi

İlana çıkılan projeye veya bölgesel teşviğe ne kadar süre içinde başvuru yapılabilir?

➤ Bürokrasi

Başvuru sonrası süreç nasıl işliyor? Ne kadar süre içinde hibe alınabiliyor?

➤ Teknik Destek

Başvuru öncesi, esnası veya sonrası teknik yardım masaları var mı? Eğitim mevcut mu? Bilgi talepleri ne oranda karşılanıyor? KOBİ asistan vb. web sitesi zenginliği ve içeriği yatırımcıları tatmin ediyor mu?

8.2. MALİ UNSURLAR

Mali unsurlardan kasıt destek limitleri, eş finansman, ödemenin dönemleri ve vergi uygulamalarıdır. Bu bölümde bu kriterler tek tek incelenecektir.

➤ Destek Limitleri

Verilen desteğin alt ve üst limitinin yatırımcıyı tatmin etme durumu nedir?

➤ Eş Finansman

Alternatif kurum tarafından desteklenen proje veya faaliyetlerde harcanmak üzere taahhüt edilen nakdi katkı yeterli mi?

➤ Ödemenin Dönemleri

Ödemenin yapılacağı dönemler nelerdir?

➤ Vergi Uygulamaları

KDV muafiyeti var mı, alınan hibe tutarı gelir vergisine tabi mi?

8.3. YARARLANICI VE FAALİYETLERİN UYGUNLUĞU

Bu bölümden kasıt yararlanıcı türü, uygun faaliyetlerin analizi, yatırımınıza yapılan takip, kuruluş yeri şartı vb.

➤ Yararlanıcı Türü

Yararlanıcı kişi veya kurum ile ilgili genel şartnamelerin analizi nasıl?

➤ Uygun Faaliyetler

Ne tür harcama kalemlerine izin verebiliyor?

➤ Faaliyetlerin Takibi

Yatırım ne kadar sürede uygulanmalı? Takip süresi nedir? Kaç yıl boyunca faaliyette kalmak zorunda. Faaliyetlerin izleme ve değerlendirme kriterleri nedir?

➤ Kuruluşun Yeri

Yer şartı mevcut mu? Yer kriterinin analizi neye göre yapılıyor?

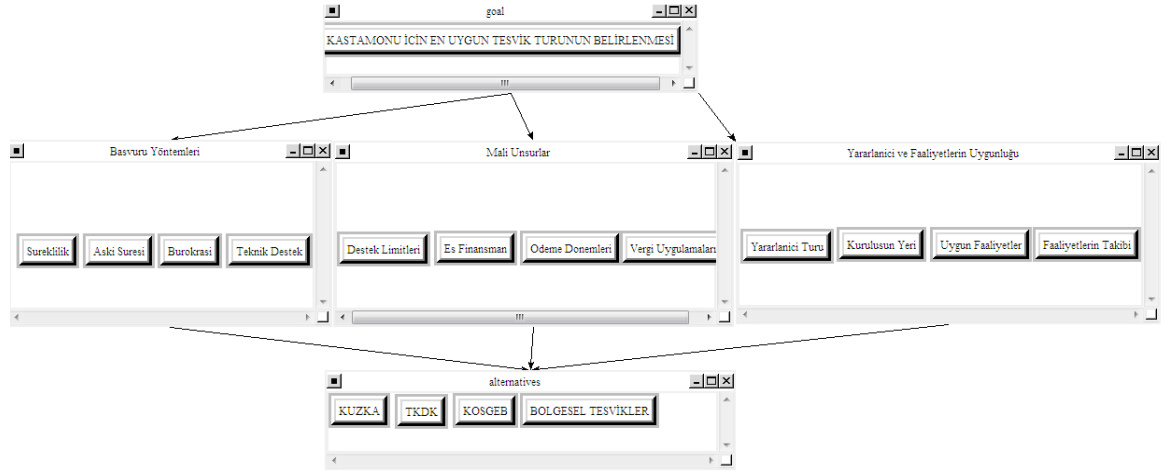
9. PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ

Problemin çözümü için Super Decisions paket programı kullanılmıştır. Öncelikle problem hiyerarşisi AHP ve ANP olarak ayrı ayrı bu programa girilmiştir. Daha sonra elde edilen görüşme sonuçlarına göre hem AHP hem de ANP yöntemi doğrultusunda gerekli bilgiler bu programa eklenmiştir. En sonunda Super Decisions programı ekseninde görüşme verileri yorumlanmıştır.

9.1. AHP İLE PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ

AHP ile problemi çözmek için görüşme formları Super Decisions paket programı ile değerlendirildi. Problem Hiyerarşisi doğrultusunda Super Decisions paket programına girilen hiyerarşi Şekil 8'deki gibidir.

Şekil 8. Super Decisions Problem Hiyerarşisi - AHP

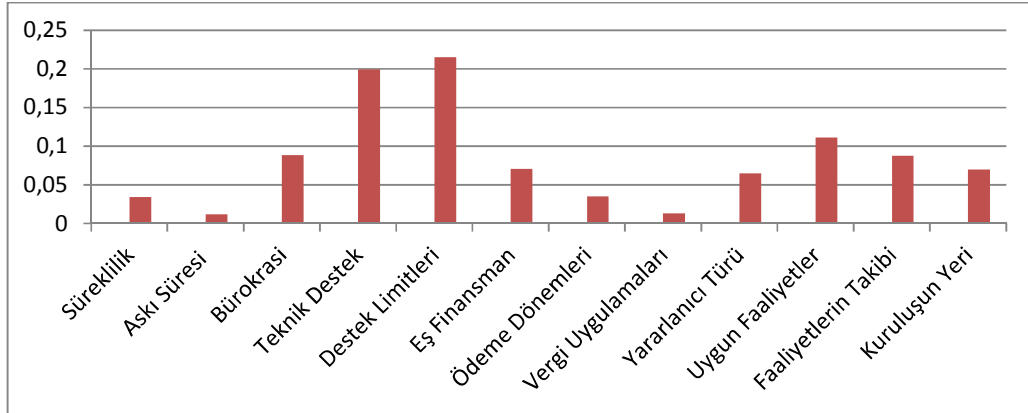
Problem Hiyerarşisi şekil 8'de görüldüğü gibi Super Decisions paket programına girildikten sonra program ekseninde elde edilen görüşme verileri şekil 9'da görüldüğü gibi sisteme girilmiştir.

Şekil 9. Kriterlerin Karşılaştırılması

1. Choose		2. Node comparisons with respect to Bürokrasi																					
Node	Cluster	Graphical Verbal Matrix Questionnaire Direct																					
Choose Node	Bürokrasi	Comparisons wrt "Bürokrasi" node in "alternatives" cluster KOSGEB is very strongly more important than BOLGESEL TEŞVİKLER																					
Cluster: Basvuru Yönteml~		1. BOLGESEL TEŞVİK~	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	KOSGEB
Choose Cluster	alternatives	2. BOLGESEL TEŞVİK~	>=9.5	9	8	7	6	6	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	KUZKA
		3. BOLGESEL TEŞVİK~	>=9.5	9	8	7	6	6	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	TKDK
		4. KOSGEB	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	KUZKA
		5. KOSGEB	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	TKDK
		6. KUZKA	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	TKDK

Şekil 9'da görüldüğü gibi tüm görüşme verileri Super Decisions paket programına girilmiştir. En uygun turizm teşvik türüne karar verilmesi sürecinde yatırımcıların önem verdiği alt kriter sıralaması ise şu şekildedir.

Tablo 5. Kastamonu için En Uygun Turizm Teşvik Türüne Karar Verilmesinde Alt Kriterlerin Değerlendirilmesi – AHP

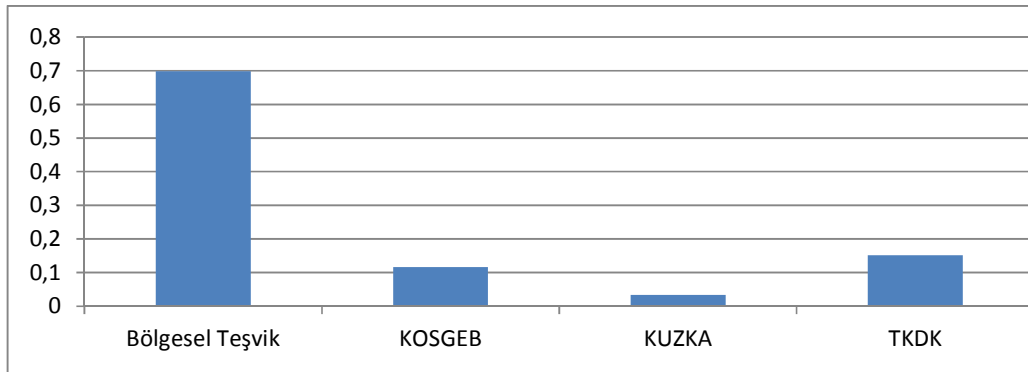

Tablo 5 incelendiğinde Kastamonu’da yatırımı gerçekleştiren veya gerçekleştirmeyi düşünen bir yatırımcının yatırımı esnasında en önem verdiği alt kriterlerin destek limitleri ve teknik destek olduğunu görüyoruz. Teknik destek yatırımın analizi; süreci ve sonrasında yatırımcıyı sürekli destekleyen bir unsur olarak görülmüştür. Destek limitleri ise yatırımın kapasitesi, yapılabilmesi ve sürdürülebilirliği bakımından yatırımcılar için yüksek öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Lakin ikili karşılaştırma yapıldıktan sonra bu tablo nihai halini alacaktır. İkili karşılaştırmalardan elde edilen sonuçlar ise bir sonraki bölüm olan AHP ile kriterlerin ağırlıkları ve alternatiflerin değerlendirilmesi bölümünde açıklanacaktır.

9.2. AHP İLE KRİTERLERİN AĞIRLIKLARI VE ALTERNATİFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

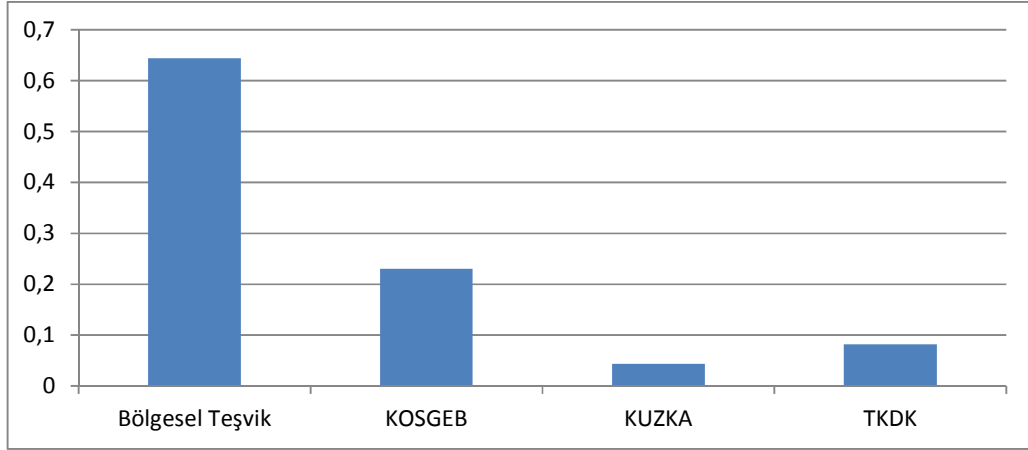
Belirli kriterlere veya ölçütlere bağlı kalarak aynı seviyedeki öğelerin veya faktörlerin karşılaştırılmaları sonrasında oluşan öncelik sıralamasını temel alan AHP yöntemi çerçevesinde kriterlerin ve alternatif kuruluşların değerlendirilme bulguları şöyledir:

Tablo 6. Süreklilik Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

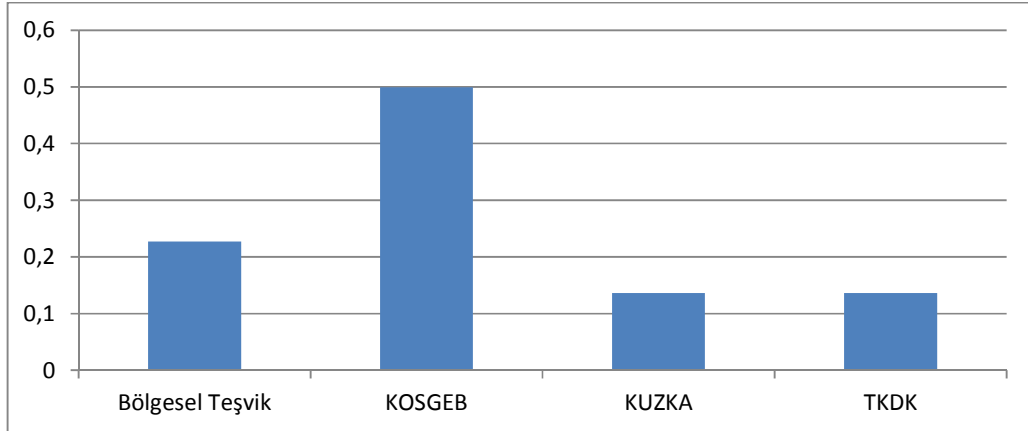
AB fonları, değişik alt başlıklarda çeşitli destek programlarını yıl boyunca belirli zaman dilimlerinde faydalanıcılar yararına sunmaktadır. Süreklilik alt kriteri alternatifler üzerinde değerlendirildiğinde Bölgesel Teşvik alternatifinin en yüksek öneme sahip olması turizme yönelik teşvik sağlayan ekonomi bakanlığı ve kültür ve turizm bakanlığının fonlarının süreklilik arz etmesidir.

Tablo 7. Askı Süresi Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

Çeşitli periyotlarda süreklilik arz eden teşvik programlarının bir önceki tabloda açıklanan sebeplerden dolayı entegre şekilde yararlanıcılara sunulması askı süresinde de bölgesel teşvikleri öne çıkarmaktadır.

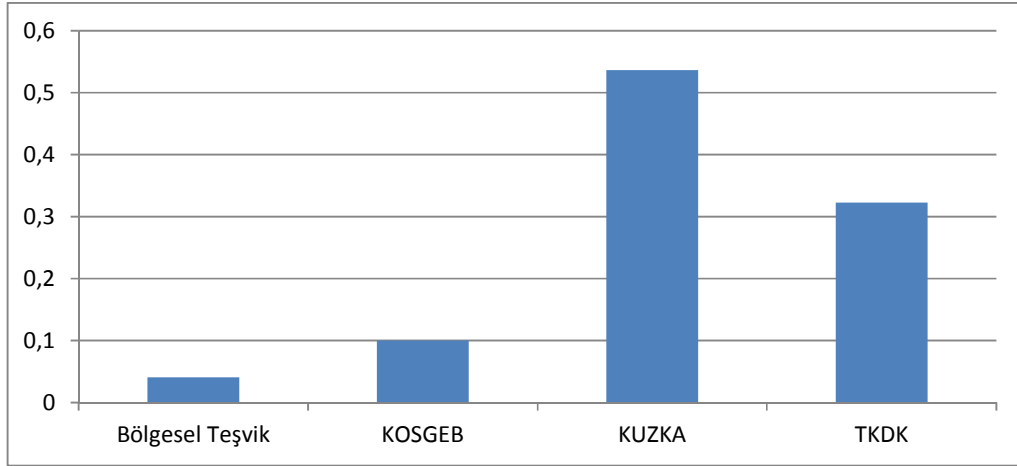
Tablo 8. Bürokrasi Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

KOSGEB diğer alternatif kuruluşlara kıyasla evrak trafiğinde daha tercih edilen bir kurum olarak ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi olarak KOSGEB'in devletin kendi bütçesinden ayırdığı hibe ve destekleri yararlanıcılar yararına sunması gösterilmektedir. Bu durum bürokrasi işlemlerinde sağladığı kolaylıklar bakımından tabloda da görüldüğü üzere KOSGEB'i önemli göstermektedir.

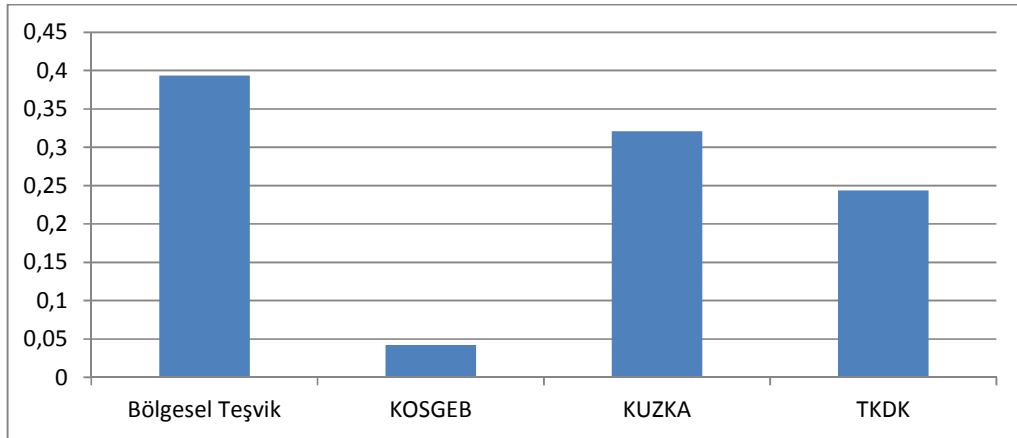

Tablo 9. Teknik Destek Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

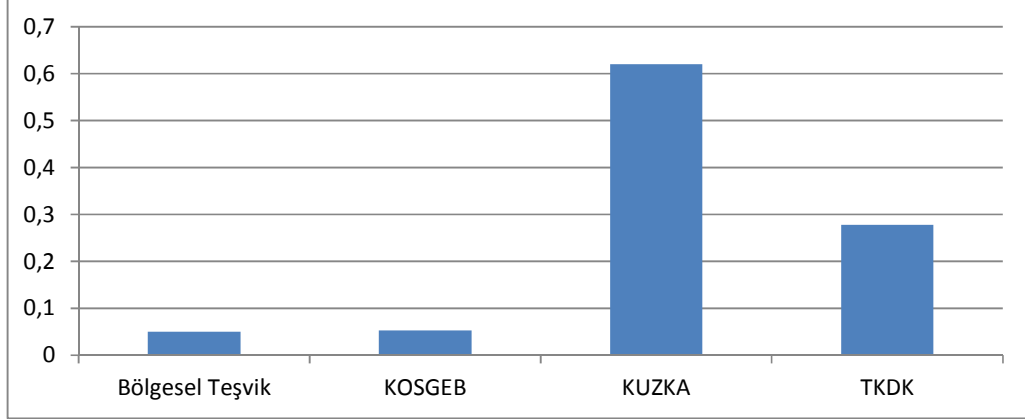
Yatırım teşviklerinin çıkartılmasında doğrudan danışmanlık desteği sağlaması ve yatırım yapılacak olan sektörler konusunda birebir yönlendirmeler yapması bakımından teknik destek alt kriteri hususunda KUZKA alternatifini öne çıkılmaktadır.

Tablo 10. Destek Limitleri Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

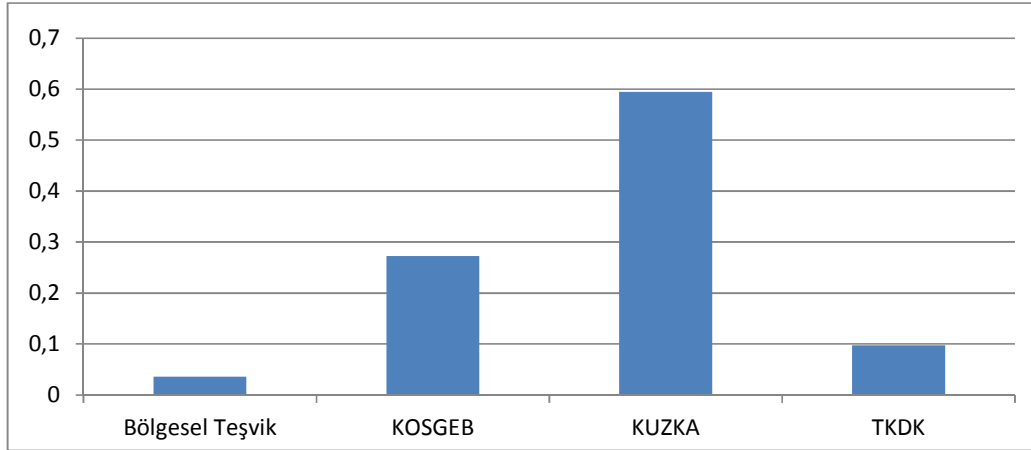
Destek limitler alt kriteri mali unsurlar kriteri altından en önemli alt kriter olarak ortaya çıkmıştır. Yatırım esnasında kaynak oluşturabilecek mali bir unsur yatırımcı için en önemli unsurlardan biridir. AB fonu + Hazine payını birlikte kullandırması bakımından bölgesel teşvik alternatifi destek limitleri alt kriterinde önem arz etmektedir.

Tablo 11. Eş Finansman Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

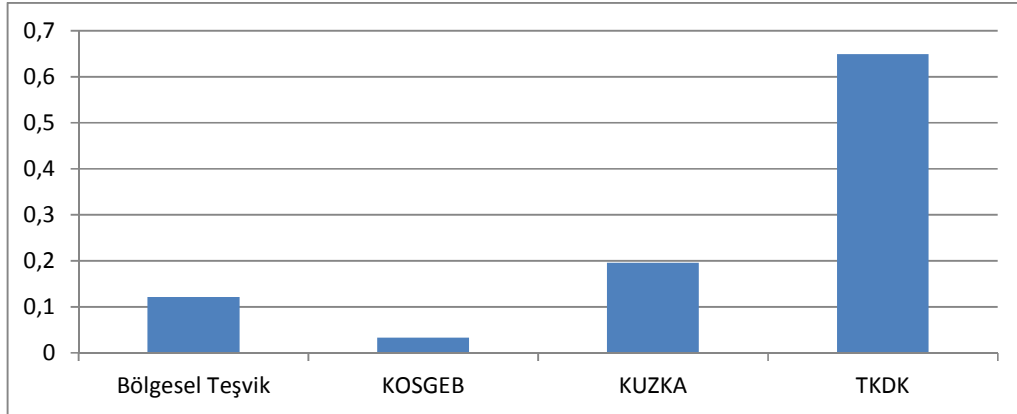
Alternatif kurumlar tarafından desteklenen yatırımlarda harcanmak üzere taahhüt edilen nakdi katkı olarak belirtilen eş finansman alt kriterinde KUZKA alternatifi yıllık verdiği destek bütçesi bakımından diğer alternatif kurumlara göre daha çok önem arz etmektedir.

Tablo 12. Ödeme Dönemleri Alt Kriterine Göre Alternatifleri Değerlendirilmesi

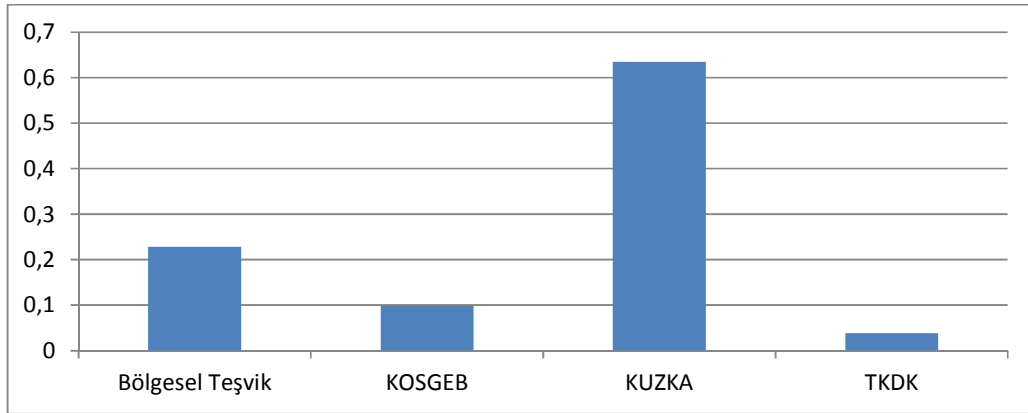
Ödeme dönemleri alt kriterinde KUZKA alternatifi öne çıkmaktadır. Bunun sebebi olarak KUZKA'nın yatırım esnasında girişimcilere ödeme yapması, yatırım gerçekleştiğinde mali bakımdan girişimciyi desteklenmesi olarak gösterilmektedir.

Tablo 13. Vergi Uygulamaları Alt Kriterine Göre Alternatifleri Değerlendirilmesi

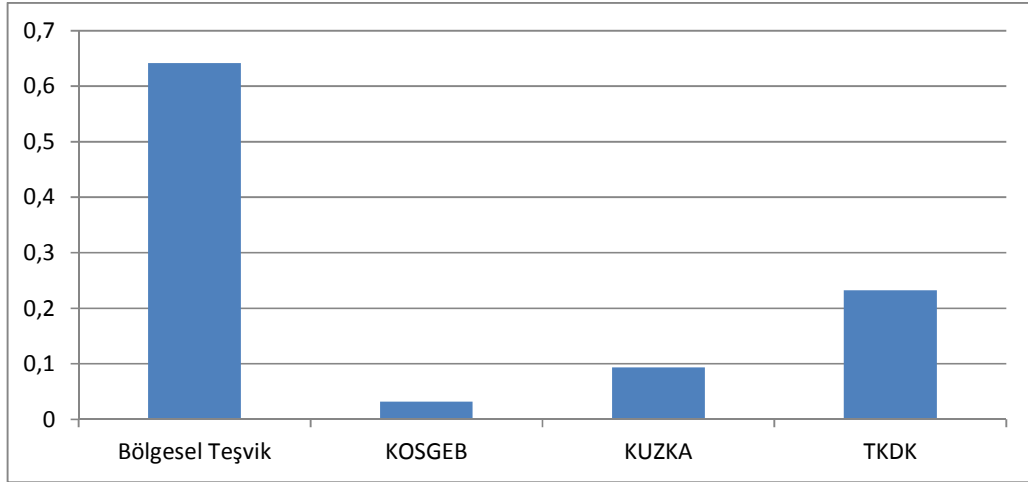
Tabloda görüldüğü üzere TKDK alternatifi vergi uygulamaları alt kriterinde önem arz etmektedir. Yatırım esnasında gerçekleşen tüm harcamalarda girişimcinin KDV'den muaf tutulması ve gelir vergisine tabii durumda olmaması TKDK alternatifini öne çıkarmaktadır.

Tablo 14. Yararlanıcı Türü Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

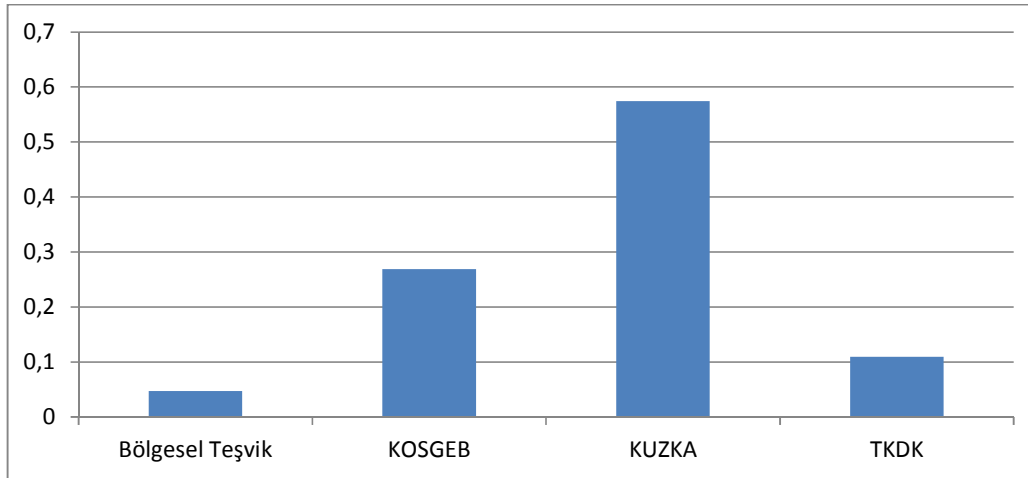
Yararlanıcı kişi, kurum veya sektörler bakımından herhangi bir sınırlaması olmaması bakımından KUZKA alternatifinin önem arz ettiği yatırımcılar tarafından belirtilmiştir. KUZKA'nın yatırım boyunca esnek bir yapıda faaliyet gösterdiği belirtilmektedir.

Tablo 15. Uygun Faaliyet Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

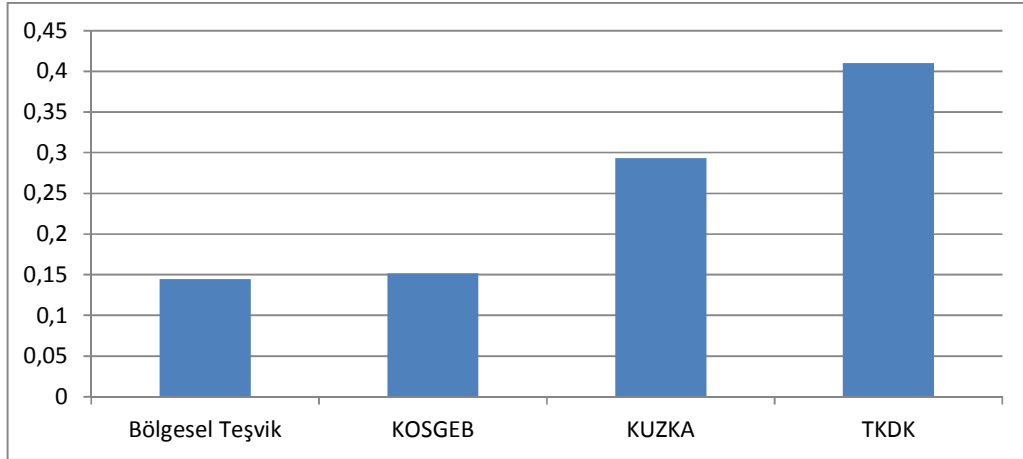
Uygun faaliyet alt kriterinin değerlendirilmesinde bölgesel teşvik alternatifinin önem arz ettiği tabloda görülmektedir. Bunun sebebi olarak sivil toplum kuruluşları, dernekler gibi örgütlerin ve kar amacı gütmeyen kurumların ortak iştigalleri neticesinde girişimcilere sağladığı destekler gösterilmektedir.

Tablo 16. Faaliyetlerin Takibi Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

Tüm alternatif kuruluşların faaliyetlerin takibine yönelik prosedürleri mevcuttur. Tabloda görüldüğü üzere KUZKA alternatifinin önem derecesinin fazla olmasının sebebi olarak yatırımcıya yönelik yaklaşımın yapıcı olduğu gösterilmektedir.

Tablo 17. Kuruluşun Yeri Alt Kriterine Göre Alternatiflerin Değerlendirilmesi

Kuruluş yeri alt kriteri değerlendirildiğine TKDK alternatifinin öne çıktığı tabloda görülmektedir. Bunun sebebi olarak kuruluş yeri uygulamalarında TKDK'nın yatırımcılara sunduğu taşra teşkilatının yönlendirici özelliği gösterilmektedir.

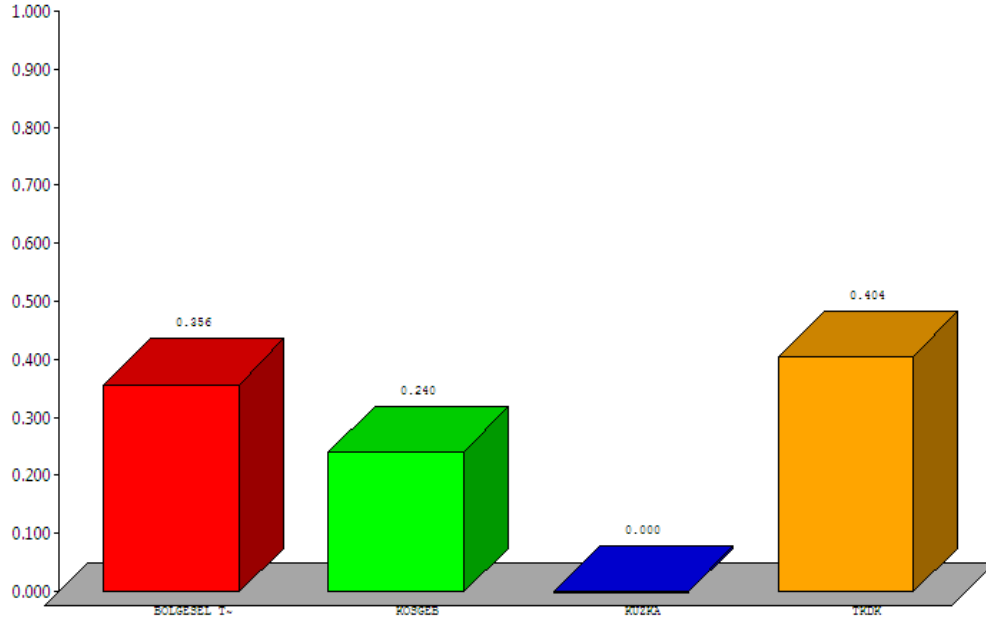
Kastamonu'da turizm yatırımı gerçekleştiren veya bu konuda proje faaliyetlerinde bulunan kişilerle yapılan görüşmeler çerçevesinde tablolarda görüldüğü üzere başvuru yöntemleri kriteri adı altında süreklilik, askı süresi, bürokrasi, teknik destek alt kriterleri; mali unsurlar adı altında destek limitleri, eş finansman, ödeme dönemleri, vergi uygulamaları alt kriterleri; yararlanıcı ve faaliyetlerin uygunluğu kriterinde ise yararlanıcı türü, uygun faaliyetler, kuruluşun yeri ve faaliyetlerin takibi alt kriterleri sentez edilmiştir. Bu bağlamda alternatif kuruluşlarımız olan Bölgesel Teşvikler, KUZKA, TKDK ve KOSGEB değerlendirildiğinde vergi uygulamaları ve kuruluşun yeri uygulamalarında TKDK yüksek öneme sahiptir. Bürokrasi işlemlerinde sağladığı kolaylıklar bakımından KOSGEB yüksek öneme sahiptir. Süreklilik, askı süresi, destek limitleri ve uygun faaliyetler bakımından Bölgesel Teşvikler yüksek öneme sahiptir. Bu alt kriterler dışında olan eş finansman, teknik destek, ödeme dönemleri, yararlanıcı türü ve faaliyetlerin takibi işlemlerinde ise sağladığı kolaylıklar bakımından KUZKA yüksek öneme sahiptir.

Tablo 18. AHP Problem Çözümü Sonucu

Name	Graphic	Ideals	Normals	Raw
BOLGESEL TESVİKLER		0.662358	0.250931	0.125466
KOSGEB		0.363083	0.137552	0.068776
KUZKA		1.000000	0.378845	0.189423
TKDK		0.614159	0.232671	0.116336

Tablo 18’de görüldüğü üzere AHP yöntemine göre Kastamonu için en uygun turizm teşvik türünü veren kurumun belirlenmesi doğrultusunda yatırımcılar öncelikle KUZKA alternatifini tercih etmektedir KUZKA alternatifinin hiç olmaması durumunda ise durum şekil 10’da görüldüğü üzere değişmektedir.

Şekil 10. KUZKA Alternatifi Olmasa İdi - AHP

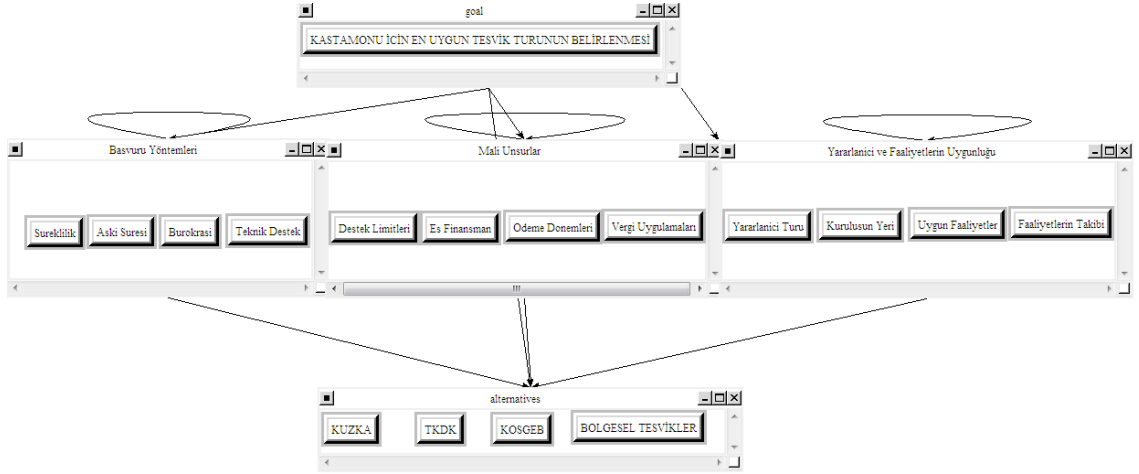

Şekil 10’da görüldüğü üzere TKDK; çalışmamızda en önemli alternatif kuruluş olarak öne çıkan KUZKA’nın değerlendirilmeye hiç alınmaması durumunda en önemli alternatif kuruluş olarak ortaya çıkmıştır.

9.3. ANP İLE PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ

ANP ile problemi çözmek için görüşme formları Super Decisions paket programı ile değerlendirildi. Problem Hiyerarşisi doğrultusunda Super Decisions paket programına girilen hiyerarşi Şekil 11’deki gibidir.

Şekil 11. Super Decisions Problem Hiyerarşisi - ANP

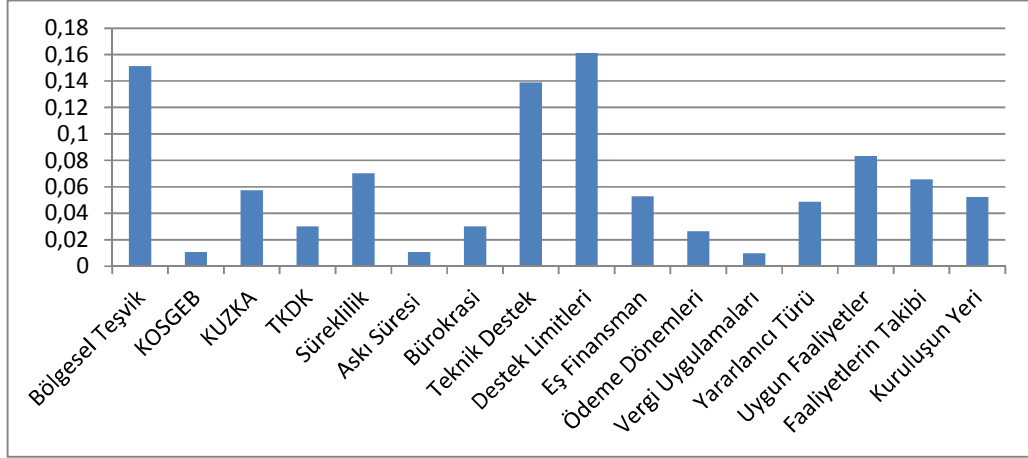
Problem Hiyerarşisi şekil 11’de görüldüğü gibi Super Decisions paket programına girildikten sonra program ekseninde elde edilen görüşme verileri şekil 12’de görüldüğü gibi sisteme girilmiştir.

Şekil 12. Kriterlerin Karşılaştırılması

1. Choose	2. Node comparisons with respect to Odeme Donemleri																																																															
Node Cluster	Graphical Verbal Matrix Questionnaire Direct																																																															
Choose Node	Comparisons wrt "Odeme Donemleri" node in "Mali Unsurlar" cluster Destek Limitleri is very strongly more important than Es Finansman																																																															
Odeme Donemleri																																																																
Cluster: Mali Unsurlar																																																																
Choose Cluster																																																																
Mali Unsurlar																																																																
	<table border="1"> <tr> <td>1. Destek Limiter~</td> <td>>=9.5</td> <td>9</td> <td>8</td> <td>7</td> <td>6</td> <td>5</td> <td>4</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> <td>7</td> <td>8</td> <td>9</td> <td>>=9.5</td> <td>No comp.</td> <td>Es Finansman</td> </tr> <tr> <td>2. Destek Limiter~</td> <td>>=9.5</td> <td>9</td> <td>8</td> <td>7</td> <td>6</td> <td>5</td> <td>4</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> <td>7</td> <td>8</td> <td>9</td> <td>>=9.5</td> <td>No comp.</td> <td>Vergi Uygulamal~</td> </tr> <tr> <td>3. Es Finansman</td> <td>>=9.5</td> <td>9</td> <td>8</td> <td>7</td> <td>6</td> <td>5</td> <td>4</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> <td>7</td> <td>8</td> <td>9</td> <td>>=9.5</td> <td>No comp.</td> <td>Vergi Uygulamal~</td> </tr> </table>	1. Destek Limiter~	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	Es Finansman	2. Destek Limiter~	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	Vergi Uygulamal~	3. Es Finansman	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	Vergi Uygulamal~
1. Destek Limiter~	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	Es Finansman																																												
2. Destek Limiter~	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	Vergi Uygulamal~																																												
3. Es Finansman	>=9.5	9	8	7	6	5	4	3	2	2	3	4	5	6	7	8	9	>=9.5	No comp.	Vergi Uygulamal~																																												

Şekil 12’de görüldüğü gibi tüm görüşme verileri Super Decisions paket programına girilmiştir. ANP ile problemin çözümü doğrultusunda girilen görüşme formlarının sonucu ise tablo 19’deki gibidir.

Tablo 19. Kastamonu için En Uygun Turizm Teşvik Türüne Karar Verilmesinde Alt Kriterlerin Değerlendirilmesi - ANP

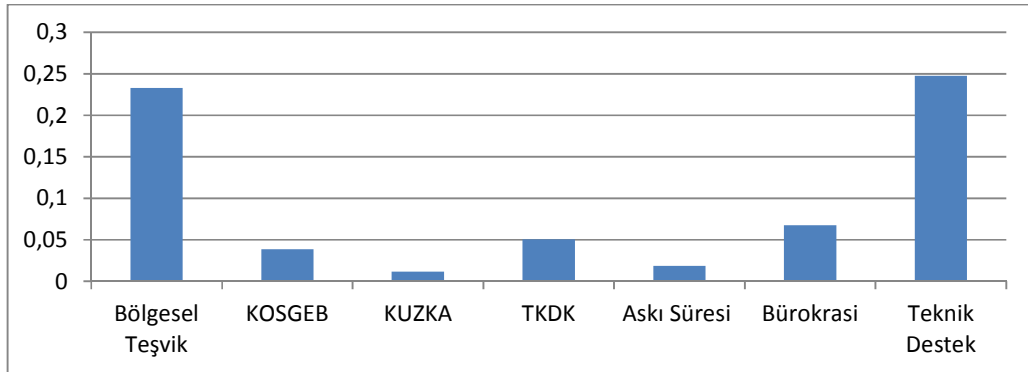

Tablo 19 incelendiğinde tezin amacı olan Kastamonu için en uygun turizm teşvik türüne karar verilmesinde yatırımcı açısından en önemli teşvik türünün teknik destek ve destek limitleri olduğunu görüyoruz. Alternatifler bakımından ise en uygun teşvik türünü sağlayan kurum olarak Bölgesel Teşviklerin önemli olduğunu görüyoruz. Lakin ikili karşılaştırma yapıldıktan sonra bu tablo nihai halini alacaktır. İkili karşılaştırmalardan elde edilen sonuçlar ise bir sonraki bölüm olan ANP ile kriterlerin ağırlıkları ve alternatiflerin değerlendirilmesi bölümünde açıklanacaktır.

9.4. ANP İLE KRİTERLERİN AĞIRLIKLARI VE ALTERNATİFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ANP yönteminde karar verme problemi bir şebeke yapısı ile modellenmekte ve modelleme aşamasında faktörler arasındaki etkileşimler, faktör kümeleri arasındaki geri bildirimler ve faktör kümeleri içindeki iç bağımlılıklar dikkate alınmaktadır. ANP yöntemi bu yapıyla karar verme problemlerinin daha etkin ve gerçekçi bir şekilde çözülmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede kriterlerin ve alternatif kuruluşların değerlendirilme bulguları şöyledir:

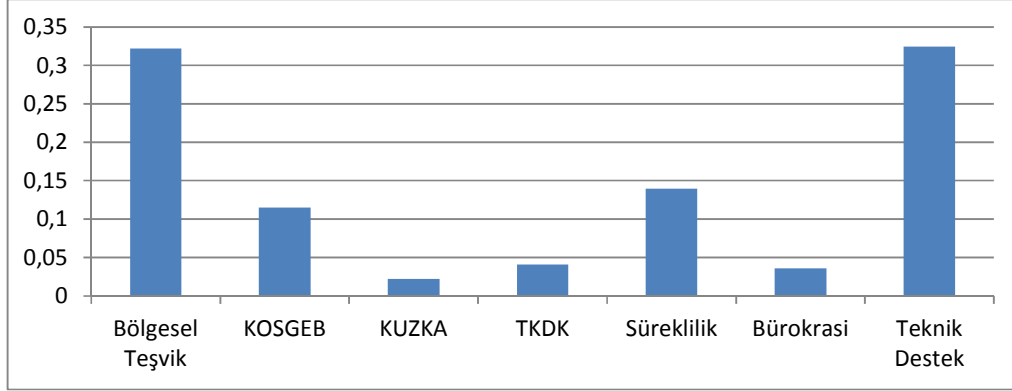
Tablo 20. Süreklilik Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

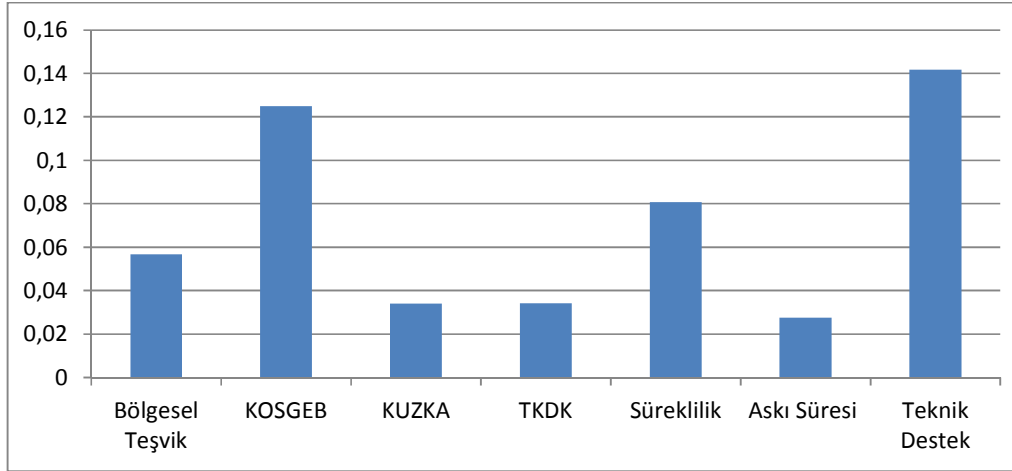
Sürekli­lik alt kriterinde bölgesel teşvik alternatif­i ve ilişkilendirilmiş olarak teknik destek öne çıkmaktadır. Destek programlarının sürekli­lik arz etmesi ve sınırlı zaman göstermemesi bakımından bölgesel teşvik alternatif­i öne çıkmaktadır.

Tablo 21. Askı Süresi Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

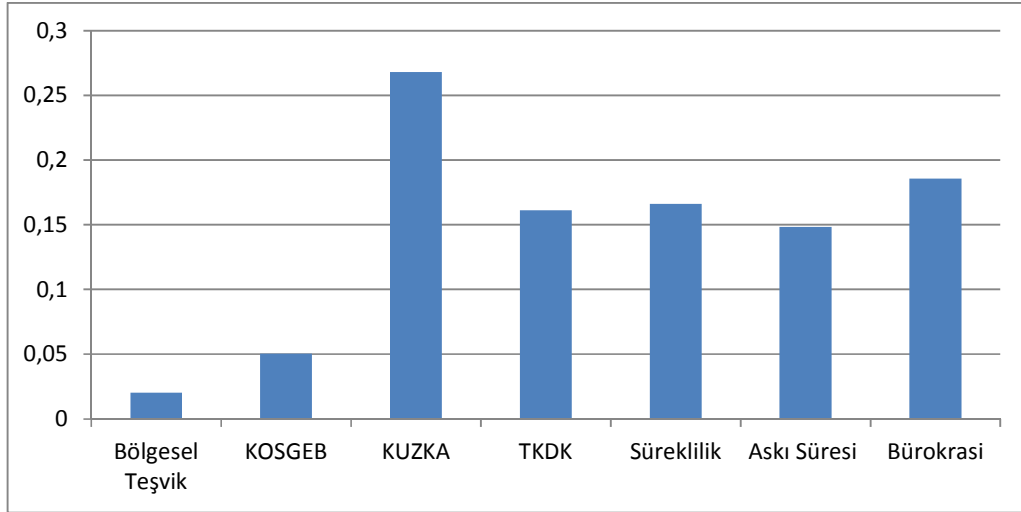
Çağrı dönemine bağlı kalmadan sürekli­lik arz etmesi bölgesel teşvik alternatif­ini öne çıkarmaktadır. Aynı zamanda askı süresi alt kriterinin ikili karşılaştırmalar sonucunda teknik destek alt kriteri ile bütünleştirici önemi ortaya çıkmıştır.

Tablo 22. Bürokrasi Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

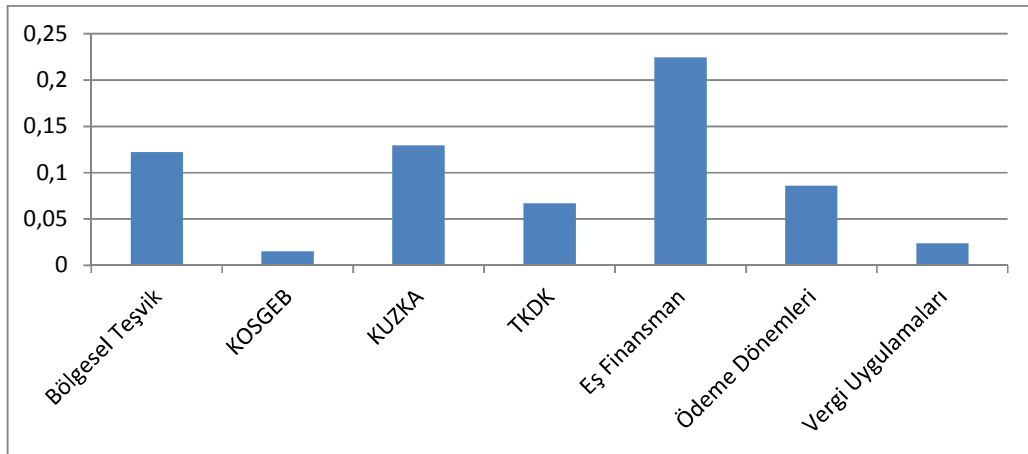
Bürokrasi alt kriterinde KOSGEB daha çok önem arz etmektedir. Bunun sebebi olarak uzun yıllar öncesinden günümüze gelmiş belli başlı dünya literatüründe Prag, Frig gibi disiplinler içerisinde fon yönetimi yapılmasından dolayı KOSGEB'in daha uygun bürokratik değişkenlere sahip olduğu gösterilmektedir.

Tablo 23. Teknik Destek Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

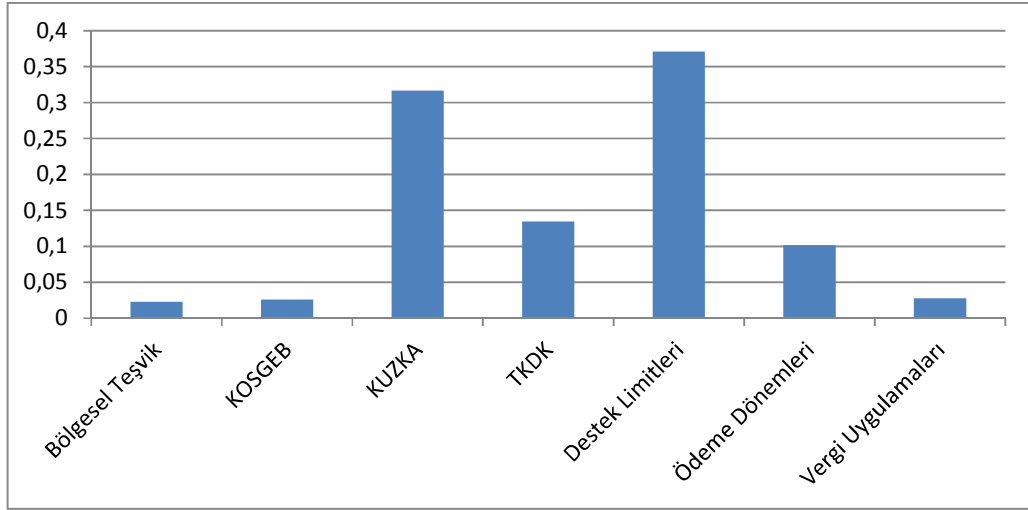
Teknik destek alt kriterli, başvuru yöntemleri kriteri altında değerlendirildiğinde en önemli alt kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi yatırımcıların yatırımı esnasında teknik desteğe sürekli ihtiyaç duymasındır. Tabloda görüldüğü üzere KUZKA alternatifinin önem derecesinin yüksek çıkmasına dayanak olarak ise KUZKA'nın her bölgede bir yatırım destek ofisi ile girişimcilere hizmet vermesi olarak gösterilmektedir.

Tablo 24. Destek Limitleri Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

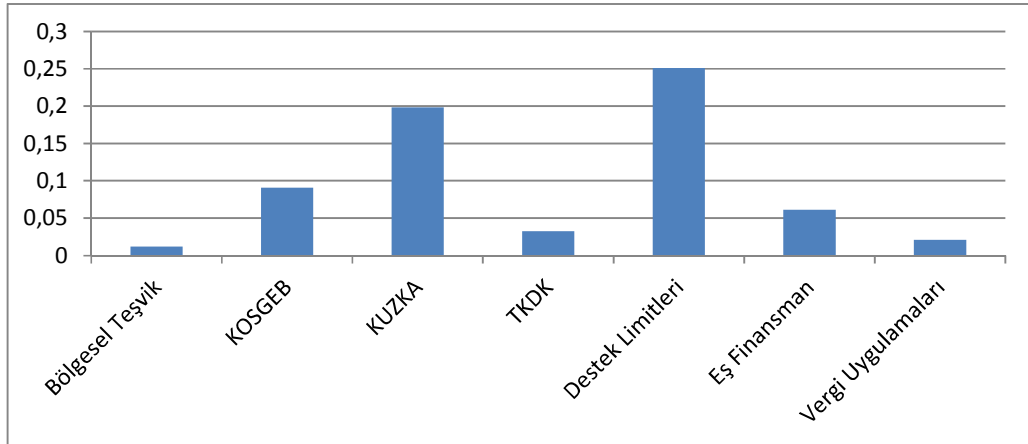
Destek limitler alt kriteri mali unsurlar kriteri altından en önemli alt kriterdir. Alternatifler bakımından ise bölgesel teşvik ve KUZKA'nın hemen hemen eşit derecede önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Yatırım esnasında kaynak oluşturabilecek mali bir unsurun yatırımcı için oldukça önemli olduğu eş finansman alt kriterinin yüksek derecede önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 25. Eş Finansman Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

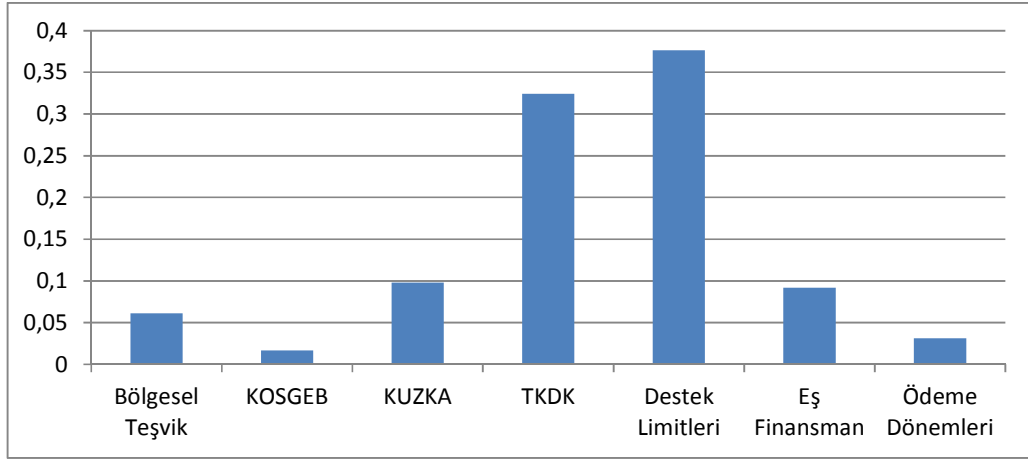
Alternatif kurumlar tarafından desteklenen yatırımlarda harcanmak üzere taahhüt edilen nakdi katkı olarak belirtilen eş finansman alt kriterinde KUZKA alternatifi ve ilişkilendirilmiş olarak ise destek limitleri alt kriteri önemli çıkmıştır. Verilen desteğin yatırımcı tatmin etme durumu ve eş finansman noktasında hangi teşvik sağlayıcı kurumun daha önemli olduğunun ortaya çıkması bakımında bu tablo önem arz etmektedir. Tabloda görüldüğü üzere KUZKA alternatifi yüksek derecede önemli çıkmıştır.

Tablo 26. Ödeme Dönemleri Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

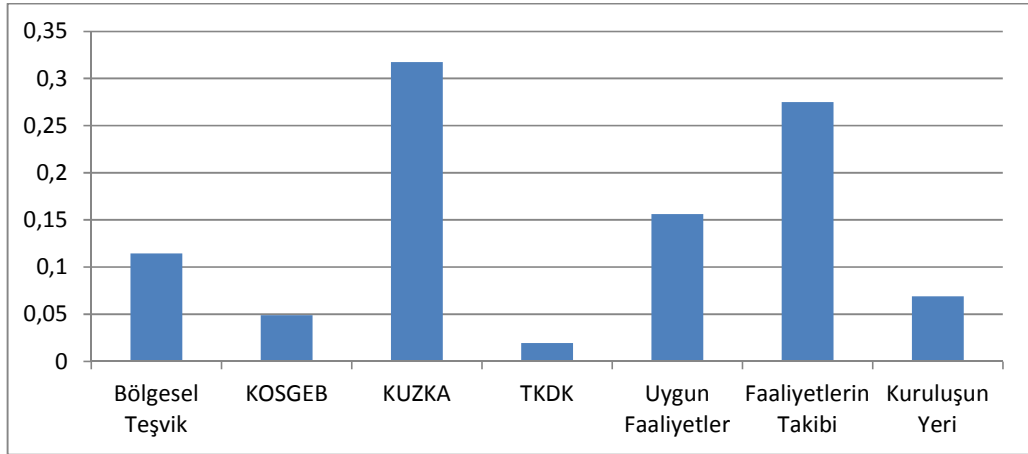
Tabloda görüldüğü üzere ödeme dönemleri alt kriterinde KUZKA öne çıkmaktadır. Bunun sebebi olarak KUZKA'nın hak ediş usulü çerçevesinde yatırımın gerçekleştirilme durumuna göre girişimciye ödeme yapması gösterilmektedir. Destek limitlerinin ödeme dönemlerinde önem arz etmesi tabloda ortaya çıkan bir diğer önemli sonuçtur.

Tablo 27. Vergi Uygulamaları Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

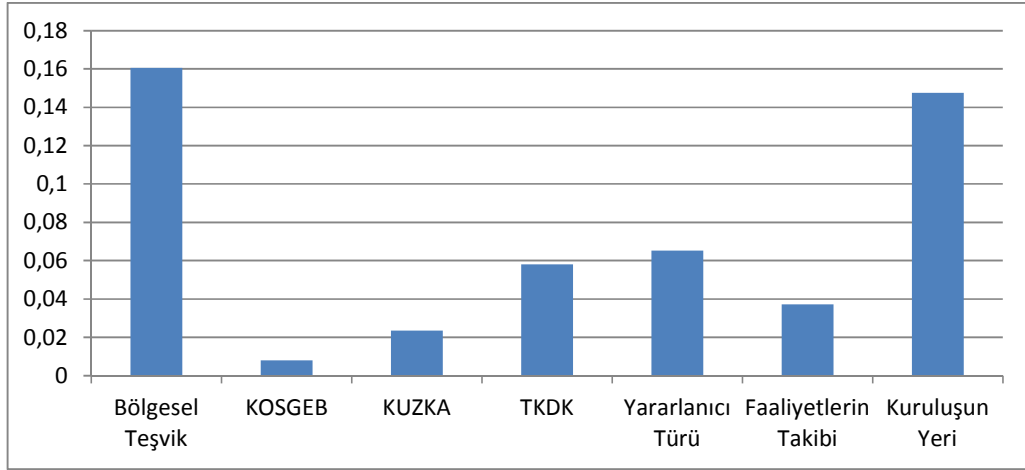
Vergi uygulamaları alt kriterinde TKDK alternatifi ve ilişkilendirilmiş olarak destek limitleri öne çıkmaktadır. Kullanılan hibenin gelir vergisinden muaf tutulması yani kar olarak gösterilmemesi ve işletmenin bilançosunda hibeyi yansıtmak zorunda olmaması bakımından TKDK alternatifinin yatırımcılar için daha önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 28. Yararlanıcı Türü Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

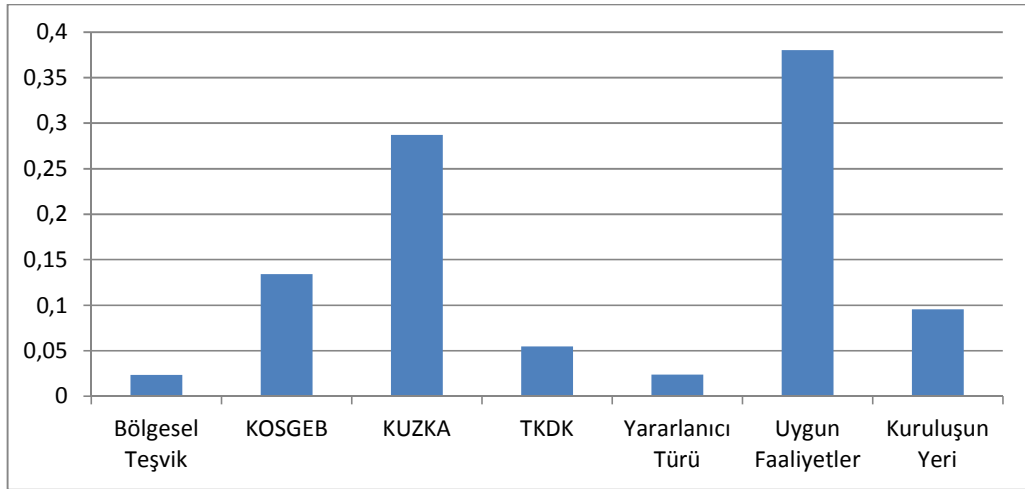
Her bölgenin gelişebilme kapasitesine göre sektör desteklemesini herhangi bir kişi ve kurum sınırlaması yapmadan gerçekleştirmesi bakımından KUZKA alternatifi öne çıkmaktadır.

Tablo 29. Uygun Faaliyet Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

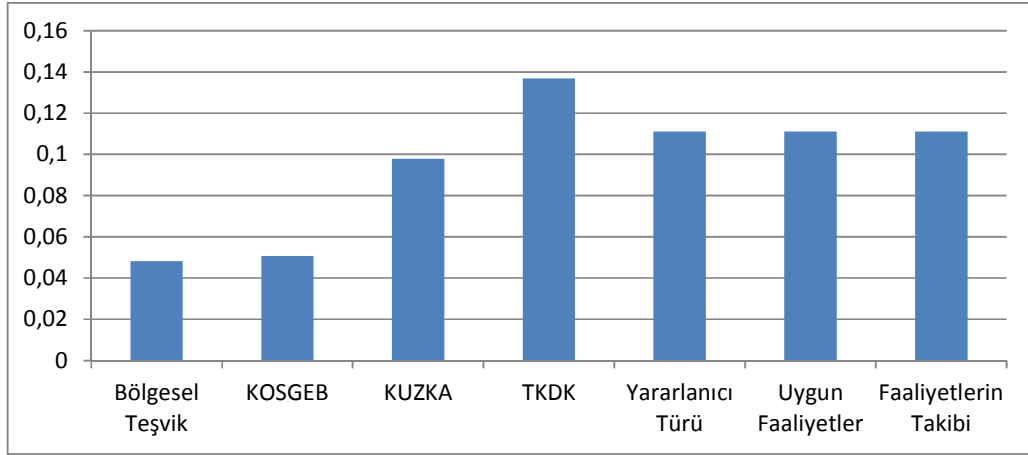
Bölgesel teşvik alternatifinin fon desteklerinde özel sektör ağırlıklı destek planına sahip olmasından dolayı uygun faaliyet alt kriterinin değerlendirilmesinde bölgesel teşviğin daha önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 30. Faaliyetlerin Takibi Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

Tüm alternatif kuruluşlar analiz edildiğinde faaliyetlerin takibi alt kriterinde KUZKA alternatifi öne çıkmaktadır. Bunun sebebi olarak faaliyetlerin takibine yönelik izleme ve değerlendirme prosedürlerinde KUZKA alternatifinin kolaylaştırıcı tavrı dayanak gösterilmektedir.

Tablo 31. Kuruluşun Yeri Alt Kriterinin Etkilediği Faktörler

Kuruluş yeri alt kriteri değerlendirildiğine TKDK alternatifinin öne çıktığı ve ilişkilendirilmiş olarak diğer tüm yararlanıcı ve faaliyetlerin uygunluğu alt kriterlerinin önem derecelerinin ise eşit derecede önemli olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak kuruluşun yeri uygulamalarında TKDK'nın yatırımcılara sunduğu 7-24 taşra teşkilatı hizmeti ve nüfusun 20.000'in altında olduğu tüm bölgelerde alternatif yatırımlar yaptırabilmesi gösterilmektedir.

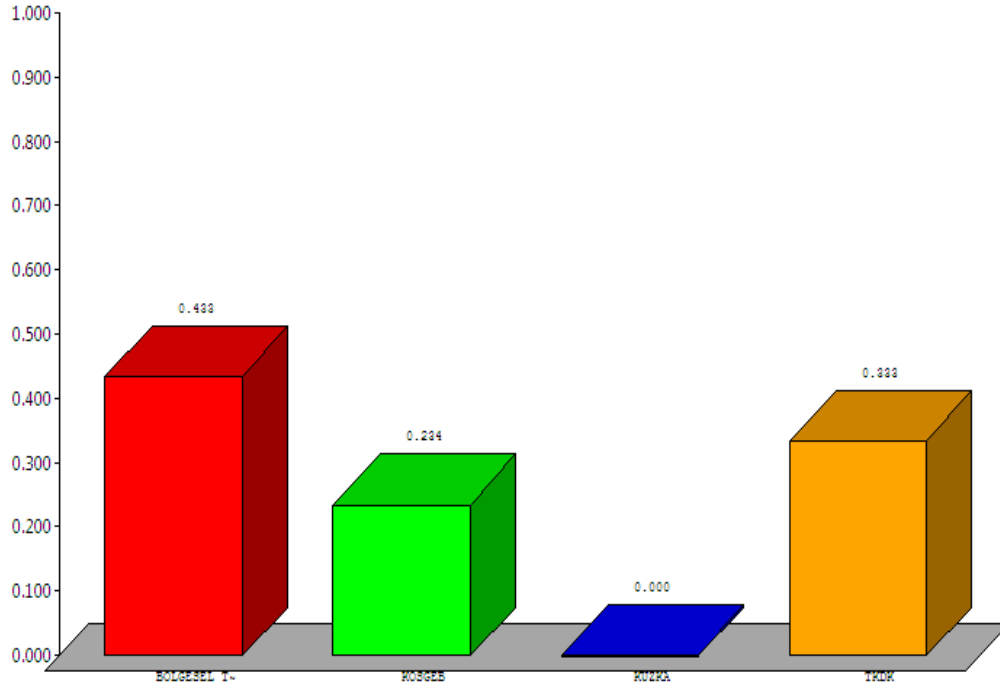
Karar problemindeki faktörlerin birbiri ile bağımlılıklarını dikkate alan bir yaklaşım olan ANP yöntemine göre problem hiyerarşimiz analiz edildiğinde teknik destek ve destek limitleri uygulamalarının tüm kalemler bakımından yüksek öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Kriterlerin aynı zamanda kendi içinde de analiz edilebildiği ANP yöntemi çerçevesinde ortaya çıkan bu tablolarda görüldüğü üzere her bir kriter kendi için bulunan alt kriterlerle analiz edilebilmiştir. Bu bağlamda başvuru yöntemleri kriteri adı altında süreklilik, askı süresi, bürokrasi, teknik destek alt kriterleri; mali unsurlar adı altında, destek limitleri, eş finansman, ödeme dönemleri, vergi uygulamaları alt kriterleri; yararlanıcı ve faaliyetlerin uygunluğu kriterinde ise yararlanıcı türü, uygun faaliyetler, kuruluşun yeri ve faaliyetlerin takibi alt kriterleri kendi aralarında analiz edilebilmiştir. Bu çerçevede başvuru yöntemleri bakımından en önemli alt kriter teknik destektir. Mali unsurlar bakımından en önemli alt kriter destek limitleridir. Yararlanıcı ve faaliyetlerin uygunluğu bakımından en önemli alt kriterin ise uygun faaliyetler olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 32. ANP İle Problem Çözümü Sonucu

Name	Graphic	Ideals	Normals	Raw
BOLGESEL TESVİKLER		0.914075	0.304231	0.107848
KOSGEB		0.454376	0.151230	0.053610
KUZKA		1.000000	0.332829	0.117986
TKDK		0.636094	0.211711	0.075050

Tablo 32’de görüldüğü üzere ANP yöntemine göre Kastamonu için en uygun turizm teşvik türüne karar verilmesi doğrultusunda yatırımcılar öncelikle KUZKA alternatifini tercih etmektedir. KUZKA alternatifinin hiç olmaması durumunda ise durum şekil 13’de görüldüğü üzere değişmektedir.

Şekil 13. KUZKA Alternatifi Olmasa İdi - ANP

Şekil 13’de görüldüğü üzere Bölgesel Teşvikler; çalışmamızda en önemli alternatif kuruluş olarak öne çıkan KUZKA’nın değerlendirilmeye hiç alınmaması durumunda en önemli alternatif kuruluş olarak ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Türkiye sahip olduğu doğal ve kültürel zenginlikleri ile yerli ve yabancı turistlerin daima gözdesi olmuştur. 1982 yılında yürürlüğe giren “Turizmi Teşvik Kanunu” ile özel sektöre sağlanan kredi kolaylıklarının artması, teşviklerin çeşitlendirilmesi ve genişletilmesi Türkiye’de turizm teşvikli yatırımların gelişimine katkı sağlamış ve birçok tesisin bu yolla işletmeye açılmasına katkı sağlamıştır. Teşvik önlemleri ile beraber Türkiye’de turizmin çeşitlendirilmesine ağırlık verilmiş, bu doğrultuda yatırımların Türkiye’nin her bölgesine gitmesinin önü açılmıştır.

Turizm, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeyi hızlandırması, hizmet sektörünün yan kollarındaki üretimi ile ülke genelindeki istihdamı artırması, yabancı sermaye girişi ve döviz girdisi sağlamasıyla iktisadi kalkınmada önemli bir unsurdur. Ülkemiz, turizm sektörüne ülke ekonomisi içinde gereken önemi vermiş, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme süreci içinde turizm yatırımları da artan bir ölçüde gelişme göstermiştir. Son yıllarda artan konaklama tesislerine ve turist sayısına paralel olarak turizmden elde edilen gelirlerde de olumlu yönde gelişmeler sağlanmıştır.

Turizm sektörü, yaşanan küresel ekonomik krizlerde bile yatırımlarını sürdürmesi, yarattığı iş hacmi, istihdamı ve gelirleri ile Türkiye ekonomisinin temel taşlarından biridir. Turizm sektörü Türkiye’nin geleceğidir. Turizmin bugün geldiği nokta turizm teşvikleri doğrultusunda yatırım gerçekleştiren yatırımcıların özverili çabaları sonucudur.

Turizm sektörü, ülkelerin veya bölgelerin sahip oldukları turizm arz kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak, bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel bir kalkınmanın sağlanması konusunda önemli bir yere sahiptir. Turizm, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde önemli bir paya sahiptir. Küresel anlamda dünyanın en büyük sektörlerinin başında yer aldığı gibi dünyada en hızlı büyüyen ve gelişen sektör olma özelliğine de sahiptir. Turizm sektörünün temel arz verileri bölgelerin doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel kaynaklara bağlı olduğundan diğer sektörlerden farklı olarak kalkınmayı hızlandırmaktadır. Çünkü diğer sektörlerin varlığı birçok faktörlere bağlı olabilir ancak bunlar turizm sektörü için pek önemli olmayabilir. Burada önemli olan

bölgenin turizm arz potansiyelidir. Bu da bölgede turizmin gelişmesini sağlamaktadır. Turizm sektörünün gelişmesi aynı zamanda 35 tane sektörün de gelişmesi demektir. Sektörlerin gelişmesi bölgenin kalkınmasını hızlandırmakta ve bölgelerarası dengesizlik veya azgelişmişlik sorunu da turizm sektörü sayesinde en aza indirilmektedir.

Turizmde nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelinmesi, daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi, turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelinmesi temel amaçtır.

Turizm politikalarının temelinde ise, turizm sektörünün geliştirilmesi ve yönlendirilmesi hedefi vardır. Bu bakımdan turizm sektörünün teşvik edilmesi ve korunması büyük ölçüde devlete düşen bir görevdir. Devlet, koruma sistemi anlayışı ile turizm sektörünü çeşitli imkanlar çerçevesinde teşvik etmektedir.

Teşvikler, daha yüksek refah düzeylerine ulaşmak amacıyla kaynakların belirlenen stratejiler doğrultusunda verimli alanlara kanalize olmasını sağlamak amacıyla kullanılan politika araçlarından biridir. Turizm teşvikleri ise turizm kaynaklarının yerinde ve etkin kullanımını sağlaması ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plan ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırması, sürdürülebilirliğin sağlanması ile beraber bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltması bakımından önemlidir.

Hizmet üretimi ve/veya pazarlaması ile uğraşan işletmeler hizmet işletmeleri olarak tanımlanmaktadır. Hizmet işletmesi olarak tanımlayabileceğimiz, bankalar, sigorta şirketleri, oteller ve turizm işletmelerinde de diğer işletmelerde olduğu gibi yönetimin almak zorunda olduğu sayısız kararlar mevcuttur. Bu kararlar ise hiç şüphesiz işletmenin geleceğini etkileyecektir. Sadece hizmet işletmelerinde değil tüm işletmelerde önemli olan yatırım kararları, işletmelerin türüne göre farklılıklar arz etmekle birlikte; fizibilite etüdü, yatırım projelerinin değerlendirilmesi gibi genel olarak yapılması gereken çalışmalar sonucu alınır.

Turizm faaliyetlerinin ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurması devleti ve özel girişimcileri turizm konusunda yatırım yapmaya yönltecektir. Bu sayede turizm potansiyeli değerlendirilebilecek ve devletin verdiği teşvik kararları yatırımcılar tarafından değerlendirildiğinde turizm yatırımları artacaktır.

Bu çalışma kapsamında turizm ve önemi, turizm teşvik ve politikaları, turizmin ülke ekonomisine katkıları ve turizmin gelişmesine katkı sağlayan kurumlar konusunda araştırmalarda bulunulmuştur. Belirli bir kaynak elde edildikten sonra girişimcilerin tercih ettiği teşvik türünü yatırımcılara sağlayan kurumu ortaya çıkarmak amacıyla turizm yatırımı gerçekleştiren girişimciler ve proje uzmanları ile hazır bir form eşliğinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin sonucu Super Decision paket programı ile analiz edilmiştir. Bu analizin sonucu tablo 33'de gösterilmiştir.

Tablo 33. Analiz Sonuçları

Alternatifler	AHP Sonucu	ANP Sonucu	Sıralama
Bölgesel Teşvikler	0.3087	0.3042	2
KOSGEB	0.1534	0.1512	4
KUZKA	0.3266	0.3328	1
TKDK	0.2113	0.2117	3

Tablo 33'de görüldüğü üzere çalışmanın uygulandığı yer olan Kastamonu bölgesi sınırları içerisinde turizm için en uygun teşviği veren kurumun KUZKA olduğu ortaya çıkmıştır.

Kastamonu'da turizm yatırımı gerçekleştiren veya bu konuda proje faaliyetlerinde bulunan kişilerle yapılan görüşmeler çerçevesinde başvuru yöntemleri kriteri adı altında süreklilik, askı süresi, bürokrasi, teknik destek alt kriterleri; mali unsurlar adı altında, destek limitleri, eş finansman, ödeme dönemleri, vergi uygulamaları alt kriterleri; yararlanıcı ve faaliyetlerin uygunluğu kriterinde ise yararlanıcı türü, uygun faaliyetler, kuruluşun yeri ve faaliyetlerin takibi alt kriterleri en uygun teşvik veren kurumun belirlenmesi bakımından sentez edilmiştir.

Sentez edilen bulgular ise Şu Şekildedir: Alternatif kuruluşlarımız olan Bölgesel Teşvikler, KUZKA, TKDK ve KOSGEB değerlendirildiğinde vergi uygulamaları ve kuruluşun yeri uygulamalarında TKDK'nın yüksek öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Bürokrasi işlemlerinde ise sağladığı kolaylıklar bakımından KOSGEB'in yüksek öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Süreklilik, askı süresi, destek limitleri ve uygun faaliyetler bakımından ise Bölgesel Teşviklerin yüksek öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu alt kriterler dışında olan eş finansman, teknik destek, ödeme dönemleri, yararlanıcı türü ve faaliyetlerin takibi işlemlerinde ise sağladığı kolaylıklar bakımından KUZKA'nın yüksek öneme sahip olduğu analizler sonucunda elde edilmiştir. Ortaya çıkan bulgular içerisinde yatırımcı için en önemli teşvik unsurunun ise destek limitleri ve teknik destek olduğu çalışmalar çerçevesinde elde edilen önemli bir sonuçtur.

Normalde nihai bölgesel teŐviklerde yatırım süreci veya ihale yürütücülüğü makamı genellikle bakanlık merkezli olmaktadır. Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda Kastamonu, ankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) ise yeterli akredite Şartlarını sağlaması koŐuluyla ihale makamı olarak gösterilebilecek bir kurum olarak faaliyet göstermektedir. Bu sayede hem bürokratik zaman kaybının önüne geçmekte hem de yatırımların daha isabetli olması, yatırımların bölgenin potansiyeline göre daha uygun projelerle analiz edilebilmesinde fayda sağlamaktadır. Bu durum KUZKA alternatifinin ne çıkmasında en önemli etkenlerden biridir. Ayrıca tüm hibe destekleri arasında Kalkınma ajanslarının tematik öncelikleri belirleme noktasında daha esnek olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye çapında her bölgede faaliyet gösteren 26 kalkınma ajansı, 26 bölgede her bölgenin kendi potansiyeline göre rehber hazırlanması gerektirmiştir. Bu durum içinde bulunulan koŐullara göre ihtiyaç çizelgeleri ve çalıştaylar yapılması bakımından Kastamonu bölgesinde KUZKA'yı genelde ise kalkınma ajanslarını ne çıkarmaktadır.

KUZKA örneğinden yola çıkarak kalkınma ajanlarını genel olarak irdelediğimizde, hibe destekleri dışında bölge planlaması yapması, stratejik analizler

gerçekleştirmesi, bölge tanıtımına katkılar sunması ve yatırımcıya birebir destek sağlaması özelliklerden dolayı daha öne çıkmaktadır.

Girişimciler ile yapılan görüşmeler esnasında bir takım eleştiriler saptanmıştır. Örneğin: Turizm konusunda yatırım yapmayı düşünen bir girişimci faaliyette bulunan birçok teşvik sağlayıcı kurum arasında birtakım zorluklar yaşamaktadır. Çok farklı kurumlar olmasına rağmen bunlar arasında bir koordinasyonsuzluk olduğu belirtilmiştir. Şikayetler genellikle desteğin ve imkanın olması ile beraber bu imkanlara girişimcinin yönlendirilmemesi ile ilgilidir. Mevcut hibe desteklerinin turizm yatırımları için dizayn edilmemesi bir diğer eleştiridir.

Turizm yatırımcıları, mevcut eldeki verilerin kullanılabilceği hale getirilmesini istemektedir. Kurumların potansiyel yatırımcılarla ilgilenip hedef kitle odaklı bir takım yapılandırmaya gitmelerine ihtiyaç vardır. Girişimciler kurumlarda görevli uzman personel ve yöneticilerinin sirkülasyon halinde olmasını yatırımların istikrarlı biçimde yürütülmesi konusunda bir takım zorluklara neden olduğunu belirtmektedir. Bu sirkülasyonun önlenmesi halinde teşvikler daha fazla kişi tarafından yapıcı bir şekilde kullanılabilcek, kurumlar eksikliklerini tamamlayıp yatırımcıya karşı daha şeffaf bir hale gelecektir.

Turizm teşvikleri konusunda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılara ise teşviklerin genel katkısını ölçebilmeleri açısından yatırım projelerine yönelik çalışmalar yapması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun (2006, 1 Ocak) *T. C. Resmi Gazete*,
- A.Ş., T. K. (2008). *Dünyada ve Türkiye’de Turizm*. Ankara: Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü.Ankara.
- A.Şahin. (1990). *İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye’de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi*.Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği.Ankara.
- Ağaoğlu, O. K. (1994). *Turizm Yatırımlarında Kaynak Kullanımı Ve Verimlilik Sorunları*.Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:520. Ankara.
- Ajansı, G. E. (2009). *Güney Ege Bölgesi Turizm Strateji Belgesi*. Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Ajansı, M. K. *Tr52 Düzey 2 Bölgesi(Konya-Karaman) 2023 Vizyon Raporu (Turizm Sektörü)*.Mevlana Kalkınma Ajansı.Konya.
- Akay, H. (2009). *Türk Turizm Sektöründe Teşvikler Ve Tms-20 Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi*.Türkmen Kitabevi.Balıkesir.
- Akpınar, N. (2003). Sürdürülebilir Alan Kullanım Planlamasında Alan Kullanım Tiplerine Ait Önceliklerin Simos Prosedürü Ve Electre-I Yöntemi İle Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 9(2), 234-242. Ankara.
- Aktepe, A. (2011). *Bulanık Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleriyle Bir Toplam Performans Ölçüm Modeli'nin Kurulması ve Uygulanması*. Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale.
- Alaca, B. A. (1997). *Turizm Politikası, Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Sorunları Ve Çözüm Önerileri* .Cumhuriyet Üniveristesisi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.Sivas.
- Albayrak, C. A. (1995). Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Analitik. *I.Sistem Mühendisliği Ve Savunma Uygulamaları Sempozyumu-Bildiriler-I*.
- Andaç, F. (2013). *Turizm Hukuku*.Detay Yayıncılık. Ankara.
- Aslan, N. (2005). *Analitik Network Prosesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Aydoğuş, İ., Soybalı, H., & Boytak, A. (2006). Yunanistan İle Türkiye'de Uygulanan Turizm Yatırım Teşviklerinin Karşılaştırılması. *İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(1).
- Bahar, O. (2007). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 61-78.İzmir.
- Bakanlığı, K. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Kalkınma Bakanlığı. Ankara.
- Bakanlığı, K. V. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023*. Kültür Ve Turizm Bakanlığı. Ankara.
- Bakanlığı, K. V. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023-Eylem Planı 2007-2013*. Kültür Ve Turizm Bakanlığı. Ankara.
- Bakanlığı, K. V. (2012). *Türkiye'de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik Ve Destekler*. Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Bakanlığı, T. (2000). *Türkiye'de Turizm Yatırım Olanakları Ve Yatırım Süreci*. T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Bakanlığı, Kalkınma,(2013). *2014 Yılı Programı*. 28802 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 7 Ekim 2013 Tarihli ve 2013/5502 Sayılı 2014 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki. Ankara.
- Bilgen, P. (2009). *Türk Turizm Sektörü*. Ankara.
- Bingl, L. (2006). *Lojistik Yönetiminde Analitik şebeke Yöntemi Ve Bir Uygulama*. İstanbul.
- Büyükyazıcı, M. (2000). *Analitik Ağ Süreci*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara.
- Can, A. M. (2012). *Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri İle Samsun Lojistik Köyü Yerinin Belirlenmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı .Kayseri.
- Cengiz, M. (2007). *Türkiye'deki Mevcut Koşulların Bulanık Analitik Ağ Süreciyle Değerlendirilerek Uygun Tersane Yeri Seçimi* . İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği Anabilim Yüksek Lisans Tezi .İstanbul.
- Cünedioğlu, A. (2001). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Entegrasyonu Sürecinde Turizm Sektörüne Yönelik Teşvik Politikaları Ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- Çakın, E. (2013). *Tedarikçi Seçim Kararında Analitik Ağ Süreci (Anp) Ve Electre Yöntemlerinin Kullanılması Ve Bir Uygulama*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilimi Programı Yüksek Lisans Tezi.İzmir.
- Çelik, N. (2007). *Bartın İlinde Faaliyet Gösteren Turizm İşletme Belgeli Üç Yıldızlı Otel İşletmelerin Hizmet Kaltesi Açısından Analitik Hiyerarşi Yöntemi İle Karşılaştırılması*. Zonguldak.
- Çetinkaya, M. (2000). *İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Emstitüsü.Konya.
- Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*(6), 1-18.Antalya.
- Çitli, N. (2006). *Bulanık Çok Kriterli Karar Verme*.Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.İstanbul.
- Dağdeviren, M. (2002). *Analitik Hiyerarşi Prosesi İle Yeni Bir Analitik İş Değerlendirme Tekniğinin Geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Dinçer, F. İ. (1997). *Avrupa Birliği'nde Turizm Ve Uygulanan Politikalar*. Der Yayınları.İstanbul
- Dinçer, M. Z. (1993). *Turizm Ekonomisi Ve Türkiye Ekonomisinde Turizm*. Filiz Kitabevi.İstanbul.
- Doğan, M. (1985). *İşletmelerde Karar Verme Teknikleri*. Bilgehan Basımevi. İzmir.
- Doğanay, R. A. (2-3 Mayıs 2000). Personel Seçiminde Analitik Hiyerarşi Modelinin Kullanılması. *İnsan Kaynakları Yönetimi Sempozyumu*. Konya .
- Doğmuş, O. E. (2010). *Antalya Örneğinde Ulusal Turizm Politikalarının Sorgulanması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi. İzmir.
- Duran, M. (2003). *Teşvik Politikaları Ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*. Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü-Hazine Müsteşarlığı. Ankara.
- Dündar, S. (2008). Ders Seçiminde Analitik Hiyerarşi Proses Uygulaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 217-226.Isparta.

- Editör: Hüseyin Yıldırım, O. A. (2011). *Turizm Hukuku Ve Mevzuatı*. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Eleren, A. (2006). Kuruluş Yeri Seçiminin Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi İle Belirlenmesi; Deri Sektörü Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2). Ankara.
- Eleren, A. (2007). *Markaların Tüketici Tercih Kriterlerine Göre Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi İle Değerlendirilmesi: Beyaz Eşya Sektöründe Bir Uygulama* (Cilt 14). Manisa.
- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları Ve Türkiye'de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*(14), 99-107.
- Erdem Hepaktan, S. Ç. (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Sosyal Bilimler*, 8(2), 135-154.
- Eren, E. (2001). *Yönetim Ve Organizasyon*. İstanbul: Beta Basım.
- Erginel, N. M. Tasarım Hata Türü Ve Etkileri Analizinin Etkinliği İçin Bir Model Ve Uygulaması. *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 15(3), 17-26 .
- Erkiletlioğlu, A. (2000). *İşletmelerde Karar Verme Ve Analitik Hiyerarşi Yöntemiyle Bir Uygulama* . 2000: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eser, E. (2011). *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri Ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- Görener, A. (2009). Kesici Takım Tedarikçisi Seçiminde Analitik Ağ Sürecinin Kullanımı. *Havacılık Ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 4(1), 99-110.
- Görener, A. (2011). Bütünleşik Anp-Vikor Yaklaşımı İle Erp Yazılımı Seçimi. *Havacılık Ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 5(1), 97-110.
- Grubu, K. V. (Aralık 2009). *Türkiye'de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik Ve Destekler*. Teşvik Çalışma Grubu. Ankara.
- Güner, H. (2005). *Bulanık Ahp Ve Bir İşletme İçin Tedarikçi Seçim Problemine Uygulanması* . Denizli.
- Güngör, S. (2007). *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi Ve Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İzmir.

Herişçakar, E. (1999). Gemi Ana Makine Seçiminde Çok Kriterli Karar Verme. *Gemi İnsaatı Ve Deniz Teknolojisi Teknik Kongresi 99* (S. 240–256). : Yapım Matbaacılık Ltd. İstanbul.

<https://www.tdkk.gov.tr/>

<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Default.aspx>

<http://www.kuzka.org.tr>

<http://www.fka.org.tr>

<http://www.kastamonukulturturizm.gov.tr/>

http://www.kalkinma.gov.tr/_layouts/15/start.aspx#/Pages/index.aspx

<http://www.kultur.gov.tr/>

Hüseyin Çeken, B. E. (2003). Turizm Sektörünün İstihdam Yaratmadaki Etkisi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi.*, 5(1).

Hussein ve Saç,. (2008). *Genel Turizm Gelişimi - Geleceği*. Siyasal Kitabevi. Ankara.

İçöz, O. (2005). *Turizm Ekonomisi*. Turhan Kitabevi Yayınları. Ankara.

İnci Sarıççek, M. D. (2001). Bir İşletmede Tedarikçi Seçimine Yönelik Bir Model Ve Uygulaması. *Osmangazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Dergisi*, 14(1), 1-18.

Irmak, E. (2010). *Kamu Yatırımları Finansmanı Ve Alt Yapı Yatırımlarının Finansmanında Altyapı Yatırım Ortaklıklarının Kullanılması Ve Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

İzmir Ticaret Odası. (2000). *Türkiye Ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Turizm Yatırımlarına Verilen Teşvikler*. İzmir.

Jonathan I. Barnes, J. M. (August 2001). *Economic Analysis Of Community Wildlife Use Initiatives İn Namibia*. Windhoek, Namibia: Dea Research Discussion Paper .

Kahraman, N. (1986). *Turizm'de Yatırım Projeleri*. Çağlayan Kitabevi. İstanbul.

Kahraman, N. (2010). *Turizm Yatırım Projeleri Analizi*. Siyasal Kitabevi. Ankara.

Kalkınma Planı.(10.), (2014). Kalkınma Bakanlığı, ANKARA

Karadeniz, E. (2008). *Türk Konaklama İşletmelerinde Sermaye Yapısını Etkileyen Faktörlerin Analizi*. Çukurova Üniversitesi. Adana.

- Karadeniz, H. (1994). *Turizm Sektörünün Önemi Ve Bu Sektörle İlgili Teşvik Uygulama Politikaları*. Hazine Ve Dışticaret Müsteşarlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Karakaşoğlu, N. (2008). *Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri Ve Uygulama*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Sayısal Yöntemler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Denizli.
- Karakuş, G. (2003). *Avrupa Birliği Turizm Politikası*. Kültür Ve Turizm Bakanlığı. Ankara.
- Keçeci, U. (2006). *Tedarikçi Seçim Probleminde Analitik Ağ Süreci*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kıbrıs Sorunu Çözüm Önerilerini Değerlendirmede Analitik Serim Süreci Yaklaşımı. (2005). *Makine Mühendisleri Odası, Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 16(4), 2-13.
- Kosgeb. (2010). *2011-2015 Stratejik Plan*. Ankara: Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı.
- Kosgeb. (2014). *2014 Yılı Performans Programı*. Ankara: Kosgeb.
- Kozak, N. K. (2001). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kulnazarova, A. (2010). *Orta Asya Geçiş Ekonomilerinde Turizm Sektörünün Mevcut Durumu Ve Gelişime Olanakları: Kırgızistan Örneği*. Balıkesir Üniversitesi. Balıkesir.
- Kuzka. (2012). *Turizmin Çeşlendirilmesi Ve Geliştirilmesi Mali Destek Programı*. Kuzka. Kastamonu.
- Kuzka. (2013). *2013 Yılı Revize Çalışma Programı (1 Ocak – 31 Aralık 2013)*. Kuzka. Kastamonu.
- Kürşat Yalçın, E. E. (2011). *Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Menteş, A. (2000) *Manevra Ve Sevk Sistemi Seçiminde Bulanık Çok Kriterli Karar Verme* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Metin Dağdeviren, D. A. (2004). İş Değerlendirme Sürecinde Ahp Ve Uygulaması. *Gazi Üniversitesi, Müh.Mim.Fak.Dergisi*, 19(2), 131-138. Ankara.

- Metin Dağdeviren, E. E. (2005). Çalışanların Toplam İş Yükü Seviyelerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Ve Uygulaması. *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, 20(4), 517-525. Ankara.
- Metin Dağdeviren, N. D. (2006). Bir İşletmede Tedarikçi Değerlendirme Süreci İçin Yeni Bir Model Tasarımı Ve Uygulaması. *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, 21(2), 247-255. Ankara.
- Müdürlüğü, B. M. (2012). *Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ*. Ankara.
- Nazmi Kozak, M. A. (2012). *Genel Turizm İlkerler- Kavramlar*. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Odası, K. T. (2008). *Turizm Sektör Raporu*. Konya.
- Olalı, H. (1984). *Turizm Dersleri*. İstikbal Matbaası. İzmir.
- Olalı, H. (1990). *Turizm Politikası Ve Planlaması*. İstanbul: Yön Ajans.
- Organ, İ. (1998). *Türkiyede Uygulanan Teşvik Politikaları Ve Denizli Örneği*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Isparta
- Ozan Bahar, M. K. (2012). *Turizm Ekonomisi*. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Ozan Bahar, Y. S. (22 Nisan 2006). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler. *2. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*. Balıkesir.
- Önen, M. O. (2005). *Türkiye’nin Turizm Sektöründeki Gelişmeler, Dünya Turizmindeki Yeri Ve Türkiye Kalkınma Bankası’nın Rolü*. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ankara.
- Önüt, Tuzkaya ve Kemer (2008). An Analytical Network Process Approach To The Choice Of hospital Location, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, 25(4), 367-379.
- Özbek, A. (2011) *Turizm Sektörüne 4. Bölgede Verilen Teşvikler Ve Destekler*. Karacadağ Kalkınma Ajansı. Şanlıurfa.
- Özdemir, M. S. (2002). Bir İşletmede Analitik Hiyerarşi Süreci Kullanılarak Performans Değerleme Sistemi Tasarımı. *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 13(2), 2-11.
- Özdemir, Y. (2009). *Turizm Yatırımlarının Bulanık Çok Amaçlı Değerlendirilmesi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası*. Çantay Kitabevi.

- Özgül, Ö. (2006). *Bir İşletme İçin Topstıs Ve Ahp Yöntemleri İle Erp Yazılımın Seçimi*. Sakarya: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özmen, A. (2007). *Türkiye’de Kurulması Planlanan Nükleer Santraller İçin Kuruluş Yeri Seçimi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Özveri, A. Ö. (2004). Çok Kriterli Envanter Sınıflandırılmasında, Analitik Hiyerarşi Süreci Analizinin Uygulanması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 19(2), 137-154.
- Roney, S. A. (2011). *Turizm Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Rouyendegh, B. D. (2009). *Çok Ölçütlü Karar Verme Süreci İçin Vza-Aas Sıralı Hibrit Algoritması Ve Bir Uygulama*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara.
- Saaty, T. L. (1999). Basic Theory Of The Analytic Hierarchy Process: How To Make A Decision. (P. C. İı, Dü.) (4), 395-423.
- Saaty, T. L. (2000). *Fundamentals Of Decision Making And Priority Theory*. Usa: Rws, 2000.
- Saaty, T. L. (2008). The Analytic Hierarchy And Analytic Network Measurement Processes: Applications To Decisions Under Risk. *European Journal Of Pure And Applied Mathematics*, 1(1), 122-196.
- Sarıöz, Y. (2006). *Türkiye’de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri Ve Ekonomik Etkileri*. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Serkan Yılmaz Kandır, Y. B. (2007). *Turizm Yatırım Projelerinin Yönetimi Değerlendirilmesi Ve Finansmanı*. Detay Yayıncılık . Ankara.
- Sevgi Felek, Y. Y. (2007). Mobil İletişim Sektöründe Pazar Paylaşımının Tahmininde Ahp Ve Anp Yöntemlerinin Kıyaslaması. *Makina Mühendisleri Odası Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 18(1), 6-22.
- Sözen, M. Ö. (2006). *1982 Sonrası Dönemde Türkiye’de Uygulanan Turizm Politikaları Ve Turizm Politikalarının Çanakkale Ekonomisine Etkileri*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Şener, S. Alpagut. (2007). Turizm Sektöründe Yatırım Kararları. Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi.12 (9), 1-12.

- Taşcı, S. (2010). *Tahsisli Taşınmazlar Üzerinde Gerçekleştirilen Turizm Yatırımlarının Yatırımcılar Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Taşcı, S. (2010). *Tahsisli Taşınmazlar Üzerinde Gerçekleştirilen Turizm Yatırımlarının Yatırımcılar Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Tekeş, M. (2002). *Çok ölçütlü karar verme yöntemleri ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nde kullanılan tabancaların bulanık uygunluk indeksli analitik hiyerarşi prosesi ile karşılaştırılması*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek lisans Tezi.
- Tekin, M. (2009). *Yatırım Teşviklerinin Kütahya İl Ekonomisine Etkilerinin Analizi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teşkilatı, D. P. (1994). *Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: İktisadi Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Teşkilatı, T. B. (1982). *Kamu Yatırımları Raporu*. Ankara: Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Tezcan, K. ve Önal , Y.B., ve Karadeniz, E. ve Kandır, S.Y., (2007). *Türk Turizm Sektörü Ve Vergi Uygulamaları*. İzmir: Nobel Kitabevi.
- Ticaret, İ. (2007). *Türkiye'de Turizm Ekonomisi*. İstanbul Ticaret Odası.
- Timur, H. O. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Topal, M. H. (2006). *Uluslararası Kuruluşların Teşviklere Bakışı Ve Türk Teşvik Sisteminin Bu Çerçeve Analizi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkiye Otelciler Federasyonu Federasyonu (2014). *Turizm Raporu 2013*. Turofed. Ankara.
- Türsab. (1998). *Dünyada Ve Türkiye'de Seyahat Endüstrisi*. İstanbul.
- Ulucan, A. (2004). *Yöneylem Araştırması*,. Siyasal Kitabevi. Ankara.
- Usta, Ö. (1992). *Turizm*. Altın Kitaplar. İstanbul.
- Usta, Ö. (2001). *Genel Turizm*. Anadolu Matbaacılık. İzmir.
- Usta, Ö. (2005). *Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi*. İzmir: Birleşik Matbaacılık
- Ülengin, R. E. (1992). *Yönetimde Çok Amaçlı Karar Verme*. İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını(1478).İstanbul.

- Vakfi, T. S. (2010). *Dünya' Da Ve Türkiye' De Sağlık Turizmi-2010 Durum Tespit Raporu Ve Çözüm Önerileri*. Sağlık Turizmi Derneği.
- Valiliği, H. (2012). *Hatay İl Turizm Stratejisi Ve Eylem Planı*. Hatay: Hatay Valiliği.
- Vural Erol, H. B. (2005). Analytic Hierarchy Process And Artificial Neural Networks Model For Management Information Systems Software Selection In Companies. *Journal Of Engineering And Natural Sciences Mühendislik Ve Fen Bilimleri Dergisi*, 107-120.
- Yaralıoğlu, K. (2001). Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Prosesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1), 129-142.
- Yavan, N. (2011). *Teşviklerin Sektörel Ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği*. Maliye Hesap Uzmanları Vakfı. Ankara.
- Yıldırım, S. (1991). *Turizm Kesiminde Teşviklerin Etkinliği (1964- 1989)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Zengin, B. (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel Ve Moneter Etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 102-126.

EKLER

EK 1 - Araştırmada Kullanılan Görüşme Formu

TURİZM SEKTÖRÜNDE TEŞVİK TÜRÜ KARARINDA AHP VE ANP YÖNTEMİ: KASTAMONU ÖRNEĞİ GÖRÜŞME FORMU

Amaç: Turizm yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin tercih ettiği teşvik türünü yatırımcılara sağlayan kurumu tespit etmek

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit Öneme Sahip	İki Faaliyette eşit düzeyde katkıda bulunuyor
3	Biri Diğerinden Daha Önemli	Öğelerden Biri diğerine göre daha tercih ediliyor
5	Kuvvetli düzeyde önem	Bir öğe diğerine göre daha fazla önemli daha fazla tercih ediliyor
7	Çok kuvvetli veya ispatlanmış düzeyde önem	Bir öğe diğerine göre çok daha fazla önemli veya çok daha fazla tercih ediliyor
9	Kesin düzeyde, aşırı derece de önem	Bir öğe diğerine göre kesinlikle üstün basıyor.

Örnek: Yatırımınızda sizin için en önemli teşviği KUZKA ve TKDK sağladı ise sizin için ikisi de eşit derece de öneme sahip olduğundan önem dereceniz 1'dir. KUZKA daha önemli ise KUZKA kutucuğunun olduğu taraf da bulunan önem derecesi 3'dür. KUZKA kesinlikle üstün ise önem dereceniz 9'dur. TKDK, yatırımınızda KUZKA' ya göre kuvvetli düzeyde önemli ise TKDK kutucuğunun olduğu kısımda bulunan 5 derecesi sizin önem derecenizdir.

1. Kastamonu'daki Yatırımınız İçin En Uygun Teşvik Türünün Belirlenmesinde Aşağıdaki Seçeneklerden Hangisi Daha Belirleyici Olmuştur.

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Teşvik hibesine başvurabileceğiniz bu alternatif kuruluşlardan hangisi yatırıma yönelmenizde size daha çok katkıda bulunmuştur.

2. Başvuru Yöntemlerindeki Prosedüre Göre Aşağıdaki Seçenekleri (Alternatifleri) Karşılaştırınız.

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Başvuru Yönteminden kasıt, Sürekli ilana çıkılıyor mu? İlanlara ne kadar süre içinde başvurulmalı? Eğitim var mı? Süreç memnuniyetiniz

3. Süreklilik Alt kriterine Göre Aşağıdaki Alternatiflerin Başvuru Periyodlarını (Dönemlerini) Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Süreklilik: Alternatif Kuruluşlar teşvik hibesinden yararlanabilmeniz için sürekli ilana çıkıyor mu? Ne kadar sık çağrıya çıkılıyor.

4. Askı Süresinin Alternatif Kuruluşlar İçerisindeki Durumunu Aşağıdaki Alternatifler Arasında Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Askı Süresi: İlanla çıkılan teşvik hibesine ne kadar süre içinde başvuru yapılmalıdır?

5. Bürokrasiye Göre Sürecin İşlemesini Aşağıdaki Alternatifler Arasında Karşılaştırdınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Bürokrasi: Başvuru sonrası süreç sizin nezdinizde nasıl işliyor? Ne kadar süre içinde teşvik hibesi alınabilecek?

6. Teknik Desteğin Faydasına Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırdınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Teknik Destek: Başvuru öncesi-esnası ve sonrasında her an ulaşabileceğiniz teknik yardım masaları mevcut mu? Eğitim veriliyor mu?

7. Mali Unsurların Yatırımınıza Olan Katkısını Aşağıdaki Alternatifleri Göz Önüne Alarak Karşılaştırdınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Mali Unsurlardan kasıt destek limitleri, eş finansman, ödemenin dönemleri ve vergi uygulamalarıdır.

8. Destek Limitlerini Aşağıdaki Alternatifleri Göz Önüne Alarak Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Destek Limitleri: Verilen teşviki hibenin alt ve üst limitlerinin size hitap etmesi nezdinde karşılaştırılması

9. Eş Finansman İhtiyacınıza Binaen Aşağıdaki Alternatiflerin Sistemini Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Eş Finansman: Yatırımcı olarak sizin tarafınızdan taahhüt edilmesi zorunlu nakdi katkının analizi

10. Ödeme Dönemlerinin Katkısına Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Ödeme Dönemleri: Ödemelerin yapıldığı sürenin sizin yatırımınıza katkısı

11. Vergi Uygulamalarındaki Prosedüre Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Vergi Uygulamaları: KDV Muafiyeti var mı? Alınan hibe gelir vergisine tabi mi?

12. Yararlanıcı Ve Faaliyetlerin Uygunluğuna Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Bu bölümden kasıt yararlanıcı türü, Uygun Faaliyetlerin analizi, Yatırımınıza yapılan takip, Kuruluş yeri şartı

13. Yararlanıcı Kişi veya Kurumun Önkoşullarını Aşağıdaki Alternatifler Arasında Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Yatırımınız için rahatlıkla başvuru yapabildiniz mi? Kişi veya kurum şartı neye göre aranıyor?

14. Uygun Faaliyet Kalemlerinin Analizine Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Uygun Faaliyet: Ne tür harcama kalemlerine izin veriliyor? Bina yapımı, Mal alımı, Personel gideri

15. Faaliyetlerin Takibine (İzleme-Değerlendirme) Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Faaliyetlerin Takibi: Yatırım ne kadar sürede uygulanmalı? Takip süresi ne? Kaç yıl boyunca faaliyette kalma şartı zorunlu tutuluyor?

16. Kuruluşun Kayıtlı Olduğu Yer İle Teşvik Kullanılacak Yerin Şartına Göre Aşağıdaki Alternatifleri Karşılaştırınız

KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TKDK
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
KUZKA	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KOSGEB
TKDK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER
KOSGEB	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÖLGESEL TEŞVİKLER

Not: Şirketiniz hibeyi kullanacağınız ilin sınırları içinde mi kurulmak zorunda?

17. Kastamonu'daki Yatırımınız İçin En Uygun Teşvik Türünün Belirlenmesinde Kriter Değerlendirmenizi Belirtiniz

BAŞVURU YÖNTEMLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	MALİ UNSURLAR
BAŞVURU YÖNTEMLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	YARARLANICI VE FAALİYETLERİN UYGUNLUĞU
MALİ UNSURLAR	9	7	5	3	1	3	5	7	9	YARARLANICI VE FAALİYETLERİN UYGUNLUĞU

Not: Sizin için teşvik alım esnasında mali unsurlar mı, başvuru yöntemleri mi yoksa faaliyetlerin uygunluğu mu daha çok öne çıkıyor.

18. Başvuru Yöntemlerinin Alt kriterlerini Önem Derecesine Göre Karşılaştırınız

SÜREKLİLİK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	ASKI SÜRESİ
SÜREKLİLİK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÜROKRASİ
SÜREKLİLİK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TEKNİK DESTEK
ASKI SÜRESİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	BÜROKRASİ
ASKI SÜRESİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TEKNİK DESTEK
BÜROKRASİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	TEKNİK DESTEK

Not: Başvuru yöntemleri içerisinde hangi alt kriter sizin için daha çok önem arz ediyor.

19. Mali Unsurların Alt kriterlerini Önem Derecesine Göre Karşılaştırınız

DESTEK LİMİTLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	EŞ FİNANSMAN
DESTEK LİMİTLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	ÖDEME DÖNEMLERİ
DESTEK LİMİTLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	VERGİ UYGULAMALARI
EŞ FİNANSMAN	9	7	5	3	1	3	5	7	9	ÖDEME DÖNEMLERİ
EŞ FİNANSMAN	9	7	5	3	1	3	5	7	9	VERGİ UYGULAMALARI
ÖDEME DÖNEMLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	VERGİ UYGULAMALARI

Not: Mali Unsurlar içerisinde hangi alt kriter sizin için daha çok önem arz ediyor.

20. Yararlanıcı ve Faaliyetlerin Uygunluğu Alt kriterlerini Önem Derecesine Göre Karşılaştırmız

YARARLANICI TÜRÜ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	UYGUN FALİYETLER
YARARLANICI TÜRÜ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	FAALİYETLERİN TAKİBİ
YARARLANICI TÜRÜ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KURULUŞUN YERİ
UYGUN FALİYETLER	9	7	5	3	1	3	5	7	9	FAALİYETLERİN TAKİBİ
UYGUN FALİYETLER	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KURULUŞUN YERİ
FAALİYETLERİN TAKİBİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KURULUŞUN YERİ

Not: Faaliyetlerin Uygunluğu içerisinde hangi alt kriter sizin için daha çok önem arz ediyor.

SÜREKLİLİK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KURULUŞUN YERİ
BÜROKRASİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	KURULUŞUN YERİ
SÜREKLİLİK	9	7	5	3	1	3	5	7	9	UYGUN FALİYETLER
ÖDEME DÖNEMLERİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	UYGUN FALİYETLER
BÜROKRASİ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	DESTEK LİMİTLERİ

Not: Genel olarak hangi alt kriter size daha çok hitap ediyor.